

ESRA KARAPINAR

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ SAĞ. BİL. ENST.

DOKTORA TEZİ

İSTANBUL-2021

**T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

(DOKTORA TEZİ)

**DAYANIKLI ÇOCUKLAR VE KANITA DAYALI
DAYANIKLI ÇOCUK YETİŞTİRME
YÖNTEMLERİ**

ESRA KARAPINAR

**DANIŞMAN
PROF.DR. GÜLBİN GÖKÇAY**

**SOSYAL PEDİATRİ ANABİLİM DALI
SOSYAL PEDİATRİ DOKTORA PROGRAMI**

İSTANBUL-2021

TEZ ONAYI

(Bu sayfa yerine, başarılı geçen Tez Sınavı sonrası sınav tutanağı ekinde yer alan Tez Onay sayfası gelecektir.)

İTHAF

Doktora tezimi oğlum Selim'e ithaf ediyorum.

TEŞEKKÜR

Birlikte çalıştığımız dönem içerisinde bana sabırla ve anlayışla bildiklerini öğreten, olaylara bütünsel ve sistematik bakmamı sağlayan, bilimselliğine ve çalışkanlığına her zaman hayranlık duyduğum, tanıdığım en dayanıklı insanlardan biri olan çok değerli ve sevgili hocam Prof. Dr. Gülbin Gökçay'a saygı ve şükranlarımı sunarım.

Tez süresi boyunca yaptıkları önemli katkıları nedeni ile başta çok değerli Prof. Dr Perran Boran olmak üzere, Doç.Dr Reyhan Saydam'a ve Prof.Dr Mine Çalışkan'a sonsuz saygı ve teşekkürlerimi sunarım.

Bana doktorluğun meslek değil bir yaşam biçimi olduğunu gösteren, tıp fakültesi ve çocuk uzmanlık eğitimim süresince aldığım kararlarda beni destekleyen, her an kendisinden yeni bilgiler öğrenip keyifle tartışabildiğim hocam Prof. Dr Ömer Devecioğlu başta olmak üzere, eğitim hayatımda emeği olan ve tıp sanatını başarı ile uygulamamı sağlayan tüm değerli hocalarıma sonsuz saygı ve teşekkürlerimi sunarım.

Tanıştığımız andan itibaren birlikte keyifle çalıştığım, desteğini ve yardımını hiçbir zaman esirgemeyen, beni motive edip bu tezi bitirmemde çok emeği olan dostum Doç.Dr Bahar Kural'a ve yine doktora yıllarının meslek hayatımın en güzel yıllarından olmasını sağlayan sevgili Dr.Tijen Eren ve Dr. Pınar Yılmazbaş'a çok teşekkür ederim.

Bana her zaman inanan ve dünyanın neresinde olursa olsun tüm güçleri ile arkamda duran ve desteklerini esirgemeyen annem Gülten Devecioğlu ve babam Ömer Devecioğlu başta olmak üzere sabırla bu tezi bitirmemi bekleyen tüm aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Hayatımı 180 derece değiştirmemi ve aslında sandığımdan daha dayanıklı olduğumu keşfetmemi sağlayan eşim Umut ve oğlum Selim...umarım sizden çaldığım saatlerin amacını anlarsınız.

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAYI	ii
BEYAN.....	iii
İTHAF.....	iv
TEŞEKKÜR.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar LİSTESİ.....	vii
ŞEKİLLER LİSTESİ	viii
SEMBOLLER / KISALTMALAR LİSTESİ	ix
ÖZET	x
ABSTRACT.....	xi
1. GİRİŞ VE AMAÇ.....	1
2. GENEL BİLGİLER	3
2.1. Tarihçe ve Tanım	3
2.2. Dayanıklılığın oluşumunda rol alan faktörler	6
2.2.1. Risk Faktörleri.....	7
2.2.2. Koruyucu ve Destekleyici Faktörler	9
2.3. Dayanıklılık ve Kalıtım.....	9
2.4. Dayanıklılığın ölçümü	10
2.5. Dayanıklılıkla ilgili girişimler.....	11
2.6. Ebeveynlik	12
2.6.1. Ebeveynlik stilleri	14
3. GEREÇ VE YÖNTEM.....	18
3.1. Kanıta dayalı tıp	18
4. BULGULAR.....	21
5. TARTIŞMA	57
KAYNAKLAR	66
ETİK KURUL KARARI	76
İNTİHAL RAPORU İLK SAYFASI.....	77
ÖZGEÇMİŞ	78

TABLolar LİSTESİ

Tablo 2.1: Dayanıklılığın oluşumunda rol oynayan faktörler

Tablo 3.1: Makalelerin değerlendirilmeye alınan özellikleri

Tablo 4.1: Araştırmaya alınan makalelerin özeti

Tablo 4.2: Araştırmaya dahil edilen makalelerin özellikleri

Tablo 4.3: Araştırmaya dahil edilen makalelerin dayanıklılık tanımları

Tablo 4.4: Dayanıklılık terimi sadece başlıkta, özette veya anahtar kelimedeki olan makaleler

Tablo 4.5: Dayanıklılık ölçeği (Resilience Scale) kullanmış makaleler

Tablo 4.6: Dayanıklılığı etkileyen ailesel ve çevresel faktörler (Tablo 1'deki bulguların özeti)

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 3.1: Çalışma evreni oluşum akış şeması

SEMBOLLER / KISALTMALAR LİSTESİ

ÖZET

Karapınar, Esra (2021). Dayanıklı Çocuklar ve Kanıta Dayalı Dayanıklı Çocuk Yetiştirme Yöntemleri. İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sosyal Pediatri ABD. Doktora Tezi. İstanbul.

Dayanıklılık alanında yapılan araştırmalarda destekleyici ve duyarlı ebeveynliğin koruyucu faktörlerden olduğu gösterilmiştir. Bu araştırmada dayanıklılık (resilience) tanımını alanyazındaki son çalışmalarla birlikte incelemek ve ebeveyn-çocuk ilişkisinin çocuklarda dayanıklılığa etkisini değerlendirmek amaçlanmaktadır. Pubmed’de “parenting”, “resilience”, “resilient” anahtar kelimeleri kullanılarak anadili sadece İngilizce, Türkçe, Almanca ve Fransızca olan Pubmed’de bu konuda ilk yayınlanan makale tarihinden 1 Haziran 2018 tarihine kadar yayınlanmış olan makaleler tarandı. Başlığında, özetinde ya da anahtar kelimelerinde resilience, resilient kelimeleri olan ya da ana metinde “resilience” ya da “resilient” tanımı yapılmış olan ve ebeveyn-çocuk ilişkisinin dayanıklılığa olan etkisini inceleyen 44 tane orijinal araştırma makalesi değerlendirmeye alındı. Konusu fizyolojik dayanıklılık, ebeveyn dayanıklılığı olan ya da ebeveyn-çocuk ilişkisini yüzeysel inceleyen makaleler araştırma dışı bırakıldı. Ulakbilim’de “dayanıklılık” ve “yılmazlık” anahtar kelimeleri ile yapılan arama sonucunda ebeveynliğin etkisini araştıran sadece 1 makale araştırma için değerlendirmeye alındı. Dayanıklılıkla ilgili genel alanyazın taramasında ya da diğer makalelerden referans sonucu ulaşılan, araştırma kriterlerine uygun 12 makale de çalışmaya eklenerek sonuçta 57 makale değerlendirildi. Yetkin ebeveynlik, sıcak ve iyi anne-çocuk ilişkisi, olumlu ebeveynlik ve çocuklarla geçirilen zamanın kalitesinin dayanıklılığı olumlu yönde etkilediği, otoriter ve sert ebeveynliğe maruz kalan çocukların daha az dirençli olduğu görülmüştür. Ailelere çocuk bakımı konusunda verilen eğitimlerin ailelerin bilgi düzeylerini ve yetilerini arttırdığı bilinmektedir. Ebeveynlerin çocuklarda dayanıklılık geliştirme açısından bilgilendirilmeleri, bu konuda farkındalık yaratılması, dayanıklı nesillerin yetişmesine yol açabilir.

Anahtar Kelimeler: Ebeveynlik, yetkin ebeveynlik, dayanıklılık, dayanıklı, olumlu ebeveynlik

ABSTRACT

Karapınar, Esra (2021). Resilient Children and Evidence-Based Resilient Child Raising Methods. Istanbul University Institute of Health Sciences, Department of Social Pediatrics. Doctoral Thesis. Istanbul.

In studies conducted in the field of resilience, it has been shown that supportive and sensitive parenting is one of the protective factors. In this study, it is aimed to examine the definition of resilience together with the recent studies in the literature and to evaluate the effect of parent-child relationship on resilience in children. By using the keywords “parenting”, “resilience”, “resilient”, the articles published in Pubmed, whose native language is only English, Turkish, German and French, from the date of the first published article on this subject until June 1, 2018 were evaluated. Forty-four original research articles that have "resilience", "resilient" words in their abstract or key words, or defined resilience or resilient in their main text and investigating the effect of parent-child relationship on resilience were evaluated. Articles that examine physiological resilience, parental resilience, or parent-child relationship but not profound enough were excluded from the study. As a result of the search for the keywords "dayanıklılık" and "yılmazlık" in Ulakbim, only one article investigating the effect of parenting was evaluated for the research. General literature review on resilience, articles in accordance with the research criteria and with 12 additional articles those were obtained from the reference of other articles, total of 57 articles were evaluated. It was observed that, authoritative parenting, warm and good mother-child relationship, positive parenting and the quality of time spent with the children had a positive effect on resilience; children who were exposed to authoritarian and harsh parenting were less resistant. It is known that training given to families on childcare increases their knowledge and skills. Informing parents about developing endurance in children and raising awareness on this issue can lead to the raising of resilient generations.

Keywords: Parenting, competent parenting, resilience, resilient, positive parenting

1. GİRİŞ VE AMAÇ

Yaşam boyunca çocukların fiziksel ve ruhsal gelişimi hastalıklar, salgınlar, savaşlar, kazalar, felaketler gibi çoğu zaman kontrolü mümkün olmayan nedenlerden dolayı tehdit altındadır. Bu durumun çocukların yaşamları üzerinde oluşturduğu sonuçlar ailelerini, toplumu ama en çok da kendilerini etkilemektedir. Hayattaki olumsuz olaylar karşısında bireylerin dayanıklılığını arttırabilmek son 50 yılın önemli araştırma konularından biridir.

Dayanıklılık (resilience) kelimesinin kökleri aslında latince bir kelime olan ve Türkçe eski haline geri gelmek anlamına gelen resiliere (rebound) fiilinden gelmektedir (Masten 2014). Dayanıklılık kavramının tanımında farklı görüşler olmakla birlikte ‘belirgin olumsuzluk ya da travmaya rağmen olumlu adaptasyon’ olarak kabul edilebilir (Aburn ve ark. 2016, Luthar ve ark. 2000).

Gelişimsel sistem teorisine göre, dayanıklılık moleküler ve genetik gibi mikro sistemler ve ekoloji, kültür, toplum gibi bir çok makro sistemlerin etkileşimi sonucunda oluşan kişiye bağlı olduğu kadar çevresindeki insanlara ve sistemlerle olan ilişkisine de bağlı kompleks ve dinamik bir kavramdır. Bunun sonucunda dayanıklılık yani olumlu anlamda adaptasyon kapasitesi geliştirebilir ve arttırabilir (Ungar ve ark. 2013, Masten ve Barnes 2018).

Her ne kadar erişkin dönemde de nöroplastisite devam etse de yapılan araştırmalar insan beynin en çok 4 dönemde programlamaya müsait olduğunu göstermektedir: prenatal dönem, neonatal dönem, erken çocukluk çağı ve ergenlik. Son dönemde yapılan epigenetik çalışmalar, kişinin çevresindeki değişimlerin genetik düzeyde bir değişime yol açabileceğini ve bu durumun nesiller arası aktarılabilceğini göstermiştir. Çocukluk çağı olumsuz deneyimler (adverse childhood experience) nörodavranışsal gelişimi değiştirdiği gibi erişkinlik döneminde de uzun süre devam eden etkilere yol açmaktadır (Karatoreos ve McEwen 2013).

Dayanıklılık alanında yapılan araştırmalarda destekleyici ve duyarlı ebeveynliğin koruyucu faktörlerden olduğu gösterilmiştir. Yaşamın ilk yıllarındaki güvenli bağlanmanın kalitesi dayanıklılık için gerekli olan kişisel özellikler, destekleyici aile yapısı, çevre ile olumlu ilişkilerin oluşturulabilmesi ve kültürün dayanıklılık oluşumunda başrol oynadığı bilinmektedir (Atwool 2006). Rochester

Dayanıklı Çocuklar projesinin araştırma sonuçlarına göre aileleri duygusal anlamda duyarlı, mental olarak sağlıklı ve sosyal kaynakları kuvvetli olan çocuklar diğerlerine göre daha dayanıklı saptanmıştır (Wyman ve ark. 1999). Yine ebeveynlerle kurulan güvenli, sağlam ve sabit bir ilişkinin akran zorbalığına karşı dayanıklılığı arttırdığı da gösterilmiştir (Bowes ve ark. 2010).

Bu araştırmada dayanıklılık (resilience) tanımını alanyazındaki son çalışmalarla birlikte incelemek ve ebeveyn-çocuk ilişkisinin çocuklarda dayanıklılığa etkisini değerlendirmek amaçlanmaktadır.

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Tarihçe ve Tanım

Norman Garmezy 1971 senesinde şizofreni hastaları ile yaptığı hassaslık araştırmasında (vulnerability research) sosyal ve ekonomik alanda olumsuz koşullara rağmen eğitim alanında başarılı, iyi ilişkiler kurabilen ve gelecek hedefleri olan çocuklardan bahsetmiş ve bu çocukları ‘incitilemez’(invulnerable) olarak tanımlamıştır. Toplumun ırkçılık ve sosyal sınıf mücadelesi verdiği bir dönemde tüm bu olumsuzluklara karşı ayakta durabilen ve bu durumdan olumsuz anlamda etkilenmeyen çocukları araştırmak dayanıklılığın ilk çalışmalarını oluşturmaktadır (Garmezy 1971). 1970’lerde Anthony, Rutter, Murphy gibi çok sayıda araştırmacı bu konuya dikkat çeken ilk kuşak araştırmaları yayınlanmaya başlamışlardır. Bu dönem aynı zamanda gelişimsel psikopatolojinin de başlangıcı olarak kabul edilmekte ve dayanıklılık araştırmalarında ilk dalga olarak bilinmektedir. (Masten 2001;2011, Vernon 2004).

Werner ve Smith’in Hawaii’de çocuklarda yaptığı, sadece risk faktörlerini değil koruyucu faktörleri de sorgulayan araştırması 1982 senesinde dayanıklılık (resilience) olarak tanımlanan yepyeni bir kavramın çıkmasına sebep olur (Masten 2014). Takip eden yıllarda çalışmalar çocukların özgüven, öz düzenleme (self regulation) gibi olumlu kişisel özelliklerine eğilmiştir (Luthar ve ark. 2000).

Zamanla dayanıklılığın iç etkenlerden çok dış etkenlerden köken aldığı kabul edilmiş ve dayanıklılığın gelişiminde önemli olan etmenlerin tanımlanmasını sağlamıştır. Çocukların a) kendi tutumları, b) ailelerinin sahip olduğu özellikler ve c) geniş sosyal çevrenin özellikleri dayanıklılığı etkileyen en önemli faktörler olarak belirlenmiştir (Cicchetti 2010). Rutter 1987’de yayınladığı derlemede araştırmaların koruyucu faktörlerden çok bu faktörlerin oluşumuna ve gelişimine odaklanması gerektiğini vurgulamıştır (Rutter 1987). Bu dönemde yapılan araştırmalar dayanıklılık araştırmalarında ikinci dalga araştırmalar olarak adlandırılmaktadır (Masten 2011). Hastalıkların oluşumuna neden olan faktörleri ortadan kaldırmak hastalık oluştuktan sonra tedavi etmekten daha akıllı bir eylemdir. Bu araştırmalar dayanıklılığın oluşum basamaklarının anlaşılmasına olanak sağlayarak, hem erken dönemde dayanıklılığın artırılmasına hem de travma oluştuktan sonra dayanıklılığın oluşturulmasına yönelik girişimsel yöntemlerin gelişimine sebep olmuştur (Luthar ve ark 2000, Cicchetti 2010). Bu konuda önemli bir değişim, dayanıklılığın sabit bir kavram değil, dinamik bir

kavram olduğudur. Garnezy ve Anthony tarafından incitilemez olarak tanımlanmış çocukların aslında zaman içerisinde maruz kaldıkları riske bağlı olarak aile ve sosyal çevre gibi yardımcı olan sistemler sayesinde değişebilecekleri gösterilmiştir. Bu nedenle daha sonraki dönemlerde terminolojide incitilemez çocukların yerini daha doğru bir terim olan dayanıklı çocuklar almıştır (Masten ve Barnes 2018, Luthar ve ark. 2006). Dayanıklılık araştırmalarında 3.dalga olarak bilinen dönemde, araştırmalar daha çok dayanıklılığı arttırmaya yönelik girişimler üzerine odaklanmaya başlamıştır. Risklerden çok dayanıklılığı artırıcı koruyucu faktörlerin kişiye kazandırılması önem kazanmıştır.(Masten 2007).

1990'ların sonlarına doğru dayanıklılık kavramı ve bu konuda yapılan araştırmalar ciddi şekilde eleştirilmeye başlanmıştır. Bu eleştirilerin büyük çoğunluğu dayanıklılık kavramının yazarlar tarafından farklı şekillerde tanımlanması, dayanıklılıktan bir kişilik özelliği gibi bahsedilmesi, koruyucu ve risk faktörlerinin etkilerinin ölçüm zorluğu, olumsuzlukların ya da olumlu sonuçların derecesinin belirlenmesindeki sıkıntılar ve istatistiksel istikrarsızlıktan kaynaklanmaktadır (Vernon 2004). Kaplan 1999 senesinde yayınladığı makalede dayanıklılık teorisinin amacına hizmet ettiğini ve artık sahadan çekilmesi gerektiğini savunmaktadır. Bu konuda oldukça yoğun çalışan Luthar ve ark. buna cevap olarak yayınladıkları makalede dayanıklılığı, belirgin olumsuzlukların varlığında dahi dinamik bir şekilde olumlu adaptasyon gösterebilmek olarak tanımlamışlardır. Yazarlar dayanıklılık konusunda farklı tanımların olduğunu kabul etmekle birlikte araştırmaya uygun olarak değişkenlerin ve ulaşılmak istenen sonucun doğru belirlenmesi ile birlikte hata oranının minimuma indirgenebileceğini savunurlar. Sadece psikolojik alanda değil, biyoloji, nöroloji, nöroendokrin ve stres sırasında bağışıklık sistemini ele alan araştırmalara ihtiyaç olduğunu belirterek multidisipliner bir yaklaşımın yani araştırmalarda 4.dalga olarak da kabul edilen dönemin kapılarını açarlar (Luthar ve ark. 2000).

Son 20 yılda yapılan araştırmaların yöntemleri daha çok dayanıklılığın gelişimsel sürecine odaklanmıştır. Dayanıklılık araştırmalarında iki majör yaklaşım esas alınmıştır: Kişi odaklı yaklaşım ve değişken odaklı yaklaşım. Kişi odaklı yaklaşım araştırmalarında yüksek riskli gruplarda başarı gösteren bireylerle adaptasyon sıkıntısı yaşayan bireylerin karşılaştırılması esas alınmaktadır. Değişken odaklı araştırmalarda ise risklerin ve olumsuzlukların ölçülmesi, bu risklerin etkisini değiştirebilecek, düzeltebilecek diğer faktörlerin belirlenmesini ele almaktadır. Her iki araştırma

yönteminin birbirlerine göre avantajları vardır. Kişi odaklı araştırmalar yaşayan sistemlerde kişiye bütünsel bir yaklaşım gösterirken, risk odaklı araştırmalar ise özel konulara daha derin eğilerek olumlu süreçleri açıklayan ilişkileri daha iyi belirleyebilir ve yine koruyucu ve destekleyici faktörleri belirlemek için en uygun olan araştırma şekli randomize kontrollü yapılan çalışmalardır (Masten ve Cicchetti 2016)

Dayanıklılığın tanımı konusunda uzun yıllar boyunca anlaşmazlıklar olması, dayanıklılığı kimi araştırmacıların karakter özelliği, kiminin süreç, kiminin de sonuç olarak tanımlaması bu alanda yapılan araştırmaları birbiri ile kıyaslamayı mümkün kılmadığı gibi meta analiz çalışmalarını da imkansız kılmıştır (Davydov ve ark.2010). Aburn ve ark. yaptıkları derlemede dayanıklılığın tanımını araştırmışlar ve alan yazında 5 ana başlık altında toplandığını saptamışlardır. Bunlar:

- 1) Zorluk, sıkıntı ya da travmaları aşarak başlangıç noktasından daha iyi bir noktaya gelmek
- 2) Belirgin stres faktörlerine rağmen değişime uyum sağlamak
- 3) Kişinin daha önceki olumlu deneyimleri, ailesi ve arkadaşları sayesinde iyi çalışan temel sistemlerle travmanın üzerinden gelebilmesi (ordinary magic),
- 4) Travma ya da zor bir dönem sonrasında tamamen eski haline geri dönebilmek,
- 5) Travma sonrasında depresyon ya da kaygı gibi psikolojik rahatsızlıklar göstermemektir.

Bazı araştırmalarda tanımlanan 5. madde tartışmalı bir madde olup psikolojik rahatsızlıkların varlığı kişinin dayanıklılığını değiştirmemektedir. (Aburn ve ark. 2016).

Dayanıklılık kişisel kapasite, geçirilen süreç ve sonucunda olumlu sonuç olarak tanımlanabilir. Kişisel kapasite kişinin değişikliklere ve stresli olaylara sağlıklı bir şekilde uyum sağlayabilmesi, yüksek stres sonrasında koruyucu faktörlerin sayesinde normal fonksiyonlarına geri dönebilmesi ve bunların sonucunda kendisi için olumlu ve yararlı sonuçlara ulaşabilmesidir (Lee ve ark. 2011).

Masten ve Barnes'a göre dayanıklılığı "Sistemin işlevini, hayatta kalmasını ya da gelişmesini tehdit eden zorluklara karşı başarılı bir şekilde uyum göstermesi" olarak tanımlamışlardır. Masten ve ark. göre kişisel farklılıklar ve bilişsel yetiler uyum sağlama kapasitesini büyük oranda etkilese de dayanıklılık kişisel bir özellik değildir. Mesela bağlanma ve etkili ebeveynlik çocuğu birçok yönden korusa da çocuğun kendisine ait bir özellik değildir. Bu nedenle dayanıklılığı sadece kişiye bağlamak doğru değildir. Son yıllarda kabul edilen yaklaşım dayanıklılığın doza bağlı, koruyucu ve

destekleyici faktörlere bağlı, erken dönemde stresörlere maruz kalmanın nöroplastiseyi olumlu şekilde etkilemesi nedeniyle zamanlamaya bağlı, kompleks ve dinamik bir süreç olduğudur (Masten ve Barnes 2018).

Dördüncü dalgaya kadar yapılan araştırmalar daha çok gözlemsel çalışmalar olmuştur. Gen-çevre ilişkisi, görüntülemedeki gelişmeler, nöroendokrin testlerdeki ilerlemeler sayesinde dayanıklılığı daha derin ve çoklu anlamda incelenmesi mümkün hale gelmiştir. Kişi ve ailevi dayanıklılık, ailevi dayanıklılık ve toplumsal dayanıklılık, çocuklukta ve yaşlılıkta dayanıklılık gibi çok sayıda çoklu sistem çalışmaları önem kazanmaktadır (Masten ve Obradovic 2006).

2.2. Dayanıklılığın oluşumunda rol alan faktörler

Belli bir grupta bir hastalığın görülme ihtimalini arttıran etkiye risk faktörü denir. Her riskli durum hastalığın oluşacağı anlamına gelmediği için risk faktörü bir olasılık durumu yan istatistiksel bir kavramdır (Skala ve Bruckner 2014). Dayanıklılığı tanımlayabilmek için riskin olması şarttır, riskin (tehdit ya da olumsuz olaylar) olmadığı bir durumda dayanıklılıktan bahsetmek mümkün değildir. Dayanıklılık araştırmalarında risk ve koruyucu faktörlerin belirlenmesi oldukça önemli olmakla birlikte asıl üzerinde durulması gereken risk ve koruyucu faktörlerin nasıl oluştuğu ve bu durumun kişi tarafından nasıl yönetildiğidir (Rutter 2013).

Tanımlamada da olduğu gibi dayanıklılığı etkileyen faktörlerin belirlenmesinde de farklı terminolojiler kullanılmaktadır. Bazı yazarlar koruyucu faktörleri destekleyici faktörler olarak da adlandırmakta bunu da kişisel özellikler (assets) ve kaynaklar (resources) olarak ikiye ayırmaktadır (Schultze-Lutter ve ark 2016, Ungar 2015) Bazı yazarlar bu faktörleri hassaslık faktörleri gibi kişiye özgü faktörler, risk faktörleri ve koruyucu faktörler olarak üçe ayırmaktadır (Skala ve Bruckner 2014). Bazen de sadece koruyucu faktörleri içeren kısa listeler kullanılmaktadır (Masten 2004; Masten ve Barnes 2018).

Son zamanlarda dayanıklılık konusunda araştırmacılar daha çok koruyucu faktörler üzerinde yoğunlaşmaktadır. Rutter'in derlemesinde belirttiği üzere bu faktörleri değerlendirirken dikkatli olmak gerekir. Bir grup için olumsuz kabul edilen faktör aslında başka bir grup için olumlu anlamda sonuçlanabilir. Mesela boşanma oldukça geniş kapsamlı bir risk faktörüdür. Boşanma sonrasında riski oluşturan durumun ebeveynlerin ayrılması mı yoksa ayrılma öncesinde yaşanan ebeveynler arası

yoğun anlaşmazlıktan mı kaynaklandığı sorusu araştırılmıştır. Rutter ve ark. mutlu bir şekilde ayrılan ailelerin çocuklarında anti sosyal davranış bozukluğu oranını mutsuz ayrılan ailelerin çocuklarına oranla daha düşük saptamışlardır. Fergusson ve ark.'nın araştırmasında da çiftler arası şiddetli geçimsizlik sonucu çocuklarda antisosyal davranış bozukluğu görülme ihtimali boşanmaya oranla daha yüksektir (Rutter 2013, Fergusson ve ark 1992). Boşanma her ne kadar olumsuz bir olay olsa da aslında bir grup çocuk için koruyucu faktör olarak da kabul edilebilir. Aynı durum evlat edinme için de geçerlidir. Evlat edinilme her ne kadar risk faktörü olarak görünse de kurumda veya ailesi tarafından kötü muameleye kalan bir çocuk için iyi bir aile tarafından evlat edinilmek koruyucu faktör olarak tanımlanmalıdır.

Genel bir bakış açısı olması amacıyla bu faktörler derlenmiş ve risk faktörleri ve koruyucu faktörler olarak Tablo 2.1’de ikiye ayrılmıştır (Schultze-Lutter F ve ark 2016, Murray 2003, Skala ve Bruckner 2014, Sapienza ve Masten 2011, Korn 2012) Ancak yukarıda da belirtildiği gibi risk faktörleri değerlendirilirken neden - sonuç ilişkisi içerisinde değerlendirilmelidir.

2.2.1. Risk Faktörleri

Risk faktörü, olumsuz ve istenmeyen sonuçların ortaya çıkmasına neden olan kişisel ve çevresel faktördür. Risk faktörleri arttıkça kişide psikopatolojinin gelişme ihtimali artmaktadır. Riske maruz kalma sıklığı arttıkça psikopatolojinin arttığını, doza bağlı ilişkiyi gösteren iyi derecede kanıtlar vardır (Evans ve ark 2013) Ayrıca riske kontrollü şekilde maruz kalmak dayanıklılığı arttırabilmektedir (Rutter 2006). Risk faktörleri birbirinden bağımsız olabildiği gibi, birbirleri ile iç içe geçmiş de olabilirler. Bu nedenle araştırmaların oluşturulmasında risk faktörlerinin belirlenmesi önem taşımaktadır. Boşanma risk faktörü gibi gözükse de ebeveyn anlaşmazlığının ortadan kalkması çocuğu olumlu etkileyeceği için aslında koruyucudur. Havalimanı yakınlarında okula giden çocuklarda okuma bozukluğu görülmesi ses kadar, bu okulda sınıfların kalabalık olmasına, daha az deneyimli öğretmene, hem öğrencilerin hem de öğretmenlerin hızlı değişmesi gibi bir sürü faktöre bağlı olabilir. Çoklu risk faktörlerinin olduğu durumlarda kümülatif riski hesaplayan çalışmalar önem kazanmaktadır (Evans ve ark. 2013).

Tablo 2.1. Dayanıklılığın oluşumunda rol oynayan faktörler

Risk Faktörleri	Koruyucu/Destekleyici Faktörler
Bireysel faktörler ✓ Prenatal,perinatal ve postnatal faktörler (düşük doğum ağırlığı, doğum komplikasyonları..) ✓ Kronik hastalıklar ✓ Genetik yatkınlık ✓ Düşük bilişsel yeti: düşük IQ seviyesi, düşük algılama yeteneği ✓ Düşük öz güven ve öz denetim	Bireysel faktörler ✓ Genel sağlık durumunun iyi olması ✓ Genetik yatkınlık ✓ Cinsiyet ✓ İyi bilişsel yetiler (problem çözme,dikkat, duygu kontrolü..) ✓ Yüksek öz güven ve öz denetim ✓ İnanç ✓ Optimizm ✓ Başa çıkma yeteneği(coping) ✓ Mizaç
Ailevi faktörler ✓ Çocuk ihmali ve istismarı ✓ Ebeveynlerin vefatı ya da boşanması ✓ Tek ebeveyn ile yaşamak ✓ Ergen anne-baba ✓ Ebeveynler arasında şiddetli geçimsizlik ✓ Ebeveynlerin ruhsal ve fiziksel hastalıkları ✓ Anne-babanın işsiz olması ✓ Ebeveynlerin madde bağımlılığı ✓ Uzun süreli fakirlik ✓ Düşük sosyoekonomik düzey ✓ Düşük eğitim seviyesi ✓ Sık yer değiştirme ✓ Göçmen olmak ✓ Ailenin sosyal olarak izole olması ✓ Evlat edinilme	Ailevi faktörler ✓ Güvenli bağlanma ✓ Yetkin ebeveynlik (authorative) ✓ Sağlam sosyoekonomik düzey ✓ Ailenin eğitim düzeyi
Çevresel faktörler ✓ Ekonomik krizler ✓ Çocuk ihmali ve istismarı ✓ Mobing ✓ Savaşlar, afetler gibi toplumsal travmalar ✓ Olağandışı akran grubu ✓ Şiddet içeren çevrede yaşamak ✓ Yetersiz sosyal hizmetler	Çevresel faktörler ✓ Sosyal programlar ✓ Güvenilir sosyal çevre ve sosyal destek (öğretmen, ya da aile dışında bir birey) ✓ Olumlu okul ortamı

2.2.2. Koruyucu ve Destekleyici Faktörler

Koruyucu (protective) ve destekleyici (promotive) faktörler tanım olarak birbirinden ayrılmaktadır. Destekleyici faktörler, benzer ismiyle kişinin sahip olduğu nitelikler (assets) risk olmadan da olumlu sonuçların gelişmesine yol açan faktörler olarak kabul edilir. Koruyucu faktörler ise yüksek risk varlığında olumlu sonuçların gelişimine yol açan faktörler olarak belirlenmiştir. Mesela olumlu mizaç herhangi bir risk olmadan da olumlu gelişime yol açan destekleyici bir faktörken, sosyoekonomik düzeyin iyi olması koruyucu bir faktördür (Masten ve Barnes 2018)

2.3. Dayanıklılık ve Kalıtım

Genetik alanındaki gelişmelerle birlikte 2000’li yıllardan sonra dayanıklılık üzerinde genetiğin etkisini araştırmak önem kazanmıştır. Davranışların doğuştan mı (nature) yoksa sonradan yetiştirmeye (nurture) bağlı olduğu konusunda şu an kabul edilen görüş genetikxçevre etkileşimi olup 3 kategoride incelenmektedir. İlk kategoride direkt etkiler, ikinci kategoride genetik-çevre ilişkisi, üçüncü kategoride ise genetik-çevre etkileşimi yer almaktadır. Direkt etkilerde genetiğin ya da çevrenin fenotip üzerine olan direkt etkisi söz konusudur. İkinci kategoride dayanıklılıkta genetik faktörlerin bazı çevresel faktörlere maruziyeti arttırması, üçüncü kategoride de fenotipin, genetik faktörlerin çevreyi ya da çevresel faktörlerin genetiği (GxÇ) etkileyerek ortaya çıkmasıdır (Niiutsu ve ark. 2019).

Caspi ve ark., çocukluk döneminde istimara maruz kalmış kişilerde antisosyal davranış bozukluğu gelişimini incelediklerinde, monoamin oksidaz A enzimini düşük seviyede üreten bireylerde ergenlik ve erişkin döneminde antisosyal davranış bozukluğu sıklığının daha çok olduğunu saptamışlardır. Bu enzimi kodlayan genin düzenleyici(promoter)bölgesinde fonksiyonel polimorfizme bağlı olduğunu göstermişler (Caspi ve ark 2002). Çevresel faktörler genetik yatkınlık olduğunda olumlu etki ederken, genetik yatkınlığın olmadığı durumda etkisiz kalmıştır. Bradley ve ark.yaptıkları araştırmada, OXTR rs53576 geninin G allelinin bir ya da ikisini taşıyan kişiler olumlu ebeveynliğe maruz kaldıklarında posttravmatik stress bozukluğundan korunurken, bu geni hiç taşımayanlar da olumlu ebeveynliğe rağmen davranış bozukluğunun ortaya çıktığını göstermiştir (Bradley B ve ark. 2013).

Postnatal dönemde insan beyni çevresel etkilere çok duyarlıdır. Beynin plastisitesi sayesinde erken dönemdeki koşullar nöronal yolların oluşmasını

sağlayarak beynin şeklini ve fonksiyonunu belirlemektedir. Santral sinir sisteminin erken dönemdeki programlama yeteneği ilerleyen dönemde ortaya çıkabilecek psikopatolojiler için ya riskli bir durum ya da dayanıklılık oluşturacaktır. Bu erken dönemdeki tecrübeler ve çevresel etkiler gelişen insan beynindeki genlerle direkt etkileşim halindedir. Özellikle bakım verme ile ilgili yapılan çalışmalarda epigenetik mekanizmaların etkin olduğu yani deneyimler sonucunda DNA metilasyonu veya gen ekspresyonunun gerçekleşerek santral sinir sistemindeki gen aktivitesinin şekillendiği bilinmektedir (Roth ve Sweatt 2011). Epigenomlar DNA yapısının stabilitesini değiştirmeden, genetik ürünlerin salınımında plastisite oluşumuna yol açarak değişikliğe yol açarlar (Mileva-Seitz ve ark. 2016) Son çalışmalar epigenomların hayat boyunca aktif kaldığını ve genetik-çevre ilişkisinin tüm hayat boyu devam ettiğini göstermektedir (Roth ve Sweatt 2011).

Bu nedenle çevresel koruyucu faktörlerin genetik değişikliklere yol açarak dayanıklılığı arttırmada etkili olacağı düşünülmektedir.

2.4. Dayanıklılığın ölçümü

Dayanıklılığın ölçülebilmesi için dayanıklılığı etkileyen tüm alanların araştırmada iyi tanımlanması gerekmektedir. Ungar derlemesinde bu kriterleri 3'e ayırmıştır.

- 1) Olumsuzluk: Olumsuzluğun belirgin şekilde tanımlanması (cinsi, süresi, sıklığı, sadece psikolojik mi yoksa hem psikolojik hem fiziksel hem sistemsel olup olmadığı vs..), başa çıkma stratejileri açısından olumsuzluğun kişiye mi bağlı mı olduğu yoksa tamamen kişinin kendisinden bağımsız gerçekleşip gerçekleşmediği önemlidir.
- 2) Dayanıklılığın kişisel ve bağlamsal boyutları: bireyin kişilik özellikleri, kaynakların çeşitliliği ve ulaşılabilirliği
- 3) Kültürel ve geçici faktörlerin destekleyici ve koruyucu faktörler üzerine etkisi

Bütün bu olayların birbiri ile etkileşimi düşünüldüğünde dayanıklılık tanısı koyabilmek için çok boyutlu bir yaklaşım gerekmektedir. Çevresel yükü bilmeden koruyucu faktörlerin tam olarak nasıl etki ettiğini anlamak mümkün olmayacaktır. Normal gelişimsel stres durumlarında çocuğun okul değişikliği ya da bakım vermeyen dedenin ölümü gibi konular ile çocuğun çok kaynaklı bir evde büyümesi ya da çok iyi başa çıkma stratejilerine sahip olması dayanıklılık olarak değerlendirilmemelidir.

Çocukların sağlıklı bir gelişim göstermeleri dayanıklı oldukları anlamına gelmemektedir.

Dayanıklılığın ortaya çıkabilmesi için onu ortaya çıkartacak stres faktörleri gerekmektedir. Araştırmalar yüksek risk durumunda dayanıklılığın çocuğun kişisel özelliklerinden çok yaşadığı çevresine bağlı olduğunu gösterirken, düşük risk durumunda kişisel özellikler daha etkili olmaktadır. Çok sayıda araştırma dayanıklılığın kanıtı için psikopatoloji yaratabilecek risk durumunda herhangi bir klinik bulgunun olmamasını kullanmaktadır.

Ungar derlemesinde çok yönlü ve karmaşık olan dayanıklılık için etkili bir yöntem önermektedir. Bu yöntem 5 aşamadan oluşan ve yukarıda bahsedilen tüm alanları kendi içerisinde barındıran bir yöntemdir (Ungar 2015). Bazı araştırmacılar dayanıklılığı ölçmek için özel ölçekler geliştirmişlerdir. Windle ve arkadaşları 15 dayanıklılık ölçeğini inceledikleri derlemede dayanıklılığı ölçmek için altın standart bir yöntem bulunmadığını ancak bazı ölçeklerin diğerlerine göre daha iyi olmakla birlikte geçerlilikleri için daha çok sayıda araştırmaya ihtiyaç duyduklarını belirtmişlerdir (Windle ve ark. 2011).

2.5. Dayanıklılıkla ilgili girişimler

Dayanıklılık ile ilgili girişimler Ager tarafından yapılan sistematik derlemede 6 ana başlık altında toplanmıştır:

- 1) Aile dinamiklerini güçlendirmek
- 2) Ruh sağlığı ile ilgili hizmetlerin kapasitesini arttırmak
- 3) Okullarda çevreyi destekleyici programların artırılması
- 4) Toplumsal programlar geliştirmek
- 5) Sosyoekonomik gelişimin desteklenmesi
- 6) Dayanıklılıkla ilgili daha kapsamlı bir anlayışı benimsemek

Aile dinamiklerini güçlendirmek için ebeveynlikle ilgili olumlu başa çıkma stratejilerini içeren atölyelerin oluşturulması, aile içerisinde sınırların ve disiplinin oluşturulmasına yardımcı olmak, ailelerin yetersiz kaldığı durumlarda diğer destek kurumların devreye girmesine yardımcı olmak gibi girişimler ile aile dinamiklerini değiştirmeyi amaçlamaktadır.

Ruh sağlığı hizmetlerinin kapasitesini arttırmak bu konuda kurumlarda programların oluşturulması, sosyal hizmetlerin hazırlanması, öğretmenlere ve sosyal

hizmetlilere bu konuda eğitim verilmesi, danışman sayılarının artırılması gibi girişimleri amaçlamaktadır.

Okullarda çevreyi destekleyici programların artırılması ailelerin okul programlarına katılması, akran ve erişkinlerin rol model olduğu ya da akıl hocasısı olduğu programlar oluşturmak, öğretmenleri duygusal olarak destekleyici olmaları konusunda eğitmek, gerektiğinde okul düzeyinde değişiklikler yapabilmek (okulun organizasyonel değişiklikler içermesi, ya da sınıfların tekrar dağıtılarak oluşturulması..) gibi okul düzeyindeki girişimleri amaçlamaktadır.

Toplumsal programlar geliştirmek okul sonrası destek programların geliştirilmesi, toplum merkezlerinin oluşturulması, toplumun bireylerinin kendi programlarını oluşturmak için desteklenmesi, gençlerin topluma entegrasyonunun sağlanması, kültürel programların oluşturulması gibi toplumsal girişimleri amaçlamaktadır.

Sosyoekonomik gelişimin desteklenmesi toplumsal şiddet içermeyen güvenli ortamların oluşturulması, şiddetle mücadele programlarının düzenlenmesi, sağlık hizmetlerine ve teknolojik hizmetlere ulaşımın artırılması, eşitsizliklerin azaltılması gibi çevresel imkanların artırıldığı girişimleri amaçlamaktadır.

Dayanıklılıkla ilgili daha kapsamlı bir anlayışı benimsemek dayanıklılığın bir süreç olduğunun anlaşılması, kriz yönetimi anlayışından vazgeçilip birincil önleyici müdahaleler için gerekli adımların atılması, ölçümlerin standart haline getirilmesi, bireysel ve toplumsal dayanıklılık faktörlerinin tedaviye katılması gibi girişimleri amaçlamaktadır (Ager 2013).

2.6. Ebeveynlik

Anne-Baba olma hali yani ebeveynlik daha çocuk doğmadan başlar. Doğumdan önce ya da hamilelik sırasında gerçekleşen olaylar dünyaya gelecek olan çocuğun sağlığı ile doğrudan ilişkilidir. Annelerin sağlıklı beslenmeleri, huzurlu bir hamilelik geçirmeleri ya da hamilelik sırasında sigara, alkol, uyuşturucu kullanıp kullanmamaya karar vermeleri çocuğun sağlığını etkileyen durumlardır (Leckman ve Mayes 2007).

Ebeveynler çocuklarının geleceğine yön verdikleri gibi çocuklar da ebeveynlik stillerini belirlemektedir. Ebeveyn ve çocuk arasındaki ilişki tek yönlü değil karşılıklıdır ve çocuğun sağlığı ve davranışları da anne ve babanın ebeveynlik yetisini etkilemektedir (Davidov ve ark. 2015). Cousino ve Hazen metaanaliz çalışmasında

çocukları kronik hasta olan ebeveynlerin, sağlıklı çocuğu olan ebeveynlere göre belirgin anlamda daha stresli olduğu gösterilmiştir. Ailenin stresli olması çocuklara daha fazla hastane ziyareti ya da randevu olarak yansımakta ve onların da stresini arttırmaktadır. Anne ve babaları daha stresli olan çocuklarda içselleştirme ve dışsallaştırma sorunları daha fazla görölmektedir. Ancak araştırmacılar neden-sonuç ilişkisi çıkarılamayacağını ve bu konuda uzunlamasına araştırmalara da ihtiyaç olduğunu belirtmektedir. (Cousino ve Hazen 2013).

Çocuğun mizacının ebeveynlik stilini etkilediğı gösterilmiştir. Yüksek derecede olumsuz duygusallık gösteren çocukların annelerinde sevgi dolu yaklaşım daha düşük, otoriter ebeveynlik daha yüksek saptanmıştır (Laukkenen ve ark 2014).

Genelde ebeveynlik kavramı çalışmalarda birlikte değerlendirilse de aslında anne ve babanın ebeveynlik rolü kendi içinde farklılık gösterdiği gibi çocuğun cinsiyetine göre de şekillenmektedir. Mesela erkek çocuklar kız çocuklarına oranla daha fazla bağımsız olmaları konusunda cesaretlendirilmektedir. Annenin rolü genelde bakım veren ve şefkat gösteren iken babanın rolü ise disiplin sağlamak ve ev için gerekli olanları sağlamak şeklindedir. Babalar annelere oranla çocukları ile daha az zaman geçirmektedir. Anneler, babalara oranla çocuklarına daha fazla şefkat ve destek gösterirken, çocukları ile daha yakın bir ilişki içerisindeyler. Özellikle erkek çocuklar annelerini müdahaleci ve aşırı koruyucu olarak tanımladıkları halde babalarına oranla daha sıcak ve iletişime açık olduklarını belirtirler. Babalarını birlikte zaman geçirmekten keyif aldıkları, tavsiyelerine değer verdikleri biri olarak görseler de duygusal anlamda daha soğuk ve uzak olarak tanımlarlar. Yine 2000’li yıllardan önce yapılan araştırmalarda anneler daha çok yetkin ebeveynlik sergilerken babaların daha çok otoriter ebeveynlik sergilemeye meyilli oldukları saptanmış. Aynı şekilde erkek çocuklara daha çok otoriter ebeveynlik uygulanırken, kız çocuklara yetkin ebeveynlik uygulanmış. McKinney ve ark., araştırmasında babalar sadece annede yetkin ebeveynlik özelliğı varsa yetkin ebeveynlik göstermişler, yetkin ebeveynlik gösteren anneler babaların otoriter ebeveynlik stilini değiştirmede etkili olmamış. Müsamahakar babalık ise sadece anneleri otoriter ebeveynlik gösteren bireylerde görölmüş (McKinney ve Renk 2007).

Ebeveynlik stilleri kültürlere göre farklılık gösterebilir. Örneğin Finlandiya’da ebeveynlerin genelde ikisi de tüm gün çalıştıkları ve çoğu çekirdek aile olduğu için çocuklarının bir an önce bağımsızlık kazanması önemlidir. Bu ülkede insanların

birbirine güveninin yüksek olması ve algılanan tehlike oranının düşük olması sebebi ile çocuklar ebeveynlerinden bağımsız bir şekilde yüksek otonomi ile yetişirler. Ancak kültür de zamanla değişebilmektedir. Son yıllarda Finlandiya’da üniversite öğrencileri arasında yapılan bir araştırmada % 41 oranında helikopter ebeveynlik bildirilmiştir (Cui ve ark. 2019). Çin kültüründe ise ebeveynlik daha otoriter ve kontrol mekanizmaları daha fazladır. Özellikle okul başarısı, mükemmeliyetçilik, daha iyisini başarabilmek için alınan anlık hazların ertelenmesi gibi özellikler çocuk yetiştirmede önemlidir. Ancak son yıllarda küreselleşme ile birlikte bu tip ebeveynlik tipinin değiştiği görülmektedir (Way ve ark. 2013). Leyendecker ve Agache, Almanya’da yaşayan Türk ve Almanlar babaları aile hayatına destek olmak konusunda karşılaştırıldıklarında Alman erkeklerinin daha aktif olarak ev işlerine yardım ettiğini saptamışlar. Almanya’da doğmamış ama Almanya’ya sonradan gelmiş olan Türk babalar Almanya’da doğanlara göre ev işlerine daha fazla katılım göstermişler. Araştırmacılar bu farkın sonradan gelenlerin eğitim seviyeleri arasında fark olmamasına rağmen daha modern bir düşünce yapısında olabileceklerine ancak Almanya’da yaşayanların kültürel ve geleneksel değerlerini daha fazla korumak istemelerine bağlı olabileceğini düşünmüşler (Leyendecker ve Agache 2016).

Son yıllarda yapılan araştırmalar ebeveynliğin nesiller boyunca aktarıldığını, erken dönemde öğrenilen olumsuz ve olumlu davranışların hem hayvanlarda hem insanlarda sonraki nesillerde de devam ettiğini göstermektedir (Mileva-Seitz 2015). Her ne kadar ebeveynlik aktarılsa da, dayanıklılık gibi dinamik bir süreçtir ve gösterilmiştir ki kişisel ve çevresel faktörlere bağlı olarak ebeveynlik özellikleri de değiştirilebilmektedir (Schofield ve ark 2014;2017).

Ebeveynlik uygulamalarının sonuçlarını değerlendirmek için yaklaşık 20-30 yıl kadar bir süre gerekmektedir (Serbin ve Karp 2004). Ebeveynliğin de dinamik olması sebebi ile bu konuda yapılan kültürler arası ve uzunlamasına araştırmalara ihtiyaç vardır.

2.6.1. Ebeveynlik stilleri

Ebeveynlik stilleri ilk kez 1966 senesinde Baumrind tarafından tanımlanmıştır (Baumrind 1966). İlk olarak yetkin (authorative), otoriter (authoritarian) ve müsaahakar(permissive) olarak tanımlanan ebeveynlik stillerini 1971 senesindeki

yaptığı araştırmada daha detaylı olarak açıklamıştır. Baumrind'in tanımlamasına göre ebeveynlik stilleri şu şekildedir (Baumrind 1966; 1971):

- **Otoriter ebeveynlik:** Otoriter ebeveynler genelde keskin bir şekilde belirlenmiş kurallar çerçevesinde çocuklarının davranışlarını değerlendirmeye, şekillendirmeye ve kontrol etmeye çalışırlar. Çocuklarının olgunlaşmamış davranışlarını tahammül edemedikleri gibi beklentileri de buna oranla yüksektir. Çocuklarının kendilerine mutlak itaat etmesini, geleneklere ve otoriteye saygı göstermesini ve anne-baba sözü dinlemesini beklerler. Kurallar konusunda katıdırlar ve kötü bir davranış gördüklerinde güçlerini kullanarak bunu kontrol altına almaya çalışırlar. Otoriter ebeveynler, çocukları ile sosyalleşirken, çocuklarının kurallar konusundaki mantığı anlayıp anlamamasını umursamadan kurallarını takip etmelerini beklerler. Çocuklarından yüksek derecede olgunluk talep ettikleri gibi, psikolojik duyarlılıkları daha az ve yaklaşımları kısıtlıdır.
- **Yetkin Ebeveynlik:** Aileler olaylara mantık çerçevesinde ve konu-odaklı yaklaşırlar. Çocukla iletişim halinde olmayı ve kendi davranışının arkasındaki mantığı çocuğuna açıklamayı tercih eder. Bu aileler için çocuğun kendini ifade edebilmesi ve kendi isteğine bağlı otonomitesi ve disiplin önemlidir, ama çocuğu ile ayrı düştükleri noktada çocuğu kontrol etse de sert bir şekilde kendi istediklerini dayatmaz. Hem erişkin olarak kendi haklarını hem de çocuklarının özel isteklerini ve ilgilerini bilirler. Çocuğun anlık özelliklerini şekillendirirken aynı zamanda gelecek için de standartlar koyar. Güçlerini amaçlarına ulaşmak için mantıklı bir şekilde kullanır.
- **Müşahamakar Ebeveynlik:** Müşahamakar ebeveynler genelde çocuklarının davranışlarına, dürtülerine ve isteklerine karşı cezalandırıcı olmayan ve bağışlayıcı bir davranış içerisindeyler. Alınacak kararlara birlikte karar verirler ve genelde evdeki kurallar için açıklama yaparlar. Eve yardım, düzen gibi konularda çocuktan beklentisi çok düşüktür: Kendilerini genelde çocuğun istediği zaman kullanabileceği bir kaynak gibi tanıtır, ancak bunu yaparken ideal bir rol model olmak ya da gelecekte çocuğunun davranışlarını şekillendirmek gibi bir dürtüsü yoktur. Çocuğunun davranışlarını olabildiğince kendi kendine yapmasını destekler, ama standart kurallara uyması için onu cesaretlendirmez. Mantık ve manipülasyon kullanmakla birlikte amacına ulaşmak için güçlerini kullanmaz.

İlk önce Maccoby ve Martin daha sonra da Baumrind ebeveynlik talepkarlığı (demandingness) ve ebeveyn duyarlılığı (responsiveness) olarak adlandırılan iki boyut tanımlamışlardır. Ebeveyn talepkarlığı kontrol, süpervizyon ve yaşa uygun beklentileri içerirken ebeveyn duyarlılığı da sıcaklık, kabullenme, ilgi göstermeyi içermektedir (Aunola ve ark 2000, Baumrind 1991) Bu tanımlama üzerine ebeveynlik stilleri ihmalkar ebeveynliğin de eklenmesi sonucunda dörde ayrılmaktadır:

- 1) **Otoriter ebeveynler** oldukça talepkar ama düşük derecede duyarlı ya da duyarsızdırlar. Yetkili ebeveynler kadar çocuklarına bağlılık göstermezler. Katı kontrol erişkin odaklı olup, iletişime kapalıdır, genelde çocuğa karşı düşük ilgi ve güven vardır. Ailesi otoriter olan adolesanlar genelde kendilerini değersiz olarak tanımlayıp, yüksek oranda eleştirilip kontrol edildiklerini düşünürler.
- 2) **Yetkin ebeveynler** hem talepkar hem de duyarlıdır. Kontrol etmekle birlikte kısıtlayıcı değildirler. Çocuklarının yaşantıları ile yüksek derecede ilgilidirler. Çocuklarıyla açık iletişimde halinde, güven içeren bir ilişkide, çocuğun otonomisini desteklerken aynı zamanda ne yaptığını, nerde ve kimle olduğunu içeren bir kontrol ve gözlem halindedirler.
- 3) **Müşahamakar ebeveynler** düşük derecede talepkar ama oldukça duyarlıdırlar. Genelde sıcak, kabullenici ve çocuk-odaklı bir yaklaşım sergilerler. Ancak burada ebeveyn kontrolü ve çocuktan beklenti düşüktür. Çocuklarının olgun davranmasını beklemeyiz ama bağımsız ve otonom yetişmelerine izin verirler.
- 4) **İlgisiz ebeveynler** ise ne talepkar ne de duyarlıdır. Çocuklarının kişisel gelişimini desteklemekle ilgilenmedikleri gibi çocuklarının davranışlarına rehberlik etmekte ve gözlemlemekte yetersizdirler. Genelde her hangi bir kontrol göstermedikleri gibi herhangi bir ilgi de göstermezler.

Ebeveynlik araştırmalarında kullanılan ölçekler genelde bu 4 sınıflamayı değerlendiren araştırmalardan oluşmaktadır. Ancak 2010 senesinden sonra ebeveynlik konusunda helikopter ebeveynlik, kaplan ebeveynlik, serbest-menzil ebeveynlik gibi değişik gruplar tanımlanmış olup bu konuda yeni araştırmalara yol açmıştır.

Helikopter ebeveynlik de yetkin ebeveynlik gibi duyarlılık, kontrol ve otonomi üzerine kurulmuştur ancak bu özelliklerin dağılımı yetkin ebeveynlikten farklıdır. Duyarlılık oldukça yüksek olmakla birlikte, otonomiye oldukça kısıtlayan bir kontrol mekanizması vardır (Padilla-Walker ve Nelson 2012).Helikopter ebeveynler üniversite yıllarında dahi çocuklarının eğitime karışacak, gerekirse üniversite yetkilileri ile

tartışacak hatta iş görüşmelerine katılacak kadar kontrol odaklıdır. 2010 senesinden sonra öne çıkan helikopter ebeveynlikle ilgili yapılan araştırmalarda anne-babası helikopter ebeveynlik gösterenlerde kaygı, depresyon, duygu durum regülasyon bozuklukları daha fazla, hayatından memnun olma durumu ise daha düşük saptanmıştır (Cui ve ark. 2019).

Serbest menzil ebeveynlik (free-range parenting) ise bu durumun tam tersi olup çocukların kendi otonomilerini kazanmaları için işlerin tek başlarına yapmalarını ve kendi kendilerine başarmayı amaçlayan bir ebeveynlik şeklidir. Lenore Skenazy'nin 2009 senesinde yayınladığı '*Free-Range Kids: Giving Our Children the Freedom We Had Without Going Nuts with Worry*' adlı kitap sonrasında aileler arasında kabul gören bir ebeveynlik stili olmuştur. Müsahamakar ebeveynlikle farkı, müsehamakar ebeveynler kural koymada ve kuralları uygulamada sıkıntı yaşarken bu tarz ebeveynlikte bağımsızlık yine kurallar çerçevesindedir (Skenazy L, 2021).

2011 senesinde Amy Chua yayınladığı 'Kaplan Annenin Savaş Marşı'(Battle Hymn of the Tiger Mother) adlı kitabında katı ve kontrollü ebeveynlik yönteminin Çin kültüründen kaynaklandığını ve kızlarının başarısının bu sayede olduğunu anlatır. Kitabında Amerikan usulü öz güveni yüksek çocuk yetiştirmenin başarılı çocuklar yetiştirmek için etkin bir method olmadığını eleştirir (Kim 2013). Kaplan aileler çocuklarından yüksek performans ve beceri bekleyen, kendilerini tamamen çocuklarının başarısına odaklamış olan ailelerdir(Way 2013).

Bu tip ebeveynlik stillerinin dayanıklılık üzerine etkisini araştıran daha uzunlamasına araştırmalara ihtiyaç vardır.

3. GEREÇ VE YÖNTEM

‘Dayanıklı Çocuklar ve Kanıta Dayalı Dayanıklı Çocuk Yetiştirme Yöntemleri’ adlı araştırmada resilience kelimesinin karşılığı olarak dayanıklılık kullanıldı. Araştırma evrenini yabancı makaleler için Pubmed ve ulusal makaleler için Ulakbilim oluşturdu. Pubmed’de ‘parenting and resilience’, ‘parenting and resilient’ anahtar kelimeleri kullanılarak anadili sadece İngilizce, Türkçe, Almanca ve Fransızca olan Pubmed’de bu konuda 1 Haziran 2018 tarihine kadar yayınlanmış olan makaleler alındı. Başlığında, özetinde ya da anahtar kelimelerinde resilience, resilient kelimeleri olan ya da ana metinde resilience ya da resilient tanımı yapılmış olan ve ebeveyn-çocuk ilişkisinin dayanıklılığa olan etkisini inceleyen 44 tane orijinal araştırma makalesi değerlendirmeye alındı. Konusu fizyolojik dayanıklılık, ebeveyn dayanıklılığı olan ya da ebeveyn-çocuk ilişkisini yüzeysel inceleyen 260 makale araştırma dışı bırakıldı. Ulakbilim’de dayanıklılık ve yılmazlık anahtar kelimeleri ile yapılan arama sonucunda ebeveynliğin etkisini araştıran sadece 1 makale araştırma için değerlendirmeye alındı. Dayanıklılıkla ilgili genel alanyazın taramasında ya da diğer makalelerden referans sonucu ulaşılan, araştırma kriterlerine uygun 12 makale de çalışmaya eklenerek sonuçta 57 makale kanıta dayalı tıp kriterleri de göz önüne alınarak değerlendirildi. Makalelerin akış şeması Şekil 3.1’de gösterilmektedir.

Makaleler kullandığı dayanıklılık tanımının olup olmaması, dayanıklılık kriterleri, yöntemleri, araştırma yılı, örneklem sayısı, bulguları ve kısıtlamaları ile tablolar halinde özetlendi. Makaleler daha kolay anlaşılması için ana metinde tablo halinde özet olarak sunulmuştur.

3.1. Kanıta dayalı tıp

Kanıta dayalı tıp hastaların bakımı ile ilgili karar alınırken mevcut en son kanıtların dürüst, akıllıca ve açık bir şekilde kullanılmasını hedefleyen sistemik bir yaklaşımdır. Sistemik araştırmalardan elde edilmiş mevcut en iyi klinik kanıtın değerlendirilmesi ve bireysel klinik deneyimlerle birleşmesi sonucunda hasta için en doğru kararın verilmesini amaçlar. Mevcut en iyi klinik araştırma hasta odaklı klinik araştırmalar, hassas ve kesin tanısal testler, güçlü prognostik göstergeler, tedaviye, rehabilitasyona ve koruyucu tıbbı yönelik güvenli uygulamalar sonucunda oluşmaktadır. Kanıta dayalı tıptaki yaklaşım 5 basamakta özetlenebilir (Sackett 1997):

- 1) Bilgi ihtiyacının uygun ve cevaplanması mümkün soru haline getirilmesi
- 2) Bu soruya yanıt verebilmek için tüm kanıtların en verimli şekilde taranması
- 3) Elde edilen kanıtların değerliliğinin ve uygulanabilirliğinin incelenmesi
- 4) Değerlendirmenin klinik tecrübe ile birleşmesi ve sonuçların klinik uygulamada kullanılması
- 5) Tüm bu sürecin ve performansın tekrar değerlendirilmesi

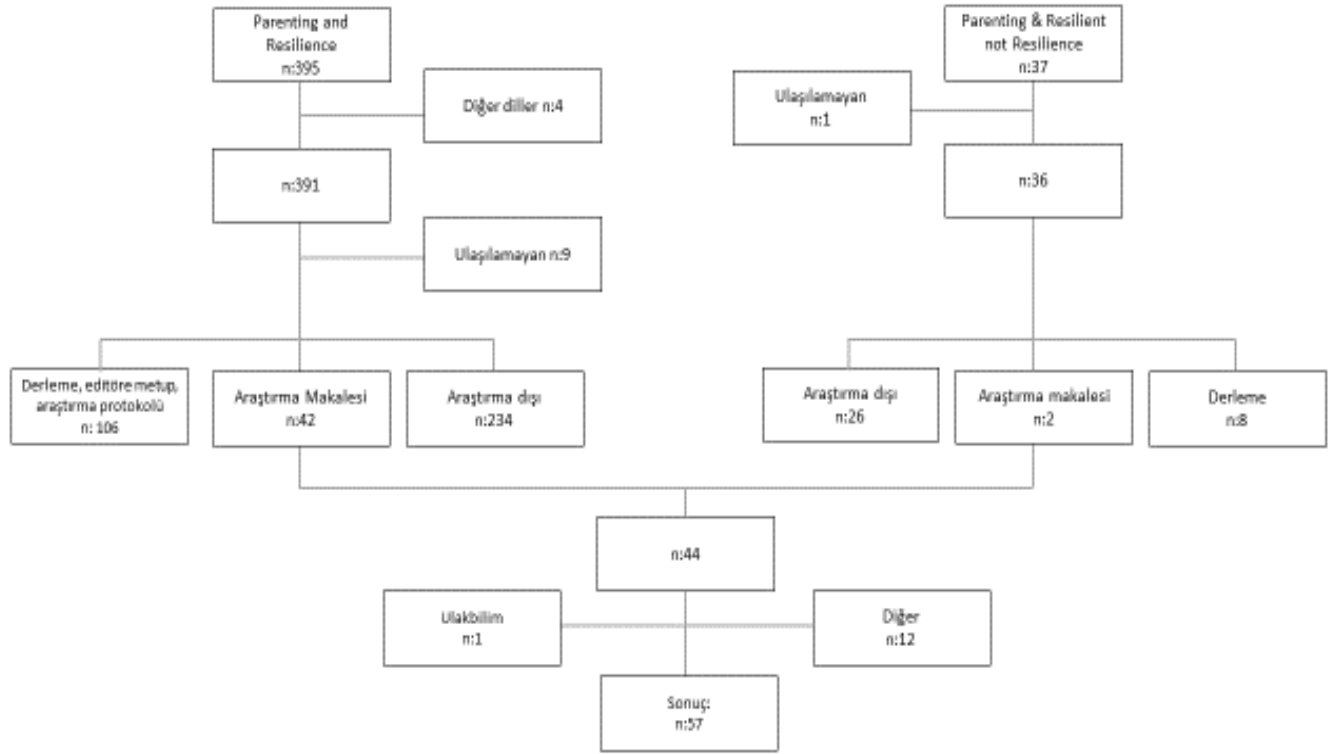
Ulaşılan kanıtların en geçerli ve en güvenilir kanıtlar olup olmadığını incelemek kanıta dayalı tıbbın konusudur. En iyi araştırma kanıtları genelde sistematik derlemeler, metaanalizler, rehberler ve randomize kontrollü araştırmalardır (Yılmaz ve Çöl 2014) ancak kanıta dayalı tıp sadece bu araştırmalara sınırlandırılmamalıdır bazen sorulan soruya doğru yanıt bulabilmek için yapılması gereken araştırma türü kesitsel araştırmalardır (Sackett 1997).

Elde edilen kanıtların değerlendirilmesi için iyi bir istatistik bilgisi şarttır. Makale değerlendirirken ve makalede elde edilen kanıtın uygun araştırma yöntemleri, uygun örneklem grubu ve uygun istatistikler yöntemler kullanılarak araştırıldığını değerlendirmek gerekir. Bu amaçla aşağıdaki sorulara yanıt aranır;

- Örnek büyüklüğü ve gücü belirlenmiş midir?
- Dahil edilme ve edilmeme kriterleri verilmiş midir?
- Araştırma tipi belli midir?
- Hastaların dağılımı rastgele midir?
- Değişkenler tanımlanmış mıdır?
- Kullanılan istatistiksel yöntemler sebepleri ile anlatılmış mıdır?
- Etik gözetilmiş midir?
- Mali destek kaynağı belli midir?

Böylece elde edilen kanıtın ve araştırmanın gücü değerlendirilir (Yılmaz ve Çöl 2014). Bu çalışmada da makaleler Tablo 3.1’de belirtilen özellikler açısından değerlendirildi, ardından bu özelliklere göre gruplandı. Ancak makalelerin kanıt düzeyi konusunda ileri analiz yapılmadı.

Bu araştırma alanyazın taraması olduğu için Etik kurul onayına gerek bulunmamaktadır.

Şekil 3.1: Çalışma evreni oluşum akış şeması

Tablo 3.1 Makalelerin değerlendirilmeye alınan özellikleri

- Araştırma evreni, tipi
- Örneklem grubunun özellikleri
- Dayanıklılık konusu
- Dayanıklılık ölçeğinin kullanımı
- Bulgu-sonuç ilişkisi
- Dayanıklılık ilişkileri

4. BULGULAR

Alanyazın taraması sonucunda 57 makale değerlendirmeye uygun bulunmuştur (Şekil 3.1). Tablo 4.1’de makalelerle ilgili ayrıntili değerlendirme yer almaktadır. Araştırmaların sadece 9’unda üçüncü bir kişi tarafından ebeveyn-çocuk ilişkisi değerlendirilmiştir. Tablo 4.2’de araştırmaların yöntem ve örneklem grubuna göre dağılımı görülmektedir. Değerlendirmeye alınan makalelerin 33’ü (% 57,9) kesitsel çalışmalardan oluşmaktadır Araştırmaların örneklem grubunu % 44 oranında çocuklar, % 35 oranında ergenler ve % 21 oranında erişkinler oluşturmaktadır. Dayanıklılık tanımı sadece 36 makalede tanımlanmış, diğer makalelerde başlıkta, özette veya anahtar kelime olarak verilmiştir (Tablo 4.3 ve 4.4). Makalelerin çoğunda dayanıklılık psikopatoloji üzerinden değerlendirilmiş, sadece 8 tane makalede dayanıklılık ölçeği kullanılmıştır (Tablo 4.5). Ebeveynlik, dayanıklılık ve genetik ilişkisini araştıran sadece 1 araştırmaya rastlanmıştır. Tablo 4.1’de daha detaylı olarak anlatılan ve araştırmadan elde edilen bulgular, tanımlandıkları şekilde (örn: yetkin ebeveynlik, olumlu ebeveynlik, iyi anne-çocuk ilişkisi gibi) gruplanmış ve Tablo 1’deki araştırma numaraları ile Tablo 4.6’da dayanıklılığı olumlu yönde etkileyen faktörler özetlenmiştir.

Tablo 4.1 Araştırmaya alınan makalelerin özeti

	İlk Yazar	Yıl ve Ülke	Araştırma konusu	Topluluk	Yaş	Çalışma yöntemi	Bulgular	Kısıtlamalar
1	Bacikova-Sleskova M	2015 Slovakya	Ebeveynin çalışma durumu ve Ergen Sağlığı: Finansal zorluklar, Ebeveyn-ergen ilişkisi ve dayanıklılık	Ergenler (n: 2799)	11-17 yaş (Ort: 14,3 yaş)	Kesitsel, randomize kontrollü çalışma (Anket/test/ölçek)	Ailesi çalışan, işsiz olan ve işsiz kalan çocuklar ebeveyn-çocuk ilişkisi:yakınlık, destek, gözlem, iletişim ve anlaşmazlık açısından karşılaştırılmış ve aralarında anlamlı fark saptanmamış. Aileleri işsiz olan ergenler ailelerine karşı olumsuz duygular beslerken, babası çalışan ergenlerde dayanıklılığın 3 komponenti olarak değerlendirilen benlik algısı, olumlu gelecek algısı ve aileye bağlılık daha iyi saptanmış. Aynı etki anneler çalıştığında görülmemiş. Genel değerlendirmede dayanıklılık açısından 3 grupta fark saptanmamış. Yine ebeveyn ilişkisi ve dayanıklılık, finansal zorluğun ergen sağlığı (akıl ve fiziksel sağlık) üzerine etkisini azaltmakta etkili saptanmamış.	Öz bildirim(self-report) çalışması olması sebebi ile ailelerin finansal durumunu ve ebeveyn-çocuk ilişkisini objektif yansıtamaması, araştırmada kullanılan bazı standart testlerin geçerliliğinin düşük olması kısıtlılık olarak değerlendirilmelidir.
2	Bellis MA	2017 İngiltere	Çocukluk döneminde sürekli güvenilir erişkin desteği çocukluk dönemi olumsuz olaylarına karşı dayanıklılığı artırıyor mu? Sağlığa zarar verici davranışlar ve ruh sağlığı üzerine retrospektif bir çalışma	Erişkin (n:7047)	18-69 yaş	Kesitsel (Anket/ölçek/görüşme)	Çocukluk döneminde olumsuz olaylar yaşayan bireylerde kötü beslenme alışkanlıkları, alkol ve sigara tüketimi normal popülasyona göre daha yüksek, sağlığa zarar verici davranışlar ve ruhsal bozukluklar arasında güçlü bir ilişki saptanmış. Çocukluk döneminden itibaren çevresinde güvenilebileceği bir erişkin olan ve ondan destek alan kişilerde hem sağlık hem de ruh sorunları açısından risk belirgin anlamda azalmış.	Araştırmanın retrospektif olması bu nedenle neden-sonuç ilişkisi çıkarılamıyor olması, katılım oranının isteğe bağlı olup düşük olması sonucunda oluşabilecek yanlı durumlar kısıtlılık olarak değerlendirilmelidir.

	İlk Yazar	Yıl ve Ülke	Araştırma konusu	Topluluk	Yaş	Çalışma yöntemi	Bulgular	Kısıtlamalar
3	Bowen E	2015 İngiltere	Partnerler arası şiddete maruz kalan çocukların akranlarıyla ilişki düzeyi	Anne-çocuk çifti (n: 7712)	Doğum →4 yaşına kadar belirli aralıklarla değerlendirme	Uzunlamasına Prospektif kohort çalışma (Anket/ Ölçek/ Test)	Çocuklar test sonuçlarına göre pozitif adaptasyon gösterenler ve negatif adaptasyon gösterenler olarak ikiye ayrılmış. Risk olarak partner şiddetine maruz kalmak seçilmiş. Daha sonrasında risk varlığında pozitif adaptasyon gösterenler dayanıklı, risk varlığında negatif adaptasyon gösterenler dayanıklı olmayan, risk olmadığı halde negatif adaptasyon gösterenler hassas ve risksiz durumlarda pozitif adaptasyon gösterenler yetkin olarak 4 gruba ayrılmış. Dayanıklı olmayan çocuklar dayanıklı olanlara göre akran ilişkilerinde daha fazla sorun yaşamış. Kızlar erkeklere oranla daha dayanıklı saptanmış. Dayanıklı olmayan çocukların annelerinde depresyon ve olumsuz hayat olayları daha fazla bildirilmiş. Yine dayanıklı çocukların anne-çocuk bağlanmasının daha iyi olduğu, duygusallığın bu çocuklarda daha az sosyallığın daha fazla olduğu saptanmış.	Dayanıklılıkta rol oynayan zeka, empati, ebeveynin sosyal becerisi gibi etkenlerin araştırmaya dahil edilmemesi, Depresyonda genetik faktörlerin (genler) araştırılmaması, öz bildirim çalışması olması (Depresif olan anneler çocuklarını diğer annelere göre daha sorunlu tanımlamış olabilir) kısıtlılık olarak değerlendirilmelidir.
4	Bowes L	2010 İngiltere	Aileler akran zorbalığına karşı duygusal ve davranışsal dayanıklılığı artırabilir	Anne-Çocuk (ikizler) (n:1116)	7,10,12 yaşında değerlendirme	Uzunlamasına prospektif kohort çalışma (Anket/ gözlemsel)	Monozigotik ikizlerde yapılan araştırmada katılanlar %44,7 oranında akran zorbalığı bildirirse de sık ve sürekli olarak oran %8.3 saptanmış. Zorbalığa uğrayan çocuklarda duygusal ve davranışsal sorunları uğramayanlara oranla daha fazla görülmüş. Zorbalığa karşı duygusal ve davranışsal dayanıklılık anne sıcaklığı (maternal warmth), kardeş sıcaklığı ve evde mutlu bir atmosfer olduğunda daha yüksek saptanmış. Bu faktörlere sahip olan çocuklarda zorbalık sonrasında duygusal ve davranış problemleri daha az görülmüş.	Araştırmanın sadece monozigot ikizlerde yapılmış olması, anne-çocuk çiftinin zorbalığı objektif değerlendirmesindeki zorluklar, kardeş sıcaklığı faktörünün ikizler arasındaki özel ilişki olması kısıtlılık olarak değerlendirilmelidir.

	İlk Yazar	Yıl ve Ülke	Araştırma konusu	Topluluk	Yaş	Çalışma yöntemi	Bulgular	Kısıtlamalar
5.	Bradley B	2013 ABD	Aile ortamı ve erişkinlerde dayanıklılık: olumlu ebeveynlik ve oksitosin reseptör geni	Erişkin (n:971)	34,84 yaş (ortalama)	Kesitsel (Anket/ölçek/görüşme/laboratuvar)	Demografik veriler, travma öyküsü, istismar ve posttravmatik stres bozukluğu gibi değişkenlerle yapılan çoklu analizde çocukluk dönemi olumlu aile ortamı (sıcaklık ve sabitlik) olan kişiler zorluklara karşı anlamlı derecede daha dayanıklı bir baş etmiş. OXTR rs53576 geninin G allel'in bir ya da ikisini taşıyanlarda olumlu ebeveynlik pozitif etki gösterirken bu geni hiç taşımayanlarda olumlu ebeveynlik riske bağlı oluşan semptomlara etki etmemiş.	Vakalar özellikle Travma Projesi kapsamında toplandığı için araştırmaya katılan grup riskli grubu oluşturmuş. Araştırmanın kesitsel ve retrospektif olması ve öz bildirime dayalı olması kısıtlılık olarak değerlendirilmelidir.
6	Brennan PA	2003 Avusturalya	Annede depresyon, ebeveyn-çocuk ilişkisi ve ergenlerde dayanıklı sonuçlar	Ebeveyn-Ergen-Öğretmen (n: 816)	15 yaş	Uzunlamasına prospektif çalışmadan çekilmiş kesitsel çalışma (Anket/test/görüşme/ölçek)	Çok sayıda değişkenle yapılan logistik regresyon analizi sonucunda baba tarafından daha yumuşak baskı, her iki ebeveynin tarafından daha az psikolojik kontrol, iki ebeveyn tarafından kabullenilme, anne şefkati ve her iki ebeveyn tarafından daha az kritik hisseden ergenlerde, ailede psikopatolojinin olmadığı durumlarda dayanıklılık daha fazla görülmüş. Annesi depresyonda olan gençlerin anneleri şefkatli ve kabullenici ise yine bu gençlerde daha dayanıklı sonuçlar saptanmış. Depresyonu olmayan annelerde annenin müdail olması dayanıklılığı attırırken, depresif annelerin müdail olması tam tersi sonuçlara yol açmış.	Araştırmanın kesitsel özellikte olması, geçmişe yönelik ebeveyn becerilerinin gözlenmemiş olması, ebeveynlik uygulamalarının çocukların psikolojisinden etkilenip etkilenmediğin bilinememesi kısıtlılık olarak değerlendirilmelidir.
7	Brookme yer KA	2005 ABD	Aile desteği ve toplum yanlısı bilinç toplumda şiddete tanıklık etmiş	Ergenler (n: 1599)	11-15 yaş	Kesitsel (anket/test/ölçek)	Aile desteği için kullanılan ölçekte yakınlık, denetim gibi hem duygusal bağı hem de iletişim ve katılım gibi aktiviteleri değerlendiren bir ölçek kullanılmış. Kız çocuklarının erkek çocuklarına göre daha fazla aile desteği ve toplumsal yanlı bilince sahip olduğu saptanmış. Erkek çocukları kız	Suçun sıklığının, süresinin ve şiddetinin tam olarak belirlenememesi, ergenlerin öz bildirime yönelik bir araştırma olması tarafından

	İlk Yazar	Yıl ve Ülke	Araştırma konusu	Topluluk	Yaş	Çalışma yöntemi	Bulgular	Kısıtlamalar
7	Brookme yer KA <i>devam</i>	2005 ABD	Çocukları şiddet uygulamakta n koruyabilir mi?				çocuklarına göre daha fazla şiddete tanıklık edip,daha fazla şiddete maruz kalmış. Erkek çocukları kız çocuklarına göre suç işlemeye daha meyilli olmakla birlikte suça tanıklık etseler de aile desteği aldıklarında suç işlemeye daha az meyilli oldukları görülmüş. Kız çocuklarında ise ailevi destekten çok toplumsal bilince sahip olmak suça eğilim açısından koruyucu olarak saptanmış.	kısıtlılık olarak değerlendirilmelidir.
8	Boughton KL	2011 Kanada	Ebeveyn duyarlılığını n ve psikolojik kontrolünün çocuğun ruh haline ve duygusal dayanıklılığa katkısı	Ebeveyn-çocuk (n: 268)	9-15 yaş (ort:11,69 yaş)	Kesitsel çalışma (anket/ölçek/ envanter)	Tanımlayıcı faktörler karşılaştırıldığında cinsiyet ve ırkın anne ve babanın psikolojik kontrol düzeyini etkilediği saptanmış. Babaların özellikle erkek çocuklara daha fazla psikolojik kontrol* uyguladığı görülürken, beyaz ırk dışındaki ırklarda hem annelerde hem babalarda psikolojik kontrol düzeyi daha fazla saptanmış. Bu değişkenler kontrol edilerek yapılan analizde sıcak ve anlayışlı ebeveynlere sahip olan çocuklarda duygusal dayanıklılık daha yüksek saptanırken, özellikle psikolojik kontrol gösteren ailelerin çocuklarında depresyon daha fazla saptanmış. *Kontrol: ‘babam beni eleştirdiğinde geçmişimde yaptığım hataları hatırlatır’ *Duyarlı: ‘annemle endişelerimle ilgili konuştuğumda kendimi daha iyi hissedirim’	Araştırmada çocukların ruhsal durumu depresyon belirtilerine göre belirlenmiş, ancak depresyon zamana bağlı değişim gösterebilmesi, depresyonda olan çocuklar ailelerinin ebeveynlik yetilerini etkilediği gibi ailelerinin ebeveynlik becerisini daha olumsuz değerlendirebilme ihtimali, araştırmanın kesitsel olması kısıtlılık olarak değerlendirilmelidir.

	İlk Yazar	Yıl ve Ülke	Araştırma konusu	Topluluk	Yaş	Çalışma yöntemi	Bulgular	Kısıtlamalar
9	Cabaj JL	2014 Kanada	Erken çocukluk dönemi risk ve dayanıklılık faktörlerinin orta çocukluk dönemi duygusal ve davranışsal sorunlara etkisi	Anne-çocuk (n:450)	İlk kontrol 3 yaş, 2.kontrol 4-6 yaş, 3.kontrol 6-8 yaş	Uzunlamasına prospektif kohort çalışma (anket/ölçek)	Araştırmada dayanıklılık çocukların içselleştirme ve/veya dışsallaştırma sorunları olup olmamasına bağlı olarak değerlendirilmiş. Özgüveni yüksek anne ve çocuklar, anne ruh sağlığının iyi olması, yeterli sosyal destek, iyi akademik performans ve ebeveynle yeterli ve kaliteli vakit geçirme çocuklarda içselleştirme ve dışsallaştırma sorunlarına karşı koruyucu faktörler olarak saptanırken, erkek olmak, riskli bölgede yaşamak ve yetersiz ebeveynlik risk faktörleri olarak saptanmış.	Araştırmada cinsiyet gibi değişkenlerde bile bilgi eksikliği olması (450 olduğu halde cinsiyet belirtilen çocuk sayısı 437), örneklem grubunun doğumdan itibaren takip edilen bu nedenle daha fazla destek alan bir örneklem grubu olması nedeni ile araştırma sonuçlarının genel nüfusa uyarlanamaması, öz bildirim çalışması olduğundan bulguların annelerin ruh haline bağlı olarak abartılmış ya da hafife alınmış olma ihtimali; çocukların IQ düzeyinin araştırılmamış olması kısıtlılık olarak değerlendirilmelidir.
10	Carlton BS	2006 ABD	Hawaiiili ve Hawaiiili olmayan ergenlerde dayanıklılık, ailevi zorluklar ve ruhsal iyilik hali	Ergenler (n:1173)	Lise öğrenciler olarak Belirtilmiş (yaş aralığı ya da ortalaması verilmemiş)	Kesitsel (anket/ölçek/ envanter)	Dayanıklılık kişisel (fiziksel durum, iyimserlik, kültürel değerler), ailevi (aile desteği, beklenti düzeyi, ilişki şekli) ve toplumsal göstergelerin(aktiviteler, toplantılar, aidiyet, akran desteği) içselleştirme ve dışsallaştırma sorunlarına etkisi üzerinden değerlendirilmiş. Araştırmada genel olarak en önemli dayanıklılık faktörü	Araştırmaya katılım oranlarının düşük olması sebebi (%60) ile özellikle sağlık ve ruhsal sorunları daha yüksek olan öğrencilerin araştırmaya daha az katılmış olabileceği ihtimali, araştırmanın kesitsel olması ve sadece belirli bir etnik gruba özgü olması kısıtlılık olarak değerlendirilmelidir.

	İlk Yazar	Yıl ve Ülke	Araştırma konusu	Topluluk	Yaş	Çalışma yöntemi	Bulgular	Kısıtlamalar
10	Carlton BS						<i>devam</i> → aile desteği olarak saptanmış. İçselleştirme sorunlarına karşı en etkili faktör aile desteği ve sağlık durumu saptanırken, dışsallaştırma sorunlarına karşı yine aile desteği, akademik başarı ve sağlık ruhsal iyilik halini belirgin olarak arttırmış. Özellikle Hawaiiili ergenlerde iyimserliğin yüksek olduğu durumlarda içselleştirme sorunları daha az görülmüş.	
11	Eisenberg N	2009 Çin	Ebeveynlik stiline özdenetim*, ego-dayanıklılık# ve uyumsuzluğa+ etkisi *effortful control #ego-resiliency +maladjustment	Ebeveyn-Çocuk-Öğretmen (n: 697)	1. ve 2.sınıf öğrenciler (ort: 8,34 yaş)	Kesitsel (anket/test)	Aileler ve öğretmenler çocukların öz denetim, ego dayanıklılık ve dürtüselliğini, aileler kendi ebeveynlik stiline ve çocuklarının içselleştirme sorunlarını, öğretmenler ve akranları ise çocuğun dışsallaştırma sorunlarını değerlendirmişler. Yetkin ebeveynlik gösteren ve cezanın az olduğu grupta yüksek öz-denetim görülürken, öz-denetim aynı zamanda ego-dayanıklılık ile doğru, dürtüsellik ile de ters orantılı saptanmış. Fiziksel cezanın olduğu grupta yine dürtüsellik daha fazla iken bu grupta dışsallaştırma sorunları (saldırganlık, kural dinlememe) daha çok saptanmış.	Araştırmacılar kendileri kısıtlılık bildirmemiş. Araştırmanın kesitsel araştırma olması, elde edilen sonuçlardan neden-sonuç ilişkisi çıkartılamaması (çocuğun mizacından dolayı ebeveynlik yöntemin zorlaşması, ebeveynliğin şiddetinin artması, ego-dayanıklılık ve özdenetimde genetik rolün ebeveynlik üzerine etkisinin araştırılamaması) kısıtlılık olarak değerlendirilmelidir.

	İlk Yazar	Yıl ve Ülke	Araştırma konusu	Topluluk	Yaş	Çalışma yöntemi	Bulgular	Kısıtlamalar
12	Erdem G	2010 ABD	Evden kaçan gençlerin depresyona dayanıklılığı: Ailenin işlevi	Ergenler Ebeveyn ya da bakım veren (n:40)	12-17 yaş (ort: 5,5 yaş)	Kesitsel (anket/ölçek/görüşme)	Korrelasyon analizi sonucuna göre ergenlerin depresyonu birincil bakım verenin depresyonu ile yüksek derecede bağlantılı saptanmış. Yine ergenin bakım verenini sözel şiddet uygulaması ile kendi sözel şiddeti arasında anlamlı ilişki saptanmış. Aile bağlarının kuvvetli olduğu durumda sadece kızlarda depresyon daha düşük görülmüş, erkeklerde bu etki görülmemiş, sadece erkek ergenlerde bakım verenin depresyonu ergen depresyonu ile ilişkili saptanmış. Kızlarda depresyon birincil bakım verenden sözlü şiddete maruz kaldığında daha fazla saptanmış. Sadece erkek ergenlerde risk arttıkça depressif belirtilerde belirgin artış görülmüş. Düşük risk ve yüksek riske maruz kalan ergenlerde depresif semptomlar daha fazla iken, orta derece riske maruz kalan ergenler daha dayanıklı saptanmış.	Araştırmanın kesitsel olması, sadece ailevi ve kişisel kaynaklara odaklanmış olması, kullanılan testlerin örneklem grubu için ideal testler olmaması, koruyucu ve risk faktörleri tanımlamadaki zorluklar ve çelişkiler kısıtlılık olarak değerlendirilmelidir.
13	Faure N	2017 İsviçre	Duyarlı annelik: Çok erken doğan ergenlerde içselleştirme sorunlarına karşı dayanıklılık faktörü	Anne Çocuk (n:58) (36 Preterm 22 Term)	18 ay ve 11 yaş	Uzunlamasına prospektif kontrollü kohort çalışma (anket/test/gözlem)	Preterm bebeklerde miyadında doğan bebeklere oranla içselleştirme sorunları daha fazla saptanmış. Duyarlı anneliğin sergilendiği pretermelerde depresyon ve anksiyete daha az gözlenmekle birlikte, bu fark term bebeklerde görülmemiş. Araştırmacılar özellikle preterm bebekler için duyarlı anneliğin daha önem kazandığını vurgulamaktadır.	İzlem sırasında katılımcı kaybının oldukça yüksek olması(%50), örneklem grubunun küçük olması, duyarlılığın her ne kadar araştırmalarda stabil seyrettiği görülse de sadece 18 aylıkken değerlendirilmesi, ve 11 yaşında sadece annelerin anketi doldurması kısıtlılık olarak değerlendirilmelidir.

	İlk Yazar	Yıl ve Ülke	Araştırma konusu	Topluluk	Yaş	Çalışma yöntemi	Bulgular	Kısıtlamalar
14	Flouri E	2015 İngiltere	Erken dönemde çoklu riske karşı duygusal ve davranışsal dayanıklılık sağlamada ebeveynliğin rolü	Anne-Çocuk (n: 16916)	9 ay, 3 yaş, 5 yaş, 7 yaş	Uzunlamasına prospektif kohort çalışma (anket/test/ölçek)	Mahalle ortamı, ailenin gelir düzeyi ve olumsuz yaşam olaylarının içselleştirme ve dışsallaştırma problemlerine yol açmasını ebeveynliğin nasıl etkilediği araştırılmış. Ebeveynlik, ebeveyn-çocuk ilişkisinin kalitesi, öğrenme sürecine ailenin katkısı ve ebeveyn disiplini üzerinden değerlendirilmiş. Olumsuz yaşam olayları, mahalle ortamı ve fakirlik içselleştirme ve dışsallaştırma sorunlarını arttırırken bu duruma iyi ebeveyn-çocuk ilişkisinin tampon görevi yaptığı saptanmış.	Ebeveynlerin hem kendilerini hem de çocuklarının davranış problemlerini değerlendirmesi, araştırmada genetik etkilerin araştırılmamış olması, 7 sene içerisinde değişen çevre koşullarının tekrar değerlendirmeye alınmamış olması kısıtlılık olarak değerlendirilmelidir.
15	Feldman R	İsrail 2010	Anne-çocuk ilişkisinin ergenliğe geçişe etkisi	Anne-çocuk (n:32)	Aynı çocuklar 3 ay, 9 ay, 2,4, 6 ve 13 yaşında iken değerlendirme	Uzunlamasına prospektif araştırma (anket+test+envanter+görüşme)	Duyarlı anneliğin yüksek, ikili iletişimin iyi olduğu grup, ergenliğe geçişte daha az sıkıntı yaşarken, müdahaleci anneye(intrusiveness) sahip olan çocuklar daha çok sıkıntı yaşamış. Ergenliğe uyum sağlamada çocuğun tüm gelişimi boyunca annenin stres düzeyi, süt çocukluğu döneminde zor mizaçlı çocuk ve gelişim boyunca interaktif ilişki regresyon analizinde anlamlı saptanmış. Annelerin davranışları daha ilk aylardan, süt çocukluğundan ergenliğe kadar stabil seyretmiş, örn: duyarlı anneler yıllar içerisinde duyarlı annelik sergilemeye devam etmiş.	Örneklem grubunun küçük olması nedeni ile çok sayıda değişkenin değerlendirilememesi kısıtlılık olarak değerlendirilmelidir.

	İlk Yazar	Yıl ve Ülke	Araştırma konusu	Topluluk	Yaş	Çalışma yöntemi	Bulgular	Kısıtlamalar
16	Gribble PA	1993 ABD	Ebeveyn ve çocukların ebeveyn-çocuk ilişkisini nasıl algıladıkları ve bu durumun çocuklarda dayanıklılık gösteren sonuçları	Ebeveyn-çocuk (n:131)	10-12 yaş	Kesitsel (anket/test/görüşme)	131 çocuğun 72'si stress dayanıklı olarak tanımlanmış. Stress-hassas olarak tanımlanan grupta stresli hayat olayları diğer gruba göre 1,6 daha fazla saptanmış. Olumlu ebeveyn tutumu, ebeveyn katılımı ve tutarlı disiplin uygulamaları ile daha fazla olması çocukların stress dayanıklılığını arttırmış. Yine stress-dayanıklı gruptakiler ebeveyn ilişkilerini daha uyumlu olarak değerlendirmiş.	Araştırmanın kesitsel bir araştırma olması, örneklem grubunun küçük olması, sadece belli bir yaş grubunda yapılmış olması(farklı yaş gruplarında farklı stressler algılanması sebebi ile), yaşanan stressli olayların birbirine etkileşimini tanımlamakta zorlama kısıtlılık olarak değerlendirilmelidir.
17	Gray SA	2015 ABD	Bakımvereninin anlayış gösterme düzeyi ve küçük çocuklarda şiddete maruziyet: risk ve dayanıklılık	Bakım veren-çocuk (n:64)	3-5 yaş (ort:3,83 yaş)	Kesitsel (anket-ölçek- envanter)	Araştırma'ya katılan 64 çocuğun 22'si şiddete maruz kalmış. Bakımveren kişinin anlayışlı olması tüm çocukların davranış kalitesine etkisi göstermese de şiddete maruz kalan çocukların davranışlarında orta derecede etkili olmuş. Şiddete maruz kalan ve anlayışlı bakım vereni olmayan çocuklarda içselleştirme ve dışsallaştırma sorunları diğer gruba oranla daha fazla görülmüş.	Araştırmanın kesitsel olması, örneklem grubunun küçük olması, araştırmaya sadece bir bakımvereninin alınmış olması ve bu kişinin çocuğun davranışlarını değerlendirmesi, 3.objektif bir kişinin olmaması kısıtlılık olarak değerlendirilmelidir.

	İlk Yazar	Yıl ve Ülke	Araştırma konusu	Topluluk	Yaş	Çalışma yöntemi	Bulgular	Kısıtlamalar
18	Hess CR	2002 ABD	Afroamerikan kadın ergenlerde dayanıklılık: Süt çocukluğu döneminde olumlu ebeveynliğin göstergeleri	Anneanne - Anne-Süt çocuğu (n:181)	Anneler 13,6-17,9 yaş (ort: 16,3 yaş) Kontrol grubu değerlendirme: doğumdan sonra ve bebek 6 aylık iken	Uzunlamasına prospektif kohort çalışma (anket/ölçek/gözlem)	Ergen annelerin karakter özellikleri(olgunluk ve öz güven) ve kendi anneleri ile olumlu ve destekleyici bir ilişkiye sahip olmaları onları daha dayanıklı yapıp kendi çocuklarına karşı daha ılımlı ve tatminkar olmalarını sağlamış. Zor mizaclı bir çocuğa sahip olan anneler eğer kendi anneleri ile uyumsuz bir ilişkiye sahip iseler, iyi ilişkiye sahip olanlara oranla ebeveyn olmaktan daha az tatmin bildirmişler.	Araştırmacılar kendi araştırmalarına yönelik kısıtlılık bildirmemiş. Ancak araştırmanın belirli bir popülasyona ait olması, duygu yönetimi genetik ile ilgili olabileceğinden anneleri ile iyi ilişki kurabilen ergenlerin annelerinin de iyi ilişki kurmaya eğiliminin olması ve annelerin karakter özelliklerinin incelenmemiş olması kısıtlılık olarak değerlendirilmelidir.
19	Hopkins J	2013 ABD	Okul öncesi dönemde bakımvereninin depresyonu, güvenli bağlanmada ebeveynlik ve bağlamsal faktörlerin direk ve indirekt yoldan etkileri	Ebeveyn-Oyun çocukları (n: 796)	4 yaş (ort:4,44 yaş)	Uzunlanamasına prospektif çalışmadan çekilmiş kesitsel çalışma (anket/ölçek/gözlem)	Duyarlılık, angajman, zıtlasma gibi ebeveynliğe bağlı değişkenlerle yapılan analizde duyarlılık bağlanma açısından en güçlü etkiye sahip saptanmış. (Gözlemciler duyarlılığı çocuğun otonomisine saygı, kognitif uyarı, karşıt olmama durumu, ihtiyacı olduğunda destek verme kriterlerini içeren bir test ile değerlendirmişler) Angajmanın bağlanma üzerine etkisi saptanmamış. Bakım vereninin depresyonunun bağlanma üzerine hem direkt hem de ebeveynlik üzerinden indirekt etkisi saptanmış.	Araştırmanın kesitsel bir araştırma olması, bazı bölümlerden elde edilen bilgilerin öz bildirim olması, kullanılan ölçek nedeni ile bağlanmanın diğer örneklerinin incelenmemiş olması kısıtlılık olarak değerlendirilmelidir.

	İlk Yazar	Yıl ve Ülke	Araştırma konusu	Topluluk	Yaş	Çalışma yöntemi	Bulgular	Kısıtlamalar
20	Jaffee SR	2007 ABD	Duyarlı ve uyarıcı bakımın gelişimi riskli çocuklarda kognitif ve davranışsal dayanıklılığa etkisi	Çocuk-Ebeveyn-Öğretmen (n:1720)	İlk değerlendirme: 3-24 ay arası İkinci değerlendirme: 1 yıl sonra Üçüncü değerlendirme: İkinciden 6 ay sonra	Uzunlamasına prospektif kohort çalışma (anket-test-görüşme)	Araştırmaya istismar/ihmal açısından gelişimi riskli çocuklar alınmış. Çocukların %20'sinde istismar, %60'ında ihmal, %11'inde başka nedenler görülmüş. Zor mizacı olan çocuklarda orta ve yüksek gelişim bozukluğu anlamlı derecede yüksek saptanmış. Bu çocukların dil gelişimi daha yavaş, davranış problemleri yine daha fazla bulunmuş. Başlangıçtan 18 ay geçene kadar sürede kognitif uyarı ve duygusal destek alan çocuklarda daha iyi dil gelişimi ve olumlu davranış saptanmış. Bu çocuklar ihmal/istismar gördükleri ailelerinden ayrılıp başka bir bakıcıya verildiklerinde kognitif becerilerinde ve dil becerilerinde anlamlı gelişme görülmüş.	Araştırmanın süresinin 18 ay gibi kısa bir süre olması, dil gelişimindeki asıl değerlendirmenin 4 yaş sonrasında önem kazanıyor olması, vakaların sadece bir risk grubuna özgü olması, çocuklara öz aileleri yerine bakım veren ailelerin maddi durumlarının araştırmaya dahil edilmiş olmaması (ebeveynlikten mi yoksa sunulan imkanlardan mı pozitif gelişme?) kısıtlılık olarak bildirilmiş.
21	Jeon S	2016 ABD	Nesiller boyu süren ekonomik zorluklar, ailevi iyimserlik ve olumlu ebeveynlik: Çocukların davranışları ile ilişkisi	3 Kuşak Aileler (n: 220)	1.Kuşak 2.Kuşak (ort: 26,31 yaş) 3.Kuşak (3-5 yaş, ort: 3,2 yaş)	Uzunlamasına prospektif kohort çalışma (anket/ölçek/gözlem)	Deneyim sahibi olmak, özgüven ve olumlu duygularla birlikte ebeveyn olumluluğunun* değişkenlerini, ebeveyn sıcaklığı, iletişim yeteneği, dinleme yeteneği, dayatma, çocuğa toplum yanlısı davranış göstermek de olumlu ebeveynliğin değişkenlerini oluşturmuş. 1.kuşağın ekonomik zorlukla mücadelesi hem ebeveynin olumluluğunu hem de olumlu ebeveynliği negatif yönde etkilemiş. Aynı etki 2.kuşak için de devam etmiş. Hem 1.kuşak hem de 2. kuşak için ekonomik zorluğun olumlu ebeveynliğe etkisi ebeveyn olumluluğu ile bağlantılı saptanmış. Ekonomik zorluk olmasına rağmen ebeveyn olumluluğu ve olumlu ebeveynlik 1.kuşaktan 2.kuşağa aktarılmış ve bunun da 3.kuşağı hem direk hem de indirek yoldan etkilediği görülmüş. *parental positivity	Araştırma grubunun daha çok beyazlardan oluşuyor olması, 1.kuşak ve 2.kuşak için değerlendirmede kullanılan ölçeklerin zaman nedeni ile farklı olması, ekonomik zorlukların zamanla birlikte değişken olması açısından karşılaştırma zorluğu kısıtlılık olarak değerlendirilmelidir.

	İlk Yazar	Yıl ve Ülke	Araştırma konusu	Topluluk	Yaş	Çalışma yöntemi	Bulgular	Kısıtlamalar
22	Kritzas N	2005 Güney Afrika	Ergenlerde algılanan ebeveynlik becerisi ve dayanıklılık	Ergenler (n: 360)	16-20 yaş (ort: 17,6)	Kesitsel (anket-ölçek)	Dayanıklılık ergenlerde başa çıkma stratejileri(tutarlılık duygusu, problem odaklı,duygu odaklı, işlevsiz) üzerinden değerlendirilmiş. Araştırma sonuçlarına göre aileleri yetkin ebeveynlik gösteren ergenlerde yetersiz başa çıkma stratejileri aileleri otoriter ve müshamakar ebeveynlik gösteren ergenlere oranla daha az görülmüş. Diğer araştırmalardan farklı olarak otoriter babaların çocuklarında sorunlarla duygu odaklı başa çıkma stratejisi diğer ebeveynlik yöntemlerine göre daha fazla saptanmış.	Araştırmacılar araştırma ile ilgili kısıtlama belirtmemişler. Araştırmada dayanıklılık indirekt olarak başa çıkma stratejileri üzerinden ölçülmüş. Araştırmanın kesitsel olması ve yine sadece anket çalışması olması kısıtlılık olarak değerlendirilmelidir.
23	Maselko J	2011 ABD	Annelerin 8 aylık bebeklerine gösterdikleri şefkatin erişkin dönemindeki duygu duruma etkisi	Erişkinler (n:482)	Ort: 34 yaş	Uzunlamasına prospektif çalışmadan çekilmiş kesitsel çalışma (anket/ölçek/ gözlem)	Araştırmaya katılanların %70-80'i, yıllar sonra ailelerini 8.ayda psikologların gözlemlediği ile aynı şekilde tanımlamışlar. Annesi çok şefkatli olan bireylerin %81'i annelerinin çocuklukları boyunca da çok şefkatli olduklarını belirtmişler. Anneleri çok şefkatli olan bireylerin 30 sene sonraki değerlendirmede stress skorları diğer gruplara oranla belirgin olarak daha düşük saptanmış.	Araştırmanın sadece annenin şefkatli olması üzerinden yürütülmesi, 1960'lardaki tanımlama ile şu an ki tanımlamaların farklı olması, genetik faktörlerin incelenememesi kısıtlılık olarak değerlendirilmelidir.

	İlk Yazar	Yıl ve Ülke	Araştırma konusu	Topluluk	Yaş	Çalışma yöntemi	Bulgular	Kısıtlamalar
24	Murray L	2011 ABD	Postpartum depresyon (PPD) geçiren annelerin çocuklarının 16 yaşına geldiklerinde depresyon düzeyleri	Anne-Ergen (n:93) Diğer değerlendirme: 2 ay,18 ay, 5,8,13,16 yaş	Anne(18-42 yaş) Ergenler (ort: 16,06 yaş)	Uzunlamasına prospektif vaka-kontrol çalışma (anket/ölçek/ test)	PPD geçiren annelerin çocuklarında depresyon 41,5% iken, diğer grupta 12,5% olarak bulunmuş.. Depresyon saptanan ergenlerde anne ile güvenli bağlanma kontrol grubuna göre daha düşük ve bu grupta annede depresyon süresi, annenin aldığı destek ve evlilikteki sorunlar daha yüksek olarak saptanmış. Çocuklarda 5 ve 8 yaşlarında yapılan ego dayanıklılık testi düşük çıkan çocuklarda yine depresyon ileri yaşlarda daha yüksek olarak görülmüş.	Araştırmaya katılan örneklem grubunun küçük olması, genetik ve prenatal faktörlerin (annede doğumdan önce depresyon, uyuşturucu kullanım vs.) incelemeye alınamamış olması araştırmada kısıtlılık olarak değerlendirilmelidir.
25	Lagasse LL	2016 ABD	Erken çocukluktan erken ergenliğe bakım verenin stresi, yürütme işlevi* ve davranış problemlerinin ilişkisi *executive functioning	Madde bağımlısı Anne-çocuk çifti (n: 1388)	Kontroller: 1,4,8,10,12, 18, 24,30,36. aylarda ve 4,4.5,5,5.5, 6,6,7,8,9,10 ,11,12, ve 13 yaşlarında	Uzunlamasına prospektif kohort çalışma (anket/ölçek/ görüşme)	Annede stresin yüksek saptandığı çocuklarda hem erken (5 yaş) , hem orta (9 yaş) hem de erken ergenlik döneminde (13 yaş) içselleştirme problemleri daha fazla görülmüş. Afroamerikanlarda yürütme işlevi diğer ırklara göre daha düşük saptanmış. Prenatal dönemde ilaca maruz kalmak 5 ve 9 yaşlarında içselleştirme ve dışsallaştırma sorunları ile doğru orantılı iken 13 yaşında bu etki görülmemiş. 5 yaşında iken annesi çok stressli olan çocuklar 9 yaşında daha kötü yürütme işlevi becerisi göstermişler.	Annelerin madde bağımlısı olması ve örneklem grubunun 76,6%'sının Afrikalı olması nedeniyle sonuçlar genel popülasyona uyarlanamaması, araştırmada kullanılan ilaçların çeşitliliği, dozu ve miktarının tanımlanmamış olması ve bu durumun sonuçları farklı etkilemesi kısıtlılık olarak değerlendirilmelidir.

	İlk Yazar	Yıl ve Ülke	Araştırma konusu	Topluluk	Yaş	Çalışma yöntemi	Bulgular	Kısıtlamalar
26	Leyendecker B	2016 Almanya	Türk kökenli babaların günlük işlere olan katkısının çocukların ruh sağlığına etkisi	Anne-Baba-Çocuk (n: 179) (Alman: 45 Türk: 134)	5,74 ± 0,46 yaş 1 yıl ara ile 2 değerlendirme	Kontrollü kohort çalışma (anket/ölçek/envanter)	Alman babaların Türk babalara oranla ev işlerine katılımı babanın eğitim düzeyi, gelir düzeyi, iş durumu ve cinsiyet gibi değişkenler karşılaştırıldığında dahi daha yüksek saptanmış. Babaların ev işlerine daha aktif katıldığı ailelerde annelerin daha mutlu olduğu ve çocukların da daha olumlu bir psikolojiye sahip olduğu görülmüş. Babaların katılımı açısından çocukların cinsiyeti arasında fark saptanmamış. Ergenlik çağına kadar Türkiye’de yaşamış babalar Almanya’da doğmuş babalara oranla ev işlerine daha fazla aktif katılım göstermişler.	Araştırmaya katılanların %71’nin tek çocuklu olması kısıtlılık olarak değerlendirilmelidir.
27	Luthar SS	2012 ABD	Varlıklı gençler risk altında mı? 3 farklı örneklem grubunda hassasiyet ve dayanıklılık	Ergenler (n:927)	11. ve 12.sınıf öğrencileri (~17-18 yaş)	Uzunlamasına kohorttan çekilmiş kontrollü kesitsel çalışma (anket/ölçek/envanter)	3 farklı bölgedeki okullardan araştırmaya alınan varlıklı ailelerin çocuklarında sigara, alkol, uyuşturucu kullanımı, içselleştirme ve dışsallaştırma sorunları normal popülasyona oranla daha fazla saptanmış. Tüm gruplarda ailenin madde kullanımını önlemeye çalışmasının yetersiz olarak algılanması (ortaya çıktığında yumuşak tepkiler) ve ailelerin ergenlerin aktiviteleri konusunda bilgi sahibi olma düzeyleri hassasiyet açısından en önemli faktörler olarak bildirilmiş. Eleştirel davranışlarla madde kullanımı, kurallara uymama ve anksiyete arasından anlamlı ilişki saptanmış. Ergenlerin semptomlarının düzeyi babalarıyla olan ilişkilerinden çok anneleri ile olan ilişki şekliyle bağlantılıymış. Sadece erkek ergenler babalarında depresyon belirtileri algıladıklarında hassaslık belirgin olarak artmış.	Araştırmanın kesitsel araştırma olması öz bildirim çalışması olması, örneklem grubunun küçük olması sebebi ile irksal değişkenin tanımlanmamış olması kısıtlılık olarak değerlendirilmelidir.

	İlk Yazar	Yıl ve Ülke	Araştırma konusu	Topluluk	Yaş	Çalışma yöntemi	Bulgular	Kısıtlamalar
28	Leung JT	2017 Çin	Ailevi Fedakarlık konusunda ebeveyn-ergen fikir ayrılığının fakir ailelerde ergen gelişimi üzerine etkisi	Aile-Ergen çifti (n:275)	11-17 Yaş (ort:13,56)	Kesitsel çalışma (anket/ölçek)	Dayanıklılık en düşük aileleri fedakar olmayan ve ergenlerin de ailelerinin kendileri için yeterli fedakarlık yapmadığını düşündüğü grupta saptanmış. Aileleri aslında fedakarlık yapmasalar da ergenler ailelerinin yeteri kadar fedakarlık yaptığını düşündüğünde dayanıklılık ilk gruba göre daha yüksek saptanmış. Hem ergenin hem de ebeveynlerin kendisinin fedakarlık yaptığını düşündüğü durumda dayanıklılık diğer gruplara göre en yüksek saptanmış.	Araştırmanın kesitsel olması, randomize olmaması, sosyoekonomik durumu düşük ailelerden seçilmiş olması, öz bildirim çalışması olması Kısıtlılık olarak değerlendirilmelidir.
29	Lind MJ	2018 ABD	Ebeveynlik stili çocukluk döneminde yaşanan cinsel istismarının erişkin dönem ruhsal dayanıklılığa olan etkisini değiştirebilir mi?	Kadın ikizler	Doğumdan 35 yaşına kadar	Uzunlamasına prospektif kohort bir araştırma grubundan çekilen kesitsel çalışma (anket/ölçek/görüşme)	Ciddi cinsel istismar (CCİ) % 8.6 oranında saptanmış. CCİ yaşayan bireyler daha düşük oranda sıcak ebeveynlik ve dayanıklılık, daha yüksek oranda otoriter ebeveynlik ve stress yaratan yaşam olayı bildirmişler. Sıcak ebeveynlik dayanıklılığı arttırırken koruyucu ebeveynlik azaltmış. Dayanıklılık en az yüksek derecede otoriter yapıya sahip olan ailelerin çocuklarında görülmüş.	Araştırmanın öz-bildirim çalışması olması, verilerin retrospektif toplanması, örneklem grubunda stres yaratan yaşam olayının normal popülasyona göre düşük saptanması, araştırma grubunun sadece beyazları ve kadınları içerdiğinden sonuçların genelleştirilememesi ve dayanıklılığın içselleştirme belirtilerine göre dolaylı yoldan ölçülmüş olması kısıtlılık olarak değerlendirilmelidir.

	İlk Yazar	Yıl ve Ülke	Araştırma konusu	Topluluk	Yaş	Çalışma yöntemi	Bulgular	Kısıtlamalar
30	Masten AS	2004 USA	Erişkinliğe geçişte kaynaklar ve dayanıklılık	Erişkin (n:173)	1.kontrol 14-19 yaş arası 2.kontrol 17-23 yaş arası 3.kontrol 28-33 yaş arası	Uzunlamasına prospektif kohort çalışma (anket/ölçek)	Araştırmaya katılanlar kişi-odaklı analiz sonucunda yetkin, dayanıklı ve uyum zorluğu olanlar olarak 3 gruba ayrılmış. Araştırmanın ilk aşamasında dayanıklı ve yetkin olan grup 10 sene sonraki değerlendirmede de yüksek oranda dayanıklı ve yetkin saptanmış. Değişken odaklı değerlendirildiğinde erişkinlik dönemindeki başarı özellikle çocukluk dönemindeki IQ, ebeveynlik yetisi ve sosyoekonomik düzey gibi kaynaklara ve erken erişkinlik döneminde elde edilen planlı olma, otonomi, baş etme becerileri ve erişkin desteği ile ilişkili saptanmış.	Örneklem grubunun küçük olması ve bazı istatistiksel analizler için yetersiz kalması (4.grup olarak saptanan hassas grup sayı nedeni ile istatistiksel değerlendirmeye alınamamış) kısıtlılık olarak değerlendirilmelidir.
31	Masten AS	1999 USA	Çocukluktan ergenliğe dayanıklılığa ve uyumsuzluğa yol açan durumlar	Çocuk (n:205)	8-12 yaş İlk değerlendirme: 14-19 yaş İkinci değerlendirme: 17-23 yaş	Uzunlamasına prospektif çalışma (anket/test/görüşme)	Ergenlerdeki yetkinlik akademik başarı, davranış bozuklukları, sosyal çevre üzerinde değerlendirilmiş. En önemli iki değişken olarak ebeveynlik kalitesi ve zeka düzeyi alınmış. Çok sayıda zor ve süregelen koşullarda bile ergen zeka düzeyinin ve ebeveyn çocuk ilişkisinin iyi olması her dönemde yetkinliği arttırmaktadır.	Olumsuzluk verilerinin retrospektif olarak toplanması, araştırma grubunun örneklem sayısının düşük olması, sadece ergen ve ebeveyn den veri toplanması araştırmada kısıtlılık olarak değerlendirilmelidir.

	İlk Yazar	Yıl ve Ülke	Araştırma konusu	Topluluk	Yaş	Çalışma yöntemi	Bulgular	Kısıtlamalar
32	Malmberg LE	2011 İngiltere	Çocukların davranışlarına ve dayanıklılığına annelerin ve babaların bağımsız etkisi	Ebeveyn-çocuk (n:11286)	İlk değerlendirme: 9 ay 2. değerlendirme: 3 yaş	Uzunlamasına prospektif çalışma (anket/ölçek)	Ebeveynlerin ruhsal durumlarının birbirlerinin ebeveynlik yetilerini olumlu ya da olumsuz yönde etkilediği saptanmış. Anneler olumsuz olaylardan etkilenirken, babalar sosyoekonomik sorunlardan daha fazla olumsuz anlamda etkilenmiş. Anne-çocuk ilişkisi ve annenin depresyonun çocukluk çağı ruhsal sorunlarına etkisi, baba-çocuk ilişkisi ve babanın depresyonundan daha etkili bulunmuş. Babanın depresyonu sonucunda ortaya çıkan sorunlar baba-çocuk ilişkisinin kalitesi ile ilişkili saptanmış.	Bilgiler hem 9 ay hem de 3 yaşında toplandığı halde ebeveynliğin değerlendirilmesi sadece 3 yaş kontrolünde (testler bu dönemde hem anneler hem babalar için standardize edildiğinden) yapılmış olması ve öz bildirim çalışması olması kısıtlılık olarak değerlendirilmelidir.
33	Miller-Graf LE	2015 İsveç	Ebeveyn-çocuk arasındaki şefkatin partner şiddetine ve sonucunda erişkin dönemde ruh haline etkisi	Erişkin (n:703)	20-24 yaş (ort:21 yaş)	Kesitsel çalışma (anket/görüşme)	Çocukluk döneminde şiddete maruz kalan çocuklarda ebeveyn-çocuk ilişkisi daha soğuk, psikopatolojik bulgular daha fazla ve hayat beklentisi daha düşük olarak saptanmış. Katılanlar annelerinden babalarına göre daha fazla şefkat gördüklerini belirtmişler. Kadın cinsiyet ve şiddete maruziyetin ciddi olduğu grupta psikopatolojik bulgular daha fazla görülmüş. Anne ve babaları ile ilişkilerini sıcak olarak tanımlayan bireylerde psikopatoloji daha az ve hayat beklentisi daha yüksek saptanmış.	Araştırmada kullanılan verilerin uzak geçmişe ait olması, ebeveyn-çocuk şefkatinin ve hayat beklentisinin ölçümünün standart ölçekler üzerinden olmaması ve yine araştırmanın İsveç gibi hayat beklentisi açısından dünyanın 10 ülkesi arasından olan ülkelerden birinde yapılması kısıtlılık olarak değerlendirilmelidir.

	İlk Yazar	Yıl ve Ülke	Araştırma konusu	Topluluk	Yaş	Çalışma yöntemi	Bulgular	Kısıtlamalar
34	Moon JR	2017 Güney Kore	Konjenital kalp hastalığı olan ergenlerde depresyon belirtileri, dayanıklılık ve ebeveynlik uygulamaları arasındaki ilişki	Ergenler (n:180)	13-18 yaş (ort:17,8)	Kesitsel (anket/ölçek/envanter)	Ailesi aşırı koruyucu ve kontrolcü olan ve ceza ve reddin daha fazla uygulandığı ergenlerde dayanıklılık daha düşük saptanmış. Dayanıklılık arttıkça depresyon da azalma görülmüş. Yine kızlarda ve hastalığın daha ciddi seyrettiği durumlarda depresyon daha yüksek saptanmış.	Araştırmanın özbidirim çalışması olması, kesitsel olması, sadece belli bir örneklem grubuna özgü olması kısıtlılık olarak değerlendirilmelidir.
35	Neighbors B	1993 ABD	Dayanıklı ergenler ve aile içi geçimsizlik	Ergen-Ebeveyn-Öğretmen (n:55)	11-15 yaş (ort: 13 yaş 1 ay)	Kesitsel (anket/ölçek/envanter)	Ergenler yapılan değerlendirme sonucunda yüksek çatışma/yüksek beceri(n:21), yüksek çatışma/düşük beceri(n:34) olarak ikiye ayrılmış. İlk grup dayanıklı olarak kabul edilmiş. Ciddi aile içi geçimsizliğin olduğu durumda dayanıklı ergenlerin diğer gruba göre özgüvenlerinin daha fazla ve anneleri ile ilişkilerinin de daha iyi olduğu saptanmış. Ayırd edici analiz sonucunda özgüven en önemli değişken olarak kalmış. Özgüveni yüksek ergenlerin anneleri ile ilişkileri özgüveni düşük olanlara oranla daha iyi saptanmış. Ergenlerin babaları ile olan ilişkisi açısından iki grup açısından fark saptanmamış.	Örneklem grubunun küçük olması, araştırmanın kesitsel, ergenlerde özgüven ile bağlantılı olduğundan kognitif yetilerinin değerlendirmeye alınmamış olması kısıtlılık olarak değerlendirilmelidir.

	İlk Yazar	Yıl ve Ülke	Araştırma konusu	Topluluk	Yaş	Çalışma yöntemi	Bulgular	Kısıtlamalar
36	Pina-Watson B	2014 ABD	Latin kökenli ergenlerde intihar ile ilişkili ailevi faktörler	Ergenler (n:345)	13-18 yaş (ort:15,71)	Kesitsel (anket/ölçek)	Depresyon, yerli olup olmamak, yaş, anneye bağlılık, babaya bağlılık, ergenin akademik durumuna ilgi, otonomi, şefkat, intihar fikri değişkenleri verilerek yapılan lojistik regresyon analizinde anne ve babanın birlikte bakım verdiği ergenlerde intihar için en önemli değişken depresyon ve ergenin akademik durumuna ilgi saptanmış. Sadece bir ebeveynin bakım verdiği durumda ise depresyon, yerli olmamak, akademik ilgi ve şefkat intihar için önemli değişkenler olarak saptanmış. Anneyle yakın bir bağının olması güçlü bir değişken olmamakla birlikte intihar fikri ile arasında negatif korelasyon saptanmış, bu etki ergenlerin babaları ile olan ilişkisinde görülmemiş.	Araştırmanın planlanmasında sadece intihar fikrinin ele alınması, süresi, sıklığı ve şiddetinin ele alınmaması, asimilasyonun tanımının net olmaması, anne ve babaların psikososyal durumunun değerlendirmeye alınmaması, kullanılan verilerin 10 sene öncesine ait olması kısıtlılık olarak değerlendirilmelidir.
37	Poehlman J	2015 ABD	6 yaşındaki prematüre çocuklarda risk ve dayanıklılık	Anne-Çocuk çifti (n:173)	Doğum →6 yaş Toplam 5 Değerlendirme (Taburculuk, 9 ay, 16 ay, 24 ay ve 6 yaş)	Uzunlamasına prospektif çalışma (anket/ölçek/gözlem)	Çocukların öğrenme becerileri, özdenetim, sosyal aktivite, akran ilişkisi ve uyku kalitesi gibi değerlendirmelerde aldıkları puanlarla yetileri, içselleştirme, dışsallaştırma, dikkat eksikliği hiperaktivite, yürütme işlevi değerlendirilmiş. Bunun sonucunda da 3 gruba ayrılmış: Dayanıklı, riskli grup ve zorlukları olan grup. Dayanıklı grupta 1) yenidoğan döneminde daha fazla sağlık problemi, 2) çocukluk döneminde daha az olumsuzluk ebeveynlik ve 3)hazzın geciktirilebilmesi diğer gruplara göre daha yüksek saptanmış. Yine bu grupta öğrenme yeteneği, uyku alışkanlıkları, sosyal aktivite ve akran ilişkisi daha iyi saptanmış.	Araştırmanın özbildirim çalışması olması(tüm bilgiler anne tarafından doldurulmuş), 6 yaşta devamsızlık oranının %60 olması, 2 yaş ve 6 yaş arasından değerlendirme açısından uzun bir sürenin olması kısıtlılık olarak değerlendirilmelidir.

	İlk Yazar	Yıl ve Ülke	Araştırma konusu	Topluluk	Yaş	Çalışma yöntemi	Bulgular	Kısıtlamalar
38	Petrowski K	2014 Almanya	Dayanıklılık ve psikolojik sorunların hatırlanan yetiştirilme şekli ile olan ilişkisi	Ergen-erişkin (n:4782)	14-92 (ort:48,1 yaş)	Kesitsel (Anket/ölçek)	Araştırma sonuçlarına göre her yaş grubunda ve her iki cinsiyette de yetiştirilme şekli ile dayanıklılık arasında anlamlı bir ilişki saptanmış. Çocukluğundaki yetiştirilme şeklinin olumlu olduğunu düşünen bireylerde daha fazla dayanıklılık ve daha az psikolojik problem saptanmış. Duygusal sıcaklık ve yüksek dayanıklılık arasında belirgin bir ilişki gösterilmiş. Özellikle ebeveynlerini soğuk olan tarif eden bireylerde anksiyete benzeri semptomlar daha fazla saptanmış. Yine red ve ceza uygulanan bireylerde dayanıklılık daha az görülmüş.	Araştırmanın retrospektif bir araştırma olması, katılanları yetiştirme şeklini yansıyan bir şekilde hatırlama ihtimalinin düşük olması, olumlu ya da olumsuz hatırlamasının kişinin güncel ruh halinden etkilenebilecek olması kısıtlılık olarak değerlendirilmelidir.
39	Pilowsky DJ	2004 ABD	Uyuşturucu bağımlılıklarının dayanıklı çocukları	Ebeveyn (n:91)-çocuk (n:117)	Ebeveyn (ort:37,4) Çocuk (ort: 8,5)	Kesitsel (anket/ölçek/görüşme)	Araştırmaya katılan 91 çocuğun 25'i dayanıklı olarak saptanmış. Bu çocukların özelliklerine bakıldığında 'kaçınma' olarak kullandıkları başa çıkma yöntemleri daha az, ebeveyn stresi daha düşük ve ailerinden aldıkları sosyal destek daha fazla saptanmış.	Araştırmaya katılan bazı ebeveynlerin HIV pozitif olması nedeniyle stres faktörlerinin daha yüksek olması, ebeveynlerden tek taraflı veri toplanmış olması ve depresyonda olan ailelerin yine çocuklarını olumsuz değerlendirmeleri araştırmada kısıtlılık olarak değerlendirilmedi.
40	Rothrauff TC	2009 ABD	Hatırlanan ebeveynlik stili ve orta ile geç erişkin dönemde adaptasyon	Erişkin (n:2232)	25-74 yaş (ort: 54)	Kesitsel (anket/ölçek/görüşme)	Araştırmada ebeveynlik yetkin, otoriter, müsamahakar ve ihmalkar olmak üzerine 4 gruba ayrılmış. Otoriter ve ihmalkar ebeveynlik bildirenlerde ruhsal bozukluk yetkin ebeveynliğe oranla daha fazla görülmüş, müsamahakar ve otoriter ebeveynlik arasında fark saptanmamış. Otoriter ebeveynlik, yetkin ebeveynlikle karşılaştırıldığında sadece beyazlarda daha fazla depresyon gelişimine sebep olmuş. Sadece ihmalkar olan grupta madde kullanımı daha fazla bildirilmiş, diğer gruplar açısından fark saptanmamış.	Araştırmada ailelerin eğitim düzeyi, maddi durumu gibi değişkenlerin değerlendirilmemiş olması, verilerin retrospektif olarak toplanmış olması, araştırmaya katılanların ruhsal durumunun geçmişe yönelik değerlendirmeyi etkileyebilecek olması kısıtlılık olarak değerlendirilmelidir.

	İlk Yazar	Yıl ve Ülke	Araştırma konusu	Topluluk	Yaş	Çalışma yöntemi	Bulgular	Kısıtlamalar
41	Savage-McGlynn E	2015 İngiltere	Doğum sonrası 1 yılda depresyon belirtileri gösteren annelerin çocuklarında dayanıklılığa yol açan mekanizmalar	Anne-Çocuk (n: 6500)	Anne (16-43 yaş) Çocuk Değerlendirme: 4 hafta, 8, 15, 21 ay ve 11 yaş	Uzunlamasına prospektif kohort çalışma (anket/ölçek)	Araştırmaya katılan 6500 annenin 1009'unda doğum sonrası 8.ayda yapılan Edinburg Depresyon Ölçeğine göre depresif belirtiler saptanmış. Bu çocukların 325'i dayanıklı olarak tanımlanmış. Araştırmada annenin çabası, çocuğu olumlu algılamak, çocuğu olumsuz algılamak, ebeveynlikle ilgili olumlu düşünmek görüşler ve çocuğun sözsüz iletişim gibi 5 aşama değerlendirilmiş ve bu değerlendirme sonucunda sadece ebeveynlikle ilgili olumlu düşünen ve çocuğun sözsüz iletişim becerisinin yüksek olduğu grupta dayanıklılık daha fazla olarak saptanmış.	Araştırmanın öz bildirim çalışması olması, annelerin depresyona bağlı olarak çocuklarının daha olumsuz değerlendirebilmeleri, ağır depresyonda olanların anket çalışmasına dahi katılmak istemeyebilmesi kısıtlılık olarak değerlendirilmelidir.
42	Schofield TJ	2014 ABD	Olumlu Ebeveynlik , Etkili Ebeveynlik ve aktif başa çıkma: 3 Kuşak Dayanıklılık	3 Kuşak Aileler (n:290)	1.kuşak ort:? 2.kuşak (ort: 25,6 yaş) 3.kuşak : (ort: 2,31yaş)	Uzunlamasına prospektif çalışma (anket/ölçek/gözlem)	İlk kuşak olumlu ebeveynlik uygulamaları ile 2.kuşak olumlu ebeveynlik uygulamaları arasında anlamlı ilişki saptanmış. Ancak ilk kuşaktan olumlu ebeveynlik görmemelerine rağmen 2.Kuşak etkin ebeveynliğin önemine inanıyorsa ve aktif başa çıkma stratejileri olumlu ise kendi çocuklarına olumlu ebeveynlik göstermişler. Özellikle başa çıkma gibi kişisel kaynaklara sahip olmayan 2.kuşakta, 1 kuşak tarafından gösterilen olumlu ebeveynliğin etkisi diğer gruba göre daha fazla saptanmış.	Değerlendirmenin yapıldığı dönemde çocukların farklı yaş aralıklarında olması (G2 ergen, G3 oyun çocuğu), örneklem grubunun düşük-orta ve orta sınıf Avrupalı Amerikalı'lardan oluşuyor olması kısıtlılık olarak değerkendirilmelidir.

	İlk Yazar	Yıl ve Ülke	Araştırma konusu	Topluluk	Yaş	Çalışma yöntemi	Bulgular	Kısıtlamalar
43	Smeeckens S	2007 Hollanda	5 yaşındaki çocuklarda anne çocuk ilişkisine yanıt olarak kortizol: etki eden mekanizma olarak *öz dayanıklılık *ego-resiliency	Aile-çocuk (n:101)	5 yaş	Kesitsel (anket/ölçek/gözlem/laboratuvar)	Öz dayanıklılığı düşük olarak değerlendirilen çocukların ebeveyn çocuk-ilişki şekli, öz dayanıklılığı yüksek olarak tanımlanan çocuklara oranla daha olumsuz ve yine 1.grubun etki sonrası kortizol düzeyi 2.gruba oranla daha yüksek saptanmış. Ebeveyn-çocuk ilişkisinin olumsuz olması ile kortizol düzeyi arasında doğru orantı saptanmış. Yapılan regresyon analizinde olumsuz anne-çocuk ilişkisinin kortizol düzeyine olan etkisinin çocuğun öz-dayanıklılığına bağlı olduğu saptanmış. Öz dayanıklılığı yüksek olan çocuklar aileleri ile negatif etkileşimde bulunduklarında kortizol düzeyleri yükselmezken düşük olan çocuklarda kortizol düzeyinde artış saptanmış.	Araştırmacılar kısıtlılık bildirmemişler. Hayatın ilk döneminde olumsuz ebeveyn-çocuk ilişkisinin kortizol ve HPA aksı üzerinden beyin gelişimini olumsuz etkileyerek öz-dayanıklılığın gelişimini olumsuz etkileyebilir. Araştırmanın kesitsel olmasından dolayı bu etkinin araştırılmaması kısıtlılık olarak değerlendirilmelidir.
44	Slone M	2017 İsrail	Savaşta etkilenen çocuklar: Ailevi koruyucu faktörler ve ruhsal bozukluklara direnç	Ebeveyn-Ergen (n:227)	Ergenler (11.9-14.1 yaş) Ebeveynler (32-46 yaş)	Kesitsel (anket/envanter/ölçek)	Yetkin ebeveynlik ve sıcaklık gösteren annelerin çocuklarında ruhsal bozukluklar daha az görülmüş. Tam tersi anneleri otoriter bir tavır sergileyen çocuklarda içselleştirme ve dışsallaştırma sorunları daha fazla saptanırken, babaların ebeveynlik yöntemin herhangi bir etkisi saptanmamış.	Gözlemsel çalışma olmaması, öz bildirim çalışması olması, kesitsel araştırma olması kısıtlılık olarak değerlendirilmelidir.

	İlk Yazar	Yıl ve Ülke	Araştırma konusu	Topluluk	Yaş	Çalışma yöntemi	Bulgular	Kısıtlamalar
45	Sun W	2015 Çin	Ailevi maddi zorluklar ve ergenlerin davranış problemleri	Ebeveyn-Ergen (n:1419)	Ergenler (ort:15,38 yaş)	Kesitsel (anket/ölçek)	Maddi zorlukların ailevi depresyon, ailevi depresyonun olumsuz ebeveynlik, olumsuz ebeveynliğin de içselleştirme ve dışsallaştırma problemleri üzerine belirgin etkisi gösterilmiş. Yine kızlarda içselleştirilme problemleri erkeklere oranla daha fazla saptanmış. Dayanıklılığı düşük olan bireylerde olumsuz ebeveynlik daha fazla içselleştirme problemine yol açarken, yüksek olan bireylerde bu etki görülmemiş.	Araştırmanın kesitsel olması, öz-bildirim anketi olması, olumsuz ebeveynliğin sadece otoriter ebeveynlikle sınırlandırılması, ebeveynlerin ruhsal durumunun objektif olarak değerlendirilmemesi kısıtlama olarak değerlendirilmelidir.
46	Van Harmelen A	2017 İngiltere	Geç dönem dayanıklılığa ergenlerin arkadaşlıklarının etkisi	Ergen-Erişkin (n:1093)	14-24 yaş (1 yıl ara ile 2 değerlendirme)	Uzunlamasına prospektif çalışma (anket/ölçek)	Araştırmada ergenlerin hem ilk hem de ikinci değerlendirmede dayanıklılığını belirleyen en önemli faktörün arkadaş desteği olduğu görülmüş. İlk değerlendirmede aile desteği de dayanıklılık üzerine pozitif görünmekle birlikte ikinci değerlendirmede aile desteği ile dayanıklılık arasında ters ilişki saptanmış.	Öz bildirim çalışması olması nedeniyle dayanıklı bireylerin daha olumlu sonuçlar bildirmesi araştırma grubunda bildirilen olumsuz olayların düşük olması ve araştırmada aile desteğinin tanımlanmamış olması (araştırmada değerlendirilenin sadece ebeveynlik şeklinin olması) kısıtlılık olarak değerlendirilmelidir.

	İlk Yazar	Yıl ve Ülke	Araştırma konusu	Topluluk	Yaş	Çalışma yöntemi	Bulgular	Kısıtlamalar
47	Van der Akker AL	2013 Belçika	Çocukluk dönemi kişilik türleri: Davranış sorunlarının ve aşırı tepkili ebeveynliğin* ergenliğe geçiş sürecinde etkisi *overreactive parenting: Çocuğun davranışlarına Öfke, hayal kırıklığı, aşağılama ya da vurma gibi kaba bir şekilde cevap vermek	Anne-Baba-Çocuk-Öğretmen (n: 429)	1.değerlendirme: 7-9 yaş (ort: 8 yaş 4 ay) 2.değerlendirme: 1'den 3 sene sonra 3.değerlendirme: 2.'den 4 sene sonra	Uzunlamasına prospektif çalışma (anket/ölçek)	Çocuklar dışa dönüklük, uyumluluk, dürüstlük, sabit duygu hali ve hayal gücü açısından anne, baba ve öğretmenler tarafından değerlendirilmiş. Sonucunda 3 profil oluşturulmuş. 1.profildekiler yani dayanıklı olarak değerlendirilen grup (%62) uyumlu, duygusal açıdan sabit, orta derecede dışa dönük, dürüst ve hayalperest saptanmış. 2.profildekiler yani düşük kontrollüler (%24,9) yüksek derecede dışa dönük ve hayalperest, orta derecede duygusal açıdan sabit, düşük derecede dürüst ve uyumlu saptanmış. 3.profildekiler (%13,1) yani yüksek kontrollüler ise içedönük, duygu hali açısından değişken, yüksek derecede dürüst ve orta derecede hayalperest olarak saptanmış. Yüksek kontrollülerde daha çok içselleştirme sorunları saptanırken düşük kontrollülerde daha çok dışsallaştırma sorunları görülmüş. Her iki tür problemin görülmesi açısından en riskli grup düşük kontrollüler saptanmış. Yüksek kontrollü grupta az miktarda aşırı tepkili ebeveynlik sorunlara yol açarken, aynı etki fazla miktarda görülmemiş. Düşük kontrollülerde ise fazla aşırı tepkili ebeveynlik bağımsız şekilde davranış sorunları açısından riski iki kat arttırmış.	Değerlendirmeyi yapanların anne, baba ve öğretmen olması objektif olma ihtimalini artırırken değerlendirme açısından hepsinin aynı katkırı yapamayabileceği ihtimali (lise dönemindeki öğretmenlerin birlikte geçirilen süre sebebi ile çocuğu değerlendirme de ortaokul öğretmeni kadar etkili olamaması) örneklem grubunun yetersiz kalması nedeni ile cinsiyetin değişken olarak kullanılamaması kısıtlılık olarak değerlendirilmelidir

	İlk Yazar	Yıl ve Ülke	Araştırma konusu	Topluluk	Yaş	Çalışma yöntemi	Bulgular	Kısıtlamalar
48	Vanderbilt-Adrianne E	2008 ABD	Olumsuz mahalle koşullarında koruyucu faktörler ve dayanıklılığın gelişimi	Anne-erkek çocuk (n:226)	1,5 yaştan 12 yaşına kadar belirli aralıklarla toplam 10 görüşme	Uzunlamasına prospektif çalışma (anket/test/ölçek/görüşme)	Olumsuz mahalle koşulları olan çocuklarda olumlu sosyal uyum anlamlı derecede düşük saptandı. Çoklu regresyon analizi sonuçlarına göre yüksek IQ, annenin fiziksel ve duygusal doyurucu bakımı, anne-çocuk ilişkisinin kalitesi, ilerleyen dönemde pozitif sosyal uyum gösteren çocuklarda anlamlı derecede yüksek saptandı.	Araştırmanın sadece erkek çocuklarda ve yüksek risk grubu olan toplulukta yapılması, araştırmaya katılan annelerin yarısından fazlasının bekar olması kısıtlılık olarak değerlendirilmelidir.
49	Williams AL	2014 ABD	Toplum, Ebeveynlik ve Depresif Belirtiler: Ergenlerin kişisel iradesinin* ırk ve cinsiyete göre dayanıklılığı *personal agency	Ergen→Genç erişkin	1.değerlendirme 12-18 yaş (1994/1995) 2.değerlendirme (1996) 3.değerlendirme (2001) 4.değerlendirme 24-32 yaş (2008)	Uzunlamasına prospektif çalışma (anket/ölçek)	Ergenler kendilerini topluma ait hissettiklerinde aileleri ile olan ilişkileri de daha pozitif olup, olumlu aile ilişkisi de kişisel iradelerine* pozitif olarak yansımış. Kişisel iradesi yüksek olan bireylerde depresif semptomlar daha az görülmüş. Çevre şartlarının olumsuz olduğu durumlarda, ergenler aileleri ile daha uyumlu ilişki bildirmiş. Ailelerin mutluluğu ile ergenlerin depresif semptomları arasında direk bir ilişki saptanmış.	Örneklem grubunun rastlantısal olmaması, uzunlamasına bir araştırma olmakla birlikte değerlendirme aralığının uzun olması sonucunda arada depresif durumlara yol açabilecek olayların iyi yakalanamaması kısıtlılık olarak değerlendirilmelidir.

	İlk Yazar	Yıl ve Ülke	Araştırma konusu	Topluluk	Yaş	Çalışma yöntemi	Bulgular	Kısıtlamalar
50	Wiggins JL	2015 ABD	İçselleştirme ve dışsallaştırma sorunları ve sert ebeveynlik: Dayanıklılık ve risk faktörlerini tanımlayabilmek	Anne-çocuk (n: 4383)	3,5,9 yaşlarında değerlendirme	Uzunlamasına prospektif çalışma (anket/ölçek)	Araştırmaya katılanların yaklaşık %50'sini evlenmemiş ve sosyoekonomik seviyesi düşük anneler oluşturmuş. Normal bulguları olan çocuklar, ciddi-azalan bulguları (başlangıçta ciddi olup sonrasında bulguları giderek azalan) olan çocuklar ve ciddi sorunları olan çocuklar olarak 3 grup oluşturulmuş. Sert ebeveynlik özellikle 3 yaşından sonra giderek artarken, ciddi-azalan ve ciddi sorunların görüldüğü gruplarda sert ebeveynlik daha fazla görülmüş. Özellikle dışsallaştırma sorunları arttıkça sert ebeveynlikte de artış görülmüş. Yaşla birlikte dışsallaştırma sorunları azalırken, içselleştirme sorunların da artış görülmüş. Zaman içerisinde içselleştirme sorunları oluşan çocukların ailelerinde giderek sert ebeveynliğin azaldığı görülmüş.	Anneler hem çocukların davranışlarını hem de kendi ebeveynlik şekillerini tanımladıkları için sonuçlar çelişkili olabilir. Araştırmaya katılanların oranı 3. değerlendirmede %60-70 civarında olması ve özellikle bazı gruplarda daha fazla bilgi eksikliğinin olması, bilgi toplama aralıklarının geniş olması kısıtlılık olarak değerlendirilmelidir.
51	Wolke D	2013 Almanya	Çok erken doğan ve çok düşük doğum ağırlıklı bebeklerde duyarlı ebeveynliğin akademik dayanıklılığa etkisi	Anne-Çocuk (Vaka n: 338 Kontrol n:314)	Doğum→ 13 yaş 20 ay, 6 yaş ve 13 yaşında kontroller	Kontrollü prospektif uzunlamasına çalışma Anket/test/ Gözlemsel	Çok erken doğan ve çok düşük doğum ağırlıklı bebeklerde kontrol grubuna oranla 6 yaş ve 13 yaşındaki değerlendirmelerde okul başarısı daha düşük saptanmış. Bilişsel uyaranların yüksek olduğu ebeveynlik tüm çocukların akademik başarısını artırırken, 6 yaşında uygulanan duyarlı annelik çok erken doğan ve çok düşük doğum ağırlıklı bebeklerde kısmi koruyucu özellik göstermiş.	Araştırmacılar kısıtlılık bildirmemiş. Araştırma grubunun değerlendirme aralıklarının uzun olması, akademik başarıyı etkileyen IQ gibi faktörlerin değerlendirmeye alınmamış olması, okullar arasında oluşabilecek fark ve öğretmen faktörü kısıtlılık olarak değerlendirilmelidir.

	İlk Yazar	Yıl ve Ülke	Araştırma konusu	Topluluk	Yaş	Çalışma yöntemi	Bulgular	Kısıtlamalar
52	Wyman PA	1991 ABD	Büyük stres yaşamış çocuklarda aile ortamının ve gelişimin dayanıklılık üzerine etkisi	Aile-Çocuk (n:70)	10-12 yaş	Kesitsel (anket/ölçek/gözlem/görüşme)	Strese dayanıklı olarak tanımlanan grupta aileler gözleme dayanıklı, yaşa uygun disiplin önerileri ve daha tutarlı disiplin gösteren bir yaklaşım sergilemişler. Yine bu ailelerin kendilerini algılamaları daha olumlu, hayat beklentileri ve çevreden aldıkları destek daha fazla saptanmış. Yine çocukları ile ilişkileri daha olumlu, aileye verdikleri destek ve olumlu karakter özellikleri hassas saptanan çocukların ailelerine göre daha fazla saptanmış. Ayrım fonksiyon analizine sonucuna göre dayanıklı ve hassas çocuklar arasında 7 değişken saptanmış: 1) çocuğunun geleceği için olumlu beklentileri olan ebeveynler 2) süt çocuğu döneminde bakım verenden çok az ayrılma 3) ailenin çocuğun mizacının iyi olduğunu düşünmesi 4) yaşa uygun disiplin uygulamaları 5) babanın çocuğun bakımında yer alması 6) Ailenin çocuk bakım desteği alması 7) tutarlı aile içi disiplin	Çocuğun mizacı, süt çocukluğu dönemindeki aile ortamı, okul öncesi yıllar, süt çocukluğu döneminde ayrılma gibi verilerin geçmişe ait olarak toplanmış olması, örneklem grubunun küçük olması, katılım istek üzerine olduğu için özellikle çok stressli ailelerin organizasyonel sebeplerden katılımın düşük olabile ihtimali ve araştırmanın kesitsel olması kısıtlılık olarak değerlendirilmelidir.
53	Wyman PA	1992 ABD	Yüksek risk altındaki çocuklarla görüşmeler : ailenin ve çocuğun tutumunun dayanıklılık üzerine etkisi	Ebeveyn-çocuk (n:136)	10-12 yaş	Kesitsel (anket/ölçek/Görüşme)	Yaşlılarına göre daha dayanıklı saptanan çocukların aileleri ile daha doyurucu bir ilişkiye, sabit bir aile ortamına, yaşa uygun ve tutarlı disiplin uygulamalarına sahip oldukları saptanmış. Bu çocuklar yine annelerini daha duyarlı ve interaktif olarak tanımlamışlar. Yine ayrım fonksiyon analizi sonucunda dayanıklı ve hassas çocuklar arasında 4 esas fark saptanmış: 1) çocuğun geleceğe olumlu bakışı 2) tutarlı aile disiplini 3) sabit ve pozitif aile ortamı 4) mantıklı disiplin uygulamaları	Araştırmanın kesitsel bir araştırma olması, sadece belli bir yaş grubunda yapılmış olması(farklı yaş gruplarında farklı stressler algılanması sebebi ile), yaşanan stressli olayların birbirine etkileşimini tanımlamakta zorlama kısıtlılık olarak değerlendirilmelidir.

	İlk Yazar	Yıl ve Ülke	Araştırma konusu	Topluluk	Yaş	Çalışma yöntemi	Bulgular	Kısıtlamalar
54	Wyman PA	1999 ABD	Dayanıklı şehir gençlerine karşı stresten etkilenmiş gençler: Bakım vermenin ve gelişimsel faktörlerin önemi	Ergenler (n:122)	7-9 yaş	Kesitsel (anket/ölçek/görüşme)	Değerlendirme sonucuna göre 69 çocuk dayanıklı, 53 çocuk stresten etkilenmiş olarak saptanmış. Ayrım fonksiyon analizi sonucuna göre dayanıklı ve hassas çocuklar arasında 7 esas fark saptanmış: 1) olumsuz ebeveynlik uygulamalarının toplamı 2) çocuğu yetkin görme 3) ailelerin kendi ebeveynlerinin tecrübeleri 4) çocuğun geleceği ilgili beklenti 5) yetkin ebeveynlik 6) okul öncesi dönemde doyurucu aile ortamı 7) çocukluk döneminde kolay mizaç	Araştırmacılar kısıtlama bildirmemiş. Ancak araştırmanın kesitsel olması, belirli bir yaş grubunda yapılmış olması, ailelerin kendi bildirimine yönelik olması kısıtlılık olarak değerlendirilmelidir.
55	Zhai Y	2015 Çin	Ergenlerde post-travmatik bulgular, ebeveynlik şekli ve dayanıklılık	Ergenler (n:5765)	12-18 yaş (ort: 12,45 yaş)	Kesitsel (anket/ölçek)	Araştırmaya katılanlarda posttravmatik bozukluk % 12,5 olarak saptanmış. Yetkin ebeveynlik hedefe yönelme, duygu yönetimi, olumlu düşünme, ailevi destek ve yardım isteme gibi dayanıklılığın tanımlanan 5 alt grubunda olumlu yönde etkili iken, otoriter ebeveynlik tüm alt gruplarda tam tersi etki göstermiş. Müsahamakar ebeveynlik ise sadece hedefe yönelme, olumlu düşünme ve ailevi destek alt gruplarında olumlu etki göstermiş. Ebeveynlik stili dayanıklılık ve posttravmatik bozukluk üzerine direk etkili, indirekt yolla dayanıklılık üzerinden posttravmatik bulgular üzerine belirgin etkili saptanmış.	Araştırmada kullanılan ölçeklerin standardize edilmiş olmaması, sadece bir eyalette yapılmış olması, örneklem grubunun yaş aralığının geniş olması, kesitsel bir çalışma olması kısıtlılık olarak değerlendirilmelidir.

	İlk Yazar	Yıl ve Ülke	Araştırma konusu	Topluluk	Yaş	Çalışma yöntemi	Bulgular	Kısıtlamalar
56	Zhong X	2016 Çin	Yaşlılarda ebeveynlik şekli, dayanıklılık ve ruh sağlığı	Yaşlılar (n:439)	60-91	Kesitsel (anket-ölçek)	Kadınlarda depresyon ve anksiyete erkeklere oranla daha fazla saptanmakla birlikte ebeveynlik uygulamaları açısından iki grup arasında fark saptanmamış. Olumlu ebeveynlik uygulamaları dayanıklılığı arttırmakla birlikte, depresyon ve anksiyete üzerine etkili olmamış. Yetkin ebeveynlikte daha az depresyon görülürken, anksiyete üzerine etkisi gösterilmemiş. Regresyon analizinde otoriter ebeveynlik depresyon, anksiyete ve düşük dayanıklılığa neden olan tek değişken olarak saptanmış.	Araştırmaya katılanların ebeveynlik uygulamalarını geçmişe yönelik olarak değerlendiriyor olmaları, kendi ebeveynlik tecrübelerinin sonuçları dolaylı etkileme ihtimali, araştırmanın kesitsel olması, kısıtlılık olarak değerlendirilmelidir
57	Önder A	2018 Türkiye	Okul öncesi çocukların mizacı ve annenin ebeveynlik şeklinin öz dayanıklılığa* etkisi *ego-resiliency	Oyun çocukları (n: 367)	55-78 ay (ort: 66,38 ay)	Kesitsel çalışma (anket/ölçek)	Öz dayanıklılık, mizaç ve ebeveynlik şekli değişkenleri verilerek yapılan çoklu regresyon analizi sonucuna göre otoriter ve müsaahamakar ebeveynlik ve mizaç özelliği olarak kararlılık ve tepkisellik ego dayanıklılık ile ilgili değişimin %33'ünü açıklarken, ego dayanıklılık üzerine en olumsuz etkinin otoriter ebeveynlikten kaynaklandığı saptanmış.	Annelerin kendi ebeveynlik yetilerini kendilerinin değerlendirmiş olması ve araştırma tipinin kesitsel olması kısıtlılık olarak değerlendirilmelidir.

Tablo 4.2 Çalışmaya dahil edilen araştırmaların özellikleri

Kesitsel Araştırmalar (n:33)			Uzunlamasına araştırmalar (n:24)		
Çocuk (n:10)	Ergen (n:15)	Erişkin (n:8)	Çocuk (n: 15)	Ergen (n:5)	Erişkin (n:4)

Tablo 4.3. Araştırmaya dahil edilen makalelerin dayanıklılık tanımları

Dayanıklılık/dayanıklı tanımı olan makaleler (n:36)	
Beceri (ability) / Kapasite (capacity)	
Bacikova-Sleskova ve ark 2015	Stresli durumlarda ya da sonrasında normal fonksiyon ve gelişim sağlayabilme becerisi
Bellis ve ark. 2017	Kişinin zararlı olan stresi dayanabilir bir stres haline çevirebilme ve bu stres yaratan durumların sonucunda oluşan psikolojik ve fizyolojik zararların etkisini azaltabilme becerisi
Carlton ve ark. 2006	Kişinin olumsuzluklara dayanabilme ve bu durumda sağlık ve iyilik halini koruyabilme kapasitesi
Jeon ve Neppel 2016	Hayattaki değişikliklere karşı esneklik gösterebilme becerisi ve zorluklar karşısında olumlu adaptasyon gösterebilme süreçleri
Moon ve ark. 2017	Olumsuz sosyal durumlarda ya da oldukça zor koşullarda kişinin hayata ait görevlere başarılı bir şekilde adaptasyon gösterebilme becerisi
Savage-McGlynn ve ark. 2015	Olumsuzluklar karşısında olumlu adaptasyon gösterebilmek (ya da duygusal ve davranışsal sorunların olmaması)
Williams ve Merten 2014	Olumsuzluklar karşısında sağlam durabilmeyi ya da daha iyi gelişim göstermeyi ve riske ve değişime karşı dayanabilmeyi sağlayan kapasite
Wyman ve ark. 1999	Riskli hayat koşullarında dahi iyi gelişim gösterebilmek

Zhong ve ark 2016	1. Olumsuzluklar karşısında bozulmamak ya da bu durumdan olumlu sonuçlar ile çıkmak 2.Olumsuz durumlar karşısından bireylerin olumsuz olayları yönetip olumlu adaptasyon göstermesini sağlayan olumlu kişilik özelliği*
(Dinamik) Süreç [(dynamic process)]	
Leung JT 2018	Belirgin olumsuzluk durumunda dahi olumlu adaptasyonu içeren dinamik bir süreç
Lind ve ark. 2018	Belirgin olumsuzluk durumunda dahi olumlu adaptasyonu içeren dinamik süreç
Miller-Graff ve ark. 2016	Belirgin olumsuzluklara rağmen olumlu adaptasyon göstermeyi sağlayan dinamik ve çok yönlü sistemleri içeren süreç
Pilowsky ve ark 2004	Belirgin olumsuzluk karşısında dahi bireyin olumlu adaptasyon gösterdiği dinamik süreç
Sun ve ark. 2015	Belirgin olumsuzluk karşısında dahi bireyin olumlu adaptasyon gösterdiği dinamik süreç
Van Harmelen ve ark. 2017	Travma ya da belirgin olumsuzluklara rağmen bireylerin olumlu adaptasyon gösterdiği dinamik süreç
Vanderbilt-Adriance ve Shaw 2008	Olumsuz koşullar karşısında olumlu sonuçların elde edildiği süreç
(Olumlu) adaptasyon [(positive) adaptation]	
Bowen 2015	Olumsuzluk ya da risk varlığında dahi olumlu adaptasyon gösterebilmek
Brennan ve ark. 2003	Belirgin bir risk ve olumsuzluğa maruz kalmak ve buna rağmen sonrasında olumlu adaptasyon göstermek
Brookmeyer ve ark.	Yüksek riskli çevresel durumlara rağmen başarılı adaptasyon

2005	gösterebilmek
Gribble ve ark. 1993	Ciddi stres yaratan durumlarda bile adaptasyon gösterebilmek
Leyendecker ve Agache 2016	1. Zorluklar karşısında dahi olumlu adaptasyon göstermek 2. Kişinin kendi kaynaklarını kullanarak zor ve yorucu durumlarla başa çıkması*
Masten ve ark. 1994	Belirgin olumsuzluk ya da risk durumunda dahi olumlu adaptasyon
Masten ve ark. 2004	Belirgin olumsuzluk ya da risk durumunda dahi olumlu adaptasyon
Petrowski ve ark. 2014	1. İyilik halini tehdit eden durumlarda bile olumlu gelişme gösterebilmek 2. Strese maruziyet durumunda olumlu adaptasyon göstermeyi sağlayan sabit koruyucu faktör*
Poehlmann J. ve ark. 2015	Belirgin olumsuzluk durumunda dahi olumlu adaptasyon
Wyman ve ark. 1992	Stresli durumlarda dahi başarılı adaptasyon gösterebilmek
Araştırma için özel tanım	
Jaffee ve ark. 2007	Nörogelişimsel risk durumunda bilişsel ve davranışsal yetilerin 18 ay sonra beklenenden daha iyi olması
Van der Akker ve ark. 2013	Dayanıklı çocuklar dışa dönük, uyumlu, vicdanlı, duygusal olarak sabit ve yeniliklere açık çocuklar
Ego dayanıklılık (ego-resiliency)	
Eisenberg ve ark. 2009	Bireyin çevresel koşulların talebi doğrultusunda kendi ego kontrolünü ayarlayabilmesini sağlayan dinamik kapasite
Smeekens ve ark. 2007	1. Stresli ortamda olumsuz duygular ve dürtüler ile baş etmeyi sağlayan dinamik kapasite

	2. Stresli durumlara esnek, sürekli ve iyi bir şekilde uyum göstermek ve stres altında bile bütüncül performans sergilemek
Önder ve ark. 2018	Risk varlığında dahi olumlu adaptasyon ve gelişim gösterebilme kapasitesi
Diğer	
Bowes ve ark. 2010	Çevresel risk faktörlerine karşı relatif dirençli olmayı ya da stres ve zorlukların üstesinden gelmeyi sağlayan interaktif konsept
Erdem ve Slesnick 2010	Olumsuzluklar karşısında normal bir gelişim gösterebilmek için kişinin mevcut olan sosyal, ailevi ve kişisel kaynakları başarılı bir şekilde kullanması
Kritzas ve Grobler 2005	1. Aşırı talep karşısında güçlü olmayı, davranışsal başa çıkma becerisi sayesinde hedefe yönelik kalabilmeyi, tekrar eskine dönebilmeyi sağlayan psikolojik aktivite biçimi 2.Olumsuzluk ya da risk varlığında dahi olumlu gelişim gösterebilmek *
Lagasse ve ark. 2016	Olumsuzluk ya da risk varlığında dahi yetkinliğin gelişmesi
Zhai ve ark 2015	Bireylerin başarılı yöntemler kullanarak olumsuzluklar ve travmalardan iyileşmelerini sağlayan psikolojik fonksiyon

*iki tanımlama kullanan makaleler

Tablo 4.4 Dayanıklılık terimi sadece başlıkta, özette veya anahtar kelimede olan makaleler (n:21)

Bradley ve ark. 2013	Neighbors 1993
Boughton ve Lumley 2011	Pina-Watson ve ark. 2014
Cabaj ve ark. 2014	Rothrauff ve ark. 2009
Faure ve ark. 2017	Schofield 2014
Feldman R 2010	Slone ve Shoshani 2017
Flouri ve ark 2015	Wiggins ve ark. 2015
Gray ve ark. 2015	Wolke ve ark. 2013
Hess ve ark. 2002	Wyman ve ark 1991
Hopkins 2013	
Maselko ve ark. 2011	
Malmberg ve Flouri 2011	
Murray ve ark. 2011	
Luthar ve Barkin 2012	

Tablo 4.5 Dayanıklılık ölçeği(Resilience Scale) kullanmış makaleler (n:8)

Leung JT , 2017	Petrowski 2014
Boughton KL,2011	Zhong 2016
Bradley 2013	Zhai 2015
Moon 2017	Bacikova-Sleskova 2014

Tablo 4.6. Dayanıklılığı etkileyen temel ailesel ve çevresel faktörler

1. İyi anne çocuk ilişkisi (good relationship)/Güvenli anne çocuk bağlanması (attachment)	3,13,14,15,18,24,35,48
2.Sıcak anne-çocuk ilişkisi (maternal warmth)	4,6,8,11,16,23,29,33,36,48
3. Yetkin ebeveynlik	11, 22,25,44,55,56
4. Olumlu ebeveynlik	8,16,18,19,21,29,30,31,37,38,40,42, 43,44,45,47,49,51,54,55,57
5.Evde mutlu bir ortam (sıcak ve sabit)	4,5,26
6. Düşük psikolojik kontrol	6, 8,34
7. Olumlu eleştiri	6, 25
8.Takdir edildiğini hissetme	6
9. Müdaheci/koruyucu olmayan yaklaşım	6, 29
10. Aile desteği (yakınlık, denetim)	7, 10
11.Özgüven	9,
12.Ebeveynle geçirilen yeterli ve kaliteli vakit (involvement, engagement)	6,9,15,16,27
13. Tutarlı ve yaşa uygun disiplin uygulamaları	16,52,53
14. Düşük stres düzeyi	25,39
15. Sert/Yetersiz Ebeveynlik	9,50
16.Babanın çocuğun bakımında yer alması	26,52
17. Ebeveyn dışı bakım verenin desteği	2,9,17,20,52
18. Ebeveynliği olumlu görmek	21,41

*Tablo 4.1’de yer alan makalelerin numaralarına göre gruplanmıştır.

5. TARTIŞMA

Bu araştırmada dayanıklı çocuklar yetiştirmek için gerekli olan ebeveynlik özellikleri ve yöntemi alanyazındaki 57 makale belirli kriterlere göre değerlendirilmiştir. Yaşadığımız pandemi de bize göstermiştir ki olağanüstü durumlar çocukların yaşamını olumsuz etkilemektedir. Bu nedenle ailelere dayanıklı çocuk yetiştirme konusunda kılavuzluk etmek çok önem kazanmaktadır. Dayanıklılık sadece bir değişkene bağlı olmamakla birlikte, yapılan araştırmalarda ebeveynlik dayanıklılığı etkileyen en önemli değişkenlerden biri olup, bizim alanyazın taramamız sonucunda ebeveynlik ve dayanıklılık ilişkisini sistematik bir şekilde incelemiş başka bir araştırmaya rastlanmamıştır. Ülkemizde bu konuda yapılan ilk çalışmalardan biri olması nedeniyle önemlidir.

5.1 Ebeveynlik ve dayanıklılık araştırmalarının özellikleri

Değerlendirmeye alınan araştırmaların % 57,9'u kesitseldir (Tablo 4.2). Dayanıklılığın dinamik bir süreç olduğu gözönünde bulundurulduğunda çoğu makale yönteminin kesitsel tarzda olması kısıtlılık olarak düşünülebilir. Kontrollerin ikiden fazla olduğu gözlemsel araştırmalar ve ya uzunlamasına kohort araştırmalar dayanıklılığın değerlendirilmesi anlamında daha değerlidir. Yine araştırmalarda en çok belirtilen kısıtlılıklardan biri öz bildirime dayalı çalışması olmaktadır, sadece 9 tane araştırmada üçüncü bir kişi tarafından ebeveyn-çocuk ilişkisi izlenmiştir (Tablo 4.1). Öz bildirim çalışmalarında sonuçların yanlı olma ihtimali mevcuttur. Aileler uygunsuz olduklarını bildikleri davranışları daha iyi gözükme adına normalden daha az bildirebilirler (Rosenman ve ark. 2011), bu nedenle gözlemsel araştırmalar yanlı olma ihtimalini ortadan kaldırarak araştırmanın kalitesini arttırmaktadır.

Makalelerin 36'sında dayanıklılık tanımına yer verilmiştir. Tanımlamalar farklı olmakla birlikte her tanımda olumsuzluk/risk ve buna rağmen olumlu adaptasyon/iyilik hali ya da bunu sağlayan yeti ve kapasite mevcuttur. Araştırmaların büyük bir kısmında dayanıklılık içselleştirme ya da dışsallaştırma semptomlarının yani davranış problemlerinin gözlenip gözlenmemesi üzerine kurulmuştur. Sadece 8 makalede (%14,3) dayanıklılığı ölçmek için dayanıklılık ölçeği kullanıldığı saptanmıştır. Dayanıklılığın tanısı ve ölçümü konusundan bir standardizasyonun olmaması

dayanıklılık araştırmalarını karşılaştırmak ve değerlendirmek açısından bir sıkıntı oluştırmaktadır. Ungar'ın belirttiği gibi çok yönlü bir yaklaşımda bulunmak ve araştırmada tüm değişkenlerin değerlendirilmesi zordur (Ungar 2015) ve bu durumlar araştırmalarda kısıtlılık olarak belirtilmiştir. Bowen'ın araştırmasında IQ'nun değerlendirilememesi, Miller-Graf'ın araştırmasında istismarın sıklığının ve süresinin değerlendirilememesi, Brookmeyer'in araştırmasında suça maruziyetin sıklığının ve süresinin değerlendirilememesi bu durumlara örnektir (Bowen 2015, Miller-Graff ve ark. 2016, Brookmeyer ve ark.2005)

Araştırmalarda dayanıklılığı etkileyen değişkenleri saptayabilmek için çok sayıda anket, test, ölçek ve gözlem metodu kullanılmıştır. Bowes ve ark. araştırmasında sıcak-anne ocuk ilişkisi 5 dakikalık konuşma sırasında annenin ses tonu, anlayışı, sempatisi ve empatisi üzerinden 6 puanlık bir ölçek üzerinden puanlamış ve deneyimli 2 gözlemci 5 dakika süre içerisinde bunu değerlendirmiştir. Buna göre çocuklarının isteklerine karşı anlayışsız, ilgisiz ya da sempati gösteremeyen annelerde anne-ocuk ilişkisi sıcaklık açısından düşük olarak tanımlanmıştır (Bowes ve ark. 2010). Yine Brennan ve arkadaşları Iowa Gençler ve Aileler projesinde uyguladıkları 24 maddeden oluşan bir ölçek kullanmışlar ancak bu araştırmada sıcaklık göstergelerinin ne olduğunu tanımlamamışlardır (Brennan ve ark.2003). Boughton ve Lumley araştırmalarında kontrolü düşük ve duyarlılığı yüksek ebeveyn-ocuk ilişkisini sıcak ilişki olarak kabul etmiştir. Child Report of Parent Behaviour Envanterinde yer alan 14 maddeye göre duyarlılık ve kontrol tanımlanmıştır. Ergenler 'Babam beni eleştirdiğinde geçmişimde bana yaptığım hataları hatırlatır' gibi maddeleri 1(katılmıyorum) ila 5(katılıyorum) zerinden puanlayarak ailelerinin kontrol ve duyarlılık düzeylerini belirlemişlerdir (Boughton ve Lumley 2011). Maselko ve ark. anne şefkatini deneyimli bir psikolog tarafından gözleme dayalı olarak değerlendirmiş olup annenin çocuğa olan duyarlılığını, dikkatini ölçmüş ve bu durumdan çıkan sonuçlar araştırma için standardize edilmiştir (Maselko ve ark. 2011). Araştırmacılar farklı yöntemler ve maddelerle sıcak-anne ocuk ilişkisi tanımlamış olmakla birlikte araştırmalarda kullanılan maddelerin içeriği benzerdir.

Faure ve ark. anne ocuk ilişkisini 5 dakika boyunca kayda almışlar ve araştırma konusundan habersiz olan gözlemcilere yorumlatmışlar. CARE-Index denen ölçekle annelerin 1 gün-30 ay arasında yer alan bebekleri için yüz ifadelerini, ses tonlarını, oyun oynama şekillerini, müdahale düzeylerini ve aktivite tercihlerini değerlendirmişlerdir.

Bunun sonucuna göre de duyarlı, kontrolcü ve pasif olarak tanımlamışlardır (Faure ve ark. 2017). Burada anne duyarlılığından kullanılan parametrelerle anne sıcaklığı için kullanılan parametreler benzer olmakla birlikte tam olarak aynı olmadığından bu araştırma iyi anne-çocuk ilişkisi altında toplanmıştır ama görüldüğü üzere sıcak-anne çocuk ilişkisi aslında iyi anne-çocuk ilişkisinin gerekliklerindendir. Yine güvenli bağlanma, iyi-anne çocuk ilişkisinin göstergesi olduğundan araştırma sonuçlarından elde edilen bulgular iyi-anne çocuk ilişkisi başlığı altında toplanmıştır (Tablo 4.6).

Eisenberg ve ark. yetkin ebeveynliği araştırmada kullanılan Parenting Styles and Dimensions ölçeğini kullanarak tanımlamışlardır. Buna göre yetkin ebeveynlik sıcaklık/kabullenme, nedensellik, demokratik katılım, anlayışlılık gibi 4 alt başlığı içeren 24 maddenin sonucuna göre tanımlanmaktadır. Burada sıcak-anne çocuk ilişkisi yetkin ebeveynliğin bir alt grubu olarak yer almaktadır. Yine yüksek kontrol otoriter ebeveynlik altında tanımlanmıştır (Eisenberg ve ark.2009). Gribble ve ark. çalışmalarında olumlu ebeveynliği sıcaklık ve kabullenme gösterme, çocuğun hayatında aktif bir şekilde var olma ve yetkin disiplin uygulama olarak tanımlamıştır. Yine burada da sıcaklık gösterme olumlu ebeveynliğin bir parçasıdır (Gribble ve ark..1993) Yetkin ebeveynlik göstermek de aslında olumlu ebeveynliğin bir alt başlığı olarak kabul edilebilir, ancak yetkin ebeveynliğin özellikle araştırıldığı makaleleri belirlemek amacıyla farklı bir başlık altında toplanmıştır (Tablo 4.6).

5.2 Dayanıklı çocuklar yetiştirmek için kanıta dayalı gerekli olan ebeveyn özellikleri nedir?

Makalelerin değerlendirmesi sonucunda olumlu ebeveynlik (positive parenting), yetkin ebeveynlik (authorative parenting), sıcak anne-çocuk ilişkisi (maternal warmth), iyi anne-çocuk ilişkisi, tutarlı ve yaşa uygun disiplin uygulamaları dayanıklılığı olumlu olarak etkileyen en sık görülen ortak değişkenler olmuştur.

Değerlendirmeye alınanlar içinde 5 makalede ebeveynlik stili ile dayanıklılık ilişkisi direkt olarak araştırılmıştır. Her araştırmada yetkin ebeveynlik stili gösteren ailelerin çocuklarında dayanıklılık daha fazla gözükürken, otoriter ebeveynlik gösteren ailelerde en düşük saptanmıştır. (Zhong ve ark.2016, Zhai ve ark. 2015, Rothrauff ve ark.2009, Kritzas ve Grobler 2005, Eisenberg ve ark. 2009). Ancak bu araştırmaların hepsi ergen ya da erişkinlerle yapılmış kesitsel araştırmalardır. Zhong'un ve Rothrauff'un çalışmaları erişkinlerde olup retrospektif yapılmış araştırmalardır.

Ebeveynlik ile ilgili uzunlamasına yapılan çalışmalar olumlu ebeveynlik ya da sert ebeveynlik (harsh parenting) gibi yöntemlerin çocuk gelişimi üzerine etkisi araştıran araştırmalardır (Faure ve ark.2017, Flouri ve ark. 2015, Schoefield ve ark.2014, Van der Akker ve ark. 2013, Wigginsve ark. 2015, Wolke ve ark. 2013). Araştırmada ebeveynlik stilinin doğumdan ergenliğe nasıl seyrettiği ve dayanıklılık üzerine sonuçlarını araştıran bir makaleye rastlanmamıştır. Her ne kadar uzunlamasına seyreden araştırmalarda yıllar içerisinde ebeveynliğin benzer seyrettiği gösterilse de (Dallaire ve Weinraub 2005), bu araştırmalar ergenlik dönemini kapsamamaktadır.

Psikolojik kontrolün fazla olduğu, müdahaleci ebeveynlik ve koruyucu ebeveynlik durumlarında da dayanıklılık düşük saptanmıştır (Brennan ve ark. 2003, Moon ve ark. 2017, Lind ve ark. 2018, Boughton ve Lumley 2011). Değerlendirmeye alınan araştırmalarda helikopter ebeveynlik gibi son yıllarda tanımlanmış ebeveynlik stillerine rastlanmasa da sıcaklık ve kontrolün fazla görüldüğü helikopter ebeveynliğe maruz kalan çocuklarda davranışsal sorunların daha fazla olduğu bilinmektedir (Cui ve ark. 2019). Bu araştırmaların sonuçlarına göre olumlu eleştiri, anlayışlı ebeveynlik, aile desteği, ebeveynle geçirilen kaliteli vakit dayanıklılık düzeyini olumlu şekilde etkilemektedir.

Sıcak anne çocuk ilişkisi ve iyi anne-çocuk ilişkisi de dayanıklılığı etkilemektedir. Anne ve babanın rolü farklı olmakla birlikte, daha önceki yıllarda çocuk bakımını nerdeyse tamamen annelerin üstlenmiş olması, yapılan araştırmaların daha çok anneler ile yapılmış olması ve babaların zaman ya da planlama nedeni ile her araştırmaya dahil edilememiş olması sonuçların bu şekilde çıkmasına neden olabilir. Ancak babaların çocuk bakımına aktif katılım göstermeye başlaması ile birlikte 2010 senesinden sonra bu alanda yapılan araştırmalar giderek artmaktadır. Kültürel etkilerin ve kuşaklar arası geçen ebeveynlik yöntemlerinin etkisi büyük olmakla birlikte babalar eskiye oranla çocukları ile birlikte daha fazla vakit geçirmektedirler (Schoeppe-Sullivan ve ark 2020). Bu nedenle dayanıklılık araştırmalarında babaların da araştırmaya katılması önem kazanmaktadır.

Wyman ve ark'ın çalışmalarında sabit ve olumlu aile ortamının dayanıklılık üzerine olan etkisi gösterilmiştir (Wyman ve ark. 1992;1999). Bradley'nin aile ortamı ve dayanıklılık üzerine yaptığı araştırmada çocukluk dönemi olumlu aile ortamı (sıcaklık ve sabitlik) olan kişilerde zorluklara karşı dayanıklılık anlamlı derece yüksek saptanmıştır (Bradley ve ark. 2013). Bowes ve ark. araştırmasında akran zorbalığına

karşı duygusal ve davranışsal dayanıklılığı arttıran en önemli faktörlerden biri anne ve kardeş sıcaklığının yanı sıra evde olumlu bir atmosfer olması saptanmıştır (Bowes ve ark. 2010).

Tutarlı ve yaşa uygun disiplin uygulamaları ile dayanıklılık arasında anlamlı ilişki saptanmıştır. Uygulamaların fazla olması dayanıklılığı azalttığı gibi gevşek olması da azaltmaktadır (Gribble ve ark. 1993, Luthar ve Barkin 2012, Moon ve ark. 2017, Petrowski ve ark. 2014, van der Akker ve ark. 2013, Wyman ve ark. 1991;1992). Disiplin bir davranışın tekrarlanmaması için gerekli olan talimat ve rehberlikleri kapsamaktadır. Ceza disiplinin bir parçası olmakla birlikte, bazen disiplin ve ceza karışmaktadır. Ebeveynlere disiplin uygulamalarını konusundaki tecrübelerinin nereden geldiği sorulduğunda yüksek oranda bir kesim başka ailelerden ve kendi tecrübelerinden ve az miktarda bir kesim kitaplardan diye belirtmiştir (Ateah 2003). Bu nedenle aileleri dönemsel davranış sorunları hakkında bilgilendirmek ve yaşa uygun disiplin uygulamalarına yönlendirmek önem kazanmaktadır.

Maddi zorluklar dayanıklı çocuklar yetiştirmeyi zorlaştırmaktadır (Sun ve ark. 2015, Jeon ve Nepl 2016 , Bacikova-Sleskova ve ark 2015) Jeon ve ark. çalışmasında ebeveynler deneyim ve özgüven sahibi ise ve aynı zamanda da olumlu duygulara sahip iseler maddi olumsuzluklara rağmen olumlu ebeveynlik gösterebilmişlerdir (Jeon ve Nepl 2016) Bacikova ve ark. araştırmasında ebeveynlerle olan olumlu ilişki ve kişisel dayanıklılık, finansal zorlukların ergenin ruhsal ve fiziksel sağlığı üzerine olan olumsuz etkisini azaltmada etkili olmamıştır ve aileler arasında ebeveynlik uygulamaları benzer olduğu halde ergenler, aileleri işsiz olduğunda ailelerine karşı daha olumsuz duygular sergilemişlerdir. Diğer yandan ailesi işsiz olan ve işsiz olmayan ergenler açısından dayanıklılık açısından fark saptanmamıştır (Bacikova-Sleskova ve ark 2015).

Ebeveynlerin ruh sağlığı problemleri ebeveynlik uygulamalarını olumsuz etkilemektedir. Depresyonda olan anneler çocuklarına karşı daha duyarsız, iletişimi açısından zayıf olabilmekte ve çocuklarına uyum sağlamakta zorlanmaktadır (Lovejoy ve ark. 2000). Annelerinde depresyon ve kaygı görülen çocuklarda çeşitli sayıda gelişim problemleri bildirilmektedir (Phua ve ark. 2019). Bowen ve ark., depresyon geçiren annelerin çocuklarında dayanıklılığı daha düşük saptamışlardır (Bowen 2015). Erdem ve Slesnick, çalışmalarında ebeveyn depresyonu ile ergen depresyonu arasında direk ilişki saptamıştır (Erdem ve Slesnick 2010). Her ne kadar depresyonda genetik bir geçiş söz konusu olsa da yapılan ikiz çalışmalarında çocukların

ebeveynlerinin davranışlarını gözlemlemesi ve ebeveynlik stilinin depresyondan dolayı etkilenmesi gibi çevresel faktörlerin önemi gösterilmiştir (Lovejoy ve ark.2000). Değerlendirmeye alınan depresyon araştırmalarının öz bilime dayalı çalışmalar olması çalışmaları kısıtlamaktadır. Depresif anneler çocuklarını daha olumsuz şekilde de değerlendirebilirler. Bowen ve ark. araştırmasında eğitim düzeyi ve ırk karşılaştırılmakla birlikte sosyoekonomik düzey karşılaştırılmamıştır. Maddi sorunların da depresyona yol açtığı gösterilmiştir (Bowen 2015). Sun ve ark çalışmasında maddi zorlukların ailevi depresyona, ailevi depresyonunda olumsuz ebeveynlik uygulamalarına, olumsuzluk ebeveynliğinde içselleştirme ve dışsallaştırma problemlerine yol açtığını göstermiştir (Sun ve ark. 2015). Maddi imkanların yetersiz olduğu durumlarda ebeveynlik uygulamalarının değerlendirilmesi ve desteklenmesi daha da önem taşımaktadır.

Dayanıklılık konusunda gen ve çevre ile ilgili yapılan araştırmalar son yıllarda oldukça hız kazanmıştır. Ebeveynliğin dayanıklılık üzerine etkisi genetik yatkınlık durumunda olumlu şekilde ortaya çıkmaktadır. Örneğin OXTR rs53576 geninin G allele'in bir ya da ikisini taşıyanlarda olumlu ebeveynlik olumlu etki gösterirken bu geni hiç taşımayanlarda olumlu ebeveynlik riske bağlı oluşan semptomlara etki etmemiştir (Bradley ve ark. 2013). Ancak çoğu ebeveynlik çalışmasında genetik etkilerin incelenmesi yetersiz kalmıştır. Aileler çocuklarına sadece yetiştikleri çevreyi sunmazlar, aynı zaman da genlerinin de % 50'sini aktarırlar. Bu nedenle ebeveynlik şeklinin çocuk üzerindeki etkisi araştırıldığında bu sonuç genellikle potansiyel olarak birbiri ile bağlantılıdır. Eğer sert disiplin uygulamaları ile davranım bozuklukları aynı genleri paylaşıyorsa, davranım bozukluğu sert disiplin uygulamasına mı bağlı yoksa sert disiplin uygulaması davranım bozukluğuna mı bağlı tam olarak bilmek mümkün olmayacaktır (Mc Adams ve ark. 2014). Bu nedenle ebeveynliğin dayanıklılık üzerine etkisi konusundaki araştırmaları planlarken bütüncül yaklaşımla kalıtımın ve nörobilimsel yöntemlerin de değerlendirilmesi bu alandaki yanlışlıkları ortadan kaldırmaya yardımcı olacaktır.

Ebeveynlik stilinin dayanıklılık üzerine etkisi araştırıldığında Ulakbilim'de Türkiye'den sadece bir araştırma makalesine ulaşılmıştır (Önder ve ark. 2018). Bu araştırmada ego-dayanıklılıkla ilgili olup dayanıklılığı etkileyen tüm değişkenler ele alınmamıştır. Ebeveynlik ve dayanıklılık ile ilgili yapılmış olan tez araştırmaları olmakla birlikte bu değerlendirmeye sadece orijinal makaleler alınmıştır. Kültürün

ebeveynlik uygulamaları üzerine etkisi düşünüldüğünde bu alanda yapılacak kesitsel olmayan, uzunlamasına prospektif çalışmalara ve yayınlara ihtiyaç vardır.

Ebeveynliğin dayanıklılık üzerine çok önemli bir etkisi olmakla birlikte dayanıklılık çok sayıda sistemin bir araya gelmesi sonucunda oluşmaktadır. Her olumlu ebeveynlik girişiminin sonucunda mutlaka dayanıklılık saptanması beklenemez. Yukarıda da belirtildiği gibi maddi sıkıntılar ya da genetik faktörler olumlu ebeveynliğin etkilerinin ortaya çıkmasına engel olabilir. Ancak olumlu ebeveynlik uygulamaları kanıta dayalı olarak dayanıklılığı arttırmaktadır (Tablo 4.1). Dayanıklılık Masten ve Cicchetti'nin de belirttikleri gibi riskler, kişisel varlıklar(assets) destekleyici faktörlerin ve girişimlerin sonucunda gelişen olumlu denge ve olumlu adaptasyondan oluşuyorsa olumlu ebeveynlik uygulamaları bu dengeyi anlamlı şekilde artıya çekmektedir (Masten ve Cicchetti 2016).

Anne ve babalar her ne kadar kötü ebeveynliğe maruz kalmış olsalar da eğer olumlu ebeveynlik uygulamalarının çocuğu olumlu yönde etkileyeceğine inanırlarsa kendi kötü tecrübelerine olumlu ebeveynlik uygulamayı ihtimalleri becerebilmektedirler (Schofield ve ark. 2014). Bu nedenle onları olumlu ebeveynlik konusunda yetkin hale getirebilecek girişimler önem kazanmaktadır. Taylor ve ark. ailelerle disiplin konusunda yaptıkları araştırmada profesyoneller tarafından verilen önerileri önem sırasına göre dizdiklerinde aileler çocuk doktorlarını ilk sıraya yerleştirmişlerdir (Taylor ve ark 2013). Ancak normal şartlarda çocuklar ailelerini doktora getirdiklerinde muayeneler 11-20 dakika arasında sürmekte, aşılar, beslenme, büyüme ve gelişme hakkında görüşülmekte ve çocuğun davranışları ile ilgili sorunlar için aileler çocuk psikologlarına ya da psikiyatristlerine yönlendirilmektedirler (Stancin ve Perrin 2014). Yapılan araştırmalara göre çocuk ruh sağlığı ve hastalıklarının kapasitesi mevcut ihtiyacı karşılamaya yetmemektedir (Mc Goron ve Ondersma 2015). Perrin ve ark., 2016 yılında yayınladıkları makalede çocuk sağlığında bütüncül yaklaşımın öneminden bahseder ve ebeveynlik stillerinin ve risk faktörlerinin taranmasının pediatri ihtisasının bir parçası olması gerektiğini belirtirler (Perrin ve ark. 2016). Çocukların büyüme döneminde yaşadıkları sıkıntılar sadece ruhsal sağlıklarını değil aynı zamanda fiziksel sağlıklarını da etkilemektedir. Çocukluk döneminde güvenilebileceği bir erişkinle büyüyen bireylerde kötü beslenme alışkanlıkları, madde kullanımı ve ruhsal bozukluklara karşı dayanıklılık belirgin anlamda yüksek saptanmıştır (Bellis ve ark. 2017). Yine davranışsal ve

duygusal sorunlar yaşayan çocuklarda yeme bozuklukları, şişmanlık, kardiyovasküler hastalıklar ve düşük hayat kalitesi daha fazla görülmektedir (Perrin ve ark. 2016).

Çocuk doktorlarının ailelerin çocuk yetiştirme konusundaki ebeveynlik uygulamalarını değerlendirmesi ve gerekli yönlendirmeleri yapması önem kazanmaktadır. Aytaç çocuk izlem polikliniğine başvuran bir grup aileye olumlu ebeveynlik ve disiplin uygulamaları ile ilgili 15-20 dakika süren bir eğitim vermişler ve eğitim öncesi ve sonrası her iki grupta ailelerin ebeveynlik stillerini karşılaştırmışlardır. Üç ay sonra yaptıkları değerlendirmede eğitim alan grupta yetkin ebeveynlik stiline olumlu anlamda arttığını saptamışlardır (Aytaç G, 2016). McGoron ve Ondersma özellikle ailelerin çocuk sağlığı izlemi sırasında bekledikleri dönemde bile ebeveynlikle ilgili olarak verilen görsel kısa süreli eğitimlerin ve aileleri ulaşacakları programlar konusunda bilgilendirmenin ebeveynlik eğitiminde etkili olacağını savunmaktadırlar (McGoron ve Ondersma 2015). Scholer ve ark. çalışmalarında çocuk hekimlerine geldikleri sırada çocuklarda agresyonla ilgili olarak kısa süreli ve teknoloji bazlı eğitim alan ailelerde, bu eğitimi almayan ailelere oranla daha fazla yaşa uygun disiplin uygulaması saptanmıştır (Scholer ve ark. 2010).

Bu nedenle kanıta dayalı dayanıklı çocuk yetiştirmek için ailelerin dayanıklılık ve ebeveynlik stilleri konusunda bilgilendirmesinde çocuk hekimlerine ve sosyal pediatristlere de büyük görev düşmektedir.

5.3 Araştırmanın Kısıtlılıkları

Taramanın sadece Pubmed ve Ulakbilim’de yapılmış olması, Psycinfo gibi tarama motorlarının kullanılmaması nedeni ile bu alanda yapılmış her çalışmaya ulaşamaması kısıtlılık olarak değerlendirilmelidir. Araştırmada anahtar kelime olarak sadece parenting kelimesinin kullanılması parents ve family gibi anahtar kelimelerle yapılan makalelere ulaşılmasını engellemiş olabilir. Türkçe makaleleri aramada resilience kelimesi için sadece dayanıklılık ve yılmazlık kullanılmış olması, psikolojik sağlık, kendini ayarlama gücü gibi değişik şekillerde Türkçe’ye çevrilmiş olan alanyazındaki bazı türkçe makalelerin araştırmaya dahil olamamasına neden olmuştur. Ayrıca Türkiye’de yapılan ama araştırma makalesi olmayan tez çalışmaları değerlendirmeye alınamamıştır.

5.4 Sonuç ve Öneriler

Sonuç olarak çocuklarda dayanıklılık konusunda araştırmalara gereksinim vardır. Alanda yapılmış ilk derleme olan bu çalışmada olumlu ebeveynlik uygulamalarına maruz kalan bireylerde dayanıklılık kanıta dayalı olarak yüksek saptanmıştır. Ancak maddi zorlukların fazla görüldüğü ya da psikolojik sorunlara genetik yatkınlığın olduğı ailelerde olumlu ebeveynlik uygulamalarına rağmen dayanıklılık görülemeyebilir. Diğeryandan psikopatolojinin ortaya çıkmasında kümülatif risk hesabi yapıldığında olumlu ebeveynlik uygulamaları bu grupta da önem kazanmaktadır. Yine kolay mizaca sahip çocuklarda olumlu ebeveynlik uygulamaları daha kolay iken zor mizaca sahip çocukların ailelerinde otoriter ebeveynlik uygulamaları daha fazla görülmektedir. Bu nedenle;

- Aileler olumlu ebeveynlik uygulamaları ve yararları konusunda bilgilendirilmeli
- Aileler yasa uygun disiplin uygulamaları konusunda bilgilendirilmeli
- Maddi sıkıntıları olan ya da ailesinde ruhsal bozukluk öyküsü olan ya da zor mizaçlı çocuğısa sahip aileler bu anlamda taranmalı ve ihtiyaç halinde gerekli programlara yönlendirilmelidir.

KAYNAKLAR

Aburn, G., Gott, M. ve Hoare, K. (2016). What is resilience? An Integrative Review of the empirical literature. *Journal of Advanced Nursing* 72(5), 980– 1000. doi: 10.1111/jan.12888

Ager A (2013). Annual Research Review: Resilience and child well-being--public policy implications. *J Child Psychol Psychiatry*, 54(4):488-500. doi: 10.1111/jcpp.12030. Epub 2012 Dec 14. PMID: 23240912.

Ateah CA (2003). Disciplinary practices with children: parental sources of information, attitudes, and educational needs. *Issues Compr Pediatr Nurs*, 26(2):89-101. doi: 10.1080/01460860390197853.

Atwool N (2006) Attachment and Resilience: Implications for Children in Care, *Child Care in Practice*, 12:4, 315-330, DOI: 10.1080/13575270600863226

Aytaç G (2016). Olumlu ebeveynlik becerilerinin geliştirilmesini destekleyen eğitimlerin, ebeveyn tutum ve çocukla ilişkileri üzerine etkisinin değerlendirilmesi (Tıpta uzmanlık tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (Tez no: 525938).

Aunola K, Stattin H ve Nurmi JE (2000). Parenting styles and adolescents' achievement strategies. *Journal of Adolescence*, 23(2): 205–222.

Bacikova-Sleskova M, Benka J ve Orosova O (2015). Parental Employment Status and Adolescents' Health: The Role of Financial Situation, Parent-Adolescent Relationship and Adolescents' Resilience. *Psychol Health*, 30(4):400-22. doi: 10.1080/08870446.2014.976645.

Baumrind, D (1971). Current patterns of parental authority. *Developmental Psychology Monograph*, 4:1-103.

Baumrind, D (1966). Effects of Authoritative Parental Control on Child Behavior, *Child Development*, 37(4):887-907

Baumrind, D (1991). The influence of parenting style on adolescent competence and substance use. *Journal of Early Adolescence*, 11: 56-95.

Bellis MA, Hardcastle K, Ford K ve ark (2017) Do Emotions Related to Alcohol Consumption Differ by Alcohol Type? An International Cross-Sectional Survey of Emotions Associated With Alcohol Consumption and Influence on Drink Choice in Different Settings. *BMC Psychiatry*, 23;17(1):110. doi: 10.1186/s12888-017-1260-z

Boughton KL ve Lumley MN (2011). Parent prediction of child mood and emotional resilience: the role of parental responsiveness and psychological control. *Depress Res Treat*. 2011;2011:375398. doi:10.1155/2011/375398

Bowen E (2015). The Impact of Intimate Partner Violence on Preschool Children's Peer Problems: An Analysis of Risk and Protective Factors. *Child Abuse Negl*, 50:141-50. doi: 10.1016/j.chiabu.2015.09.005

Bowes L, Maughan B, Caspi A, Moffitt TE ve Arseneault L (2010). Families Promote Emotional and Behavioural Resilience to Bullying: Evidence of an Environmental Effect. *J Child Psychol Psychiatry*, 51(7):809-17. doi: 10.1111/j.1469-7610.2010.02216.x.

Bradley B, Davis TA, Wingo AP, Mercer KB ve Ressler KJ (2013). Family Environment and Adult Resilience: Contributions of Positive Parenting and the Oxytocin Receptor Gene. *Eur J Psychotraumatol*, 18;4. doi: 10.3402/ejpt.v4i0.21659

Brennan PA, Le Brocque R ve Hammen C (2003).). Family Environment and Adult Resilience: Contributions of Positive Parenting and the Oxytocin Receptor Gene. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry*, 42(12):1469-77.

Brookmeyer KA, Henrich CC ve Schwab-Stone M (2005). Adolescents Who Witness Community Violence: Can Parent Support and Prosocial Cognitions Protect Them From Committing Violence? *Child Dev*. 2005 Jul-Aug;76(4):917-29. doi: 10.1111/j.1467-8624.2005.00886.x.

Cabaj JL, McDonald SW ve Tough SC (2014). Early childhood risk and resilience factors for behavioural and emotional problems in middle childhood. *BMC Pediatr*. 2014;14:166. Published 2014 Jul 1. doi:10.1186/1471-2431-14-166

Carlton BS, Goebert DA, Miyamoto RH, et al (2006). Resilience, family adversity and well-being among Hawaiian and non-Hawaiian adolescents. *Int J Soc Psychiatry*, 52(4):291–308. doi:10.1177/0020764006065136

Caspi A, McClay J, Moffitt TE, ve ark (2002). Role of genotype in the cycle of violence in maltreated children. *Science*, 297(5582):851–854. doi:10.1126/science.1072290

Cicchetti, D. (2010), Resilience under conditions of extreme stress: a multilevel perspective. *World Psychiatry*, 9: 145-154. <https://doi.org/10.1002/j.2051-5545.2010.tb00297.x>

Cousino MK ve Hazen RA (2013) Parenting Stress Among Caregivers of Children With Chronic Illness: A Systematic Review. *Journal of Pediatric Psychology*, 38: 809-828

Cui M., Janhonen-Abruquah, H., Darling C. A., Carlos Chavez F. L., ve Palojoki P. (2019). Helicopter Parenting and Young Adults' Well-Being: A Comparison Between United States and Finland. *Cross-Cultural Research*, 53(4), 410–427.

Dallaire, D. H. ve Weinraub, M. (2005). The stability of parenting behaviors over the first 6 years of life. *Early Childhood Research Quarterly*, 20(2), 201–219.

Davidov M, Knafo-Noam A, Serbin LA ve Moss E (2015). The influential child: How children affect their environment and influence their own risk and resilience. *Dev Psychopathol*. 2015; 27:947–951. doi:10.1017/S0954579415000619

Davydov DM, Stewart R, Ritchie K ve Chaudieu I (2010). Resilience and mental health. *Clin Psychol Rev*, 30(5):479-95. doi: 10.1016/j.cpr.2010.03.003. Epub 2010 Mar 25. PMID: 20395025.

Eisenberg N, Chang L, Ma Y ve Huang X (2009). Relations of parenting style to Chinese children's effortful control, ego resilience, and maladjustment. *Dev Psychopathol*, 21(2):455–477. doi:10.1017/S095457940900025X

Erdem G ve Slesnick N(2010). That which does not kill you makes you stronger: runaway youth's resilience to depression in the family context. *Am J Orthopsychiatry*, 80(2):195–203. doi:10.1111/j.1939-0025.2010.01023.x

Evans GW, Li D ve Whipple SS (2013). Cumulative risk and child development. *Psychol Bull*, 139(6):1342-96. doi: 10.1037/a0031808. Epub 2013 Apr 8. PMID: 23566018.

Faure N, Habersaat S, Harari MM, ve ark. (2017). Maternal Sensitivity: a Resilience Factor against Internalizing Symptoms in Early Adolescents Born Very Preterm?. *J Abnorm Child Psychol*, 45(4):671–680. doi:10.1007/s10802-016-0194-0

Feldman R (2010). The relational basis of adolescent adjustment: trajectories of mother-child interactive behaviors from infancy to adolescence shape adolescents' adaptation. *Attach Hum Dev*. 2010 Jan;12(1-2):173-92. doi: 10.1080/14616730903282472. PMID: 20390528.

Fergusson D.M., Horwood L.J. ve Lynskey, M.T. (1992), Family Change, Parental Discord and Early Offending. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 33: 1059-1075. <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.1992.tb00925.x>

Flouri E, Midouhas E, Joshi H ve Tzavidis N (2015). Emotional and behavioural resilience to multiple risk exposure in early life: the role of parenting. *Eur Child Adolesc Psychiatry*, 24(7):745–755. doi:10.1007/s00787-014-0619-7

Garmezy N (1971). Vulnerability research and the issue of primary prevention. *Am J Orthopsychiatry*, 41(1):101-16. doi: 10.1111/j.1939-0025.1971.tb01111.x. PMID: 5539483.

Gray SA, Forbes D, Briggs-Gowan MJ ve Carter AS (2015). Caregiver insightfulness and young children's violence exposure: testing a relational model of risk and resilience. *Attach Hum Dev*, 17(6):615–634. doi:10.1080/14616734.2015.1100207

Gribble PA, Cowen EL, Wyman PA, Work WC, Wannon M ve Raoof A (1993). Parent and child views of parent-child relationship qualities and resilient outcomes among urban children. *J Child Psychol Psychiatry*, 34(4):507–519. doi:10.1111/j.1469-7610.1993.tb01032.x

Hess CR, Papas MA ve Black MM (2002). Resilience among African American adolescent mothers: predictors of positive parenting in early infancy. *J Pediatr Psychol*, 27(7):619–629. doi:10.1093/jpepsy/27.7.619

Hopkins J, Gouze KR ve Lavigne JV (2013). Direct and indirect effects of contextual factors, caregiver depression, and parenting on attachment security in preschoolers. *Attach Hum Dev*, 15(2):155–173. doi:10.1080/14616734.2013.750702

Jaffee SR (2007). Sensitive, stimulating caregiving predicts cognitive and behavioral resilience in neurodevelopmentally at-risk infants. *Dev Psychopathol*, 19(3):631–647. doi:10.1017/S0954579407000326

Jeon S ve Neppel TK (2016) Intergenerational continuity in economic hardship, parental positivity, and positive parenting: The association with child behavior. *J Fam Psychol*, 30(1):22–32. doi:10.1037/fam0000151

Karatsoreos IN ve McEwen BS (2013). Annual Research Review: The neurobiology and physiology of resilience and adaptation across the life course. *J Child Psychol Psychiatry*, 54(4):337-47. doi: 10.1111/jcpp.12054.

Kim SY (2013) Defining Tiger Parenting in Chinese Americans. *Human Development*, 56:217-222. doi: 10.1159/000353711

Korn L. Resilienz--Eine interdisziplinäre Annäherung an Konzept und Forschung [Resilience: an interdisciplinary approach to concept and findings]. *Prax Kinderpsychol Kinderpsychiatr*. 2012;61(5):305-21. German. doi: 10.13109/prkk.2012.61.5.305. PMID: 22957392.

Kritzas N ve Grobler AA(2005). The relationship between perceived parenting styles and resilience during adolescence. *J Child Adolesc Ment Health*, 17(1):1–12. doi:10.2989/17280580509486586

Lagasse LL, Conradt E, Karalunas SL ve ark (2016). Transactional relations between caregiving stress, executive functioning, and problem behavior from early childhood to early adolescence. *Dev Psychopathol*, 28(3):743–756. doi:10.1017/S0954579416000286

Laukkanen, J., Ojansuu, U., Tolvanen, A. ve ark. (2014). Child's Difficult Temperament and Mothers' Parenting Styles. *J Child Fam Stud* 23, 312–323. <https://doi.org/10.1007/s10826-013-9747-9>

Leckman JF ve Mayes LC (2007). Nurturing resilient children. *J Child Psychol Psychiatry*. 2007 Mar-Apr;48(3-4):221-3. doi: 10.1111/j.1469-7610.2007.01743.x. PMID: 17355396.

Lee TY, Cheung CK ve Kwong WM(2012). Resilience as a positive youth development construct: a conceptual review. *ScientificWorldJournal*, 2012:390450. doi: 10.1100/2012/390450. Epub 2012 May 2

Leung JTY (2018). Parent-Adolescent Discrepancies in Perceived Parental Sacrifice and Adolescent Developmental Outcomes in Poor Chinese Families. *J Res Adolesc*, 28(2):520–536. doi:10.1111/jora.12356

Leyendecker B ve Agache A (2016). Engagement türkischstämmiger Väter im Familien- und Erziehungsalltag fördert das subjektive Wohlbefinden von Kindern

[Involvement of Turkish Immigrant Fathers Elevates Children's Well-Being]. *Prax Kinderpsychol Kinderpsychiatr*, 65(1):57–74. doi:10.13109/prkk.2016.65.1.57

Lind MJ, Brown RC, Sheerin CM, ve ark. (2018). Does Parenting Influence the Enduring Impact of Severe Childhood Sexual Abuse on Psychiatric Resilience in Adulthood?. *Child Psychiatry Hum Dev*, 49(1):33–41. doi:10.1007/s10578-017-0727-y

Lovejoy M. C., Graczyk P. A., O'Hare E ve Neuman G. (2000). Maternal depression and parenting behavior. *Clinical Psychology Review*, 20(5), 561–592. doi:10.1016/s0272-7358(98)00100-7

Luthar SS ve Barkin SH (2012). Are affluent youth truly "at risk"? Vulnerability and resilience across three diverse samples. *Dev Psychopathol*, 24(2):429–449. doi:10.1017/S0954579412000089

Luthar SS, Sawyer JA, Brown PJ (2006) Conceptual issues in studies of resilience: past, present, and future research. *Ann N Y Acad Sci*, 1094:105-115. doi: 10.1196/annals.1376.009

Luthar, S. S., Cicchetti, D. ve Becker, B. (2000). The construct of resilience: A critical evaluation and guidelines for future work. *Child Development*, 71(3), 543–562. <https://doi.org/10.1111/1467-8624.00164>

Malmberg LE ve Flouri E (2011). The comparison and interdependence of maternal and paternal influences on young children's behavior and resilience. *J Clin Child Adolesc Psychol*, 40(3):434–444. doi:10.1080/15374416.2011.563469

Maselko J, Kubzansky L, Lipsitt L ve Buka SL (2011). Mother's affection at 8 months predicts emotional distress in adulthood. *J Epidemiol Community Health*, 65(7):621–625. doi:10.1136/jech.2009.097873

Masten AS, Hubbard JJ, Gest SD, Tellegen A, Garmezy N ve Ramirez M(1999) Competence in the context of adversity: pathways to resilience and maladaptation from childhood to late adolescence. *Dev Psychopathol*, 11(1):143-69. doi: 10.1017/s0954579499001996.

Masten AS (2007) Resilience in developing systems: progress and promise as the fourth wave rises. *Dev Psychopathol*, 19(3):921-30. doi: 10.1017/S0954579407000442.

Masten AS ve Barnes AJ.(2018) Resilience in Children: Developmental Perspectives. *Children (Basel)*, 5(7):98. doi: 10.3390/children5070098.

Masten AS, Burt KB, Roisman GI, Obradović J, Long JD ve Tellegen A. (2004). Resources and resilience in the transition to adulthood: continuity and change. *Dev Psychopathol*, 16(4):1071–1094. doi:10.1017/s0954579404040143

Masten AS ve Obradovic J (2006). Competence and resilience in development. *Ann N Y Acad Sci*. 2006 Dec;1094:13-27. doi: 10.1196/annals.1376.003.

Masten AS (2014). Global perspectives on resilience in children and youth. *Child Dev*. 2014 Jan-Feb;85(1):6-20. doi: 10.1111/cdev.12205. Epub 2013 Dec 16.

Masten AS (2001). Ordinary magic. Resilience processes in development. *Am Psychol*. 2001, 56(3):227-38.

Masten AS (2004). Regulatory processes, risk, and resilience in adolescent development. *Ann N Y Acad Sci*, 1021:310-9. doi: 10.1196/annals.1308.036.

Masten AS (2011). Resilience in children threatened by extreme adversity: frameworks for research, practice, and translational synergy. *Dev Psychopathol*, 23(2):493-506. doi: 10.1017/S0954579411000198.

Masten, AS. ve Cicchetti, D. (2016). Resilience in development: Progress and transformation. In D. Cicchetti (Ed.), *Developmental psychopathology: Risk, resilience, and intervention* (p. 271–333). John Wiley & Sons, Inc.. <https://doi.org/10.1002/9781119125556.devpsy406>

McAdams TA, Neiderhiser JM, Rijdsdijk FV, Narusyte J, Lichtenstein P ve Eley TC (2014). Accounting for genetic and environmental confounds in associations between parent and child characteristics: a systematic review of children-of-twins studies. *Psychol Bull*, Jul;140(4):1138-73. doi: 10.1037/a0036416.

McGoron L.ve Ondersma S. J. (2015). Reviewing the need for technological and other expansions of evidence-based parent training for young children. *Children and Youth Services Review*, 59, 71–83

McKinney C. ve Renk, K (2007). Differential Parenting Between Mothers and Fathers. *Journal of Family Issues*, 29(6): 806–827.

Mileva-Seitz VR, Bakermans-Kranenburg MJ ve van IJzendoorn MH (2016). Genetic mechanisms of parenting. *Horm Behav*, 77:211-23. doi: 10.1016/j.yhbeh.2015.06.003. Epub 2015 Jun 23. PMID: 26112881.

Miller-Graff LE, Cater ÅK, Howell KH ve Graham-Bermann SA (2016). Parent-child warmth as a potential mediator of childhood exposure to intimate partner violence and positive adulthood functioning. *Anxiety Stress Coping*, 29(3):259–273. doi:10.1080/10615806.2015.1028030

Moon JR, Song J, Huh J, et al.(2017). The Relationship between Parental Rearing Behavior, Resilience, and Depressive Symptoms in Adolescents with Congenital Heart Disease. *Front Cardiovasc Med*, 4:55. Published 2017 Sep 8. doi:10.3389/fcvm.2017.00055

Murray C (2003). Risk Factors, Protective Factors, Vulnerability, and Resilience: A Framework for Understanding and Supporting the Adult Transitions of Youth with High-Incidence Disabilities. *Remedial and Special Education*, 24(1):16-26. doi:10.1177/074193250302400102

Murray L, Arteche A, Fearon P, Halligan S, Goodyer I ve Cooper P (2011). Maternal postnatal depression and the development of depression in offspring up to 16 years of age. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry*, 50(5):460-70. doi: 10.1016/j.jaac.2011.02.001

Neighbors B, Forehand R ve McVicar D (1993). Resilient adolescents and interparental conflict. *Am J Orthopsychiatry*, 63(3):462–471. doi:10.1037/h0079442

Niitsu K, Rice MJ, Houfek JF, Stoltenberg SF, Kupzyk KA ve Barron CR (2019). A Systematic Review of Genetic Influence on Psychological Resilience. *Biol Res Nurs*, 21(1):61–71. doi:10.1177/1099800418800396

Önder A, Dağal AB ve Bayındır D. The Predictive Effect of Preschool Children's Temperament Characteristics and Parenting Styles of Mothers on Ego Resiliency Level of Children. *Education and Science* 2018;193:79-90.

Padilla-Walker LM ve Nelson LJ (2012). Black Hawk down? Establishing helicopter parenting as a distinct construct from other forms of parental control during emerging adulthood. *J Adolesc*, 35(5):1177–1190. doi:10.1016/j.adolescence.2012.03.007

Perrin E. C., Leslie, L. K., ve Boat T. (2016). Parenting as Primary Prevention. *JAMA Pediatrics*, 170(7), 637. doi:10.1001/jamapediatrics.2016.0225

Petrowski K, Brähler E ve Zenger M (2014). The relationship of parental rearing behavior and resilience as well as psychological symptoms in a representative sample. *Health Qual Life Outcomes*, 12:95. Published 2014 Nov 7. doi:10.1186/1477-7525-12-95

Phua D. Y., Kee M. Z. L. ve Meaney, M. J. (2019). Positive Maternal Mental Health, Parenting and Child Development. *Biological Psychiatry*. doi:10.1016/j.biopsych.2019.09.028

Pilowsky DJ, Zybert PA ve Vlahov D (2004). Resilient children of injection drug users. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry*, 43(11):1372-9. doi: 10.1097/01.chi.0000138355.29099.2a.

Piña-Watson B, Castillo LG, Rodriguez KM ve Ray S (2014). Familial factors related to suicidal ideation of Latina adolescents in the United States. *Arch Suicide Res*, 18(2):213–220. doi:10.1080/13811118.2013.824827

Poehlmann-Tynan J, Gerstein ED, Burnson C, ve ark (2015). Risk and resilience in preterm children at age 6. *Dev Psychopathol*, 27(3):843–858. doi:10.1017/S095457941400087X

Rosenman R, Tennekoon V ve Hill LG (2011). Measuring bias in self-reported data. *Int J Behav Healthc Res*, 2(4):320-332. doi:10.1504/IJBHR.2011.043414

Roth TL ve Sweatt JD (2011) Annual Research Review: Epigenetic mechanisms and environmental shaping of the brain during sensitive periods of development. *J Child Psychol Psychiatry*, 52(4):398-408. doi: 10.1111/j.1469-7610.2010.02282.x. PMID: 20626526; PMCID: PMC2965301.

Rothrauff TC, Cooney TM ve An JS (2009). Remembered parenting styles and adjustment in middle and late adulthood. *J Gerontol B Psychol Sci Soc Sci*, 64(1):137–146. doi:10.1093/geronb/gbn008

- Rutter M (2013). Annual Research Review: Resilience--clinical implications. *J Child Psychol Psychiatry*, 54(4):474-87. doi: 10.1111/j.1469-7610.2012.02615.x.
- Rutter M (2006). Implications of resilience concepts for scientific understanding. *Ann N Y Acad Sci*, 1094:1-12. doi: 10.1196/annals.1376.002.
- Rutter M (1987). Psychosocial resilience and protective mechanisms. *Am J Orthopsychiatry*, 57(3):316-331. doi: 10.1111/j.1939-0025.1987.tb03541.x
- Sackett DL (1997). Evidence-based medicine. *Semin Perinatol*, 21(1):3-5. doi:10.1016/s0146-0005(97)80013-4
- Sapientza JK ve Masten AS (2011). Understanding and promoting resilience in children and youth. *Curr Opin Psychiatry*, 24(4):267-73. doi: 10.1097/YCO.0b013e32834776a8. PMID: 21546838.
- Savage-McGlynn E, Redshaw M, Heron J et al (2015). Mechanisms of Resilience in Children of Mothers Who Self-Report with Depressive Symptoms in the First Postnatal Year. *PLoS One*, 30;10(11):e0142898. doi: 10.1371/journal.pone.0142898.
- Schofield TJ, Conger RD ve Conger KJ (2017). Disrupting intergenerational continuity in harsh parenting: Self-control and a supportive partner. *Dev Psychopathol*, 29(4):1279–1287. doi:10.1017/S0954579416001309
- Schofield TJ, Conger RD ve Neppl TK (2014). Positive parenting, beliefs about parental efficacy, and active coping: three sources of intergenerational resilience. *J Fam Psychol*, 28(6):973–978. doi:10.1037/fam0000024
- Scholer SJ, Hamilton EC, Johnson MC ve Scott TA (2010). A brief intervention may affect parents' attitudes toward using less physical punishment. *Fam Community Health*, 33(2):106-16. doi: 10.1097/FCH.0b013e3181d592ef.
- Schoppe-Sullivan, S.J. ve Fagan, J. (2020), The Evolution of Fathering Research in the 21st Century: Persistent Challenges, New Directions. *Fam Relat*, 82: 175-197. doi:10.1111/jomf.12645
- Schultze-Lutter F, Schimmelmann BG ve Schmidt SJ (2016). Resilience, risk, mental health and well-being: associations and conceptual differences. *Eur Child Adolesc Psychiatry*, 25(5):459-66. doi: 10.1007/s00787-016-0851-4.
- Serbin LA ve Karp J (2004). The intergenerational transfer of psychosocial risk: mediators of vulnerability and resilience. *Annu Rev Psychol*, 55:333–363. doi:10.1146/annurev.psych.54.101601.145228
- Skala K ve Bruckner T (2014). Beating the odds: an approach to the topic of resilience in children and adolescents. *Neuropsychiatr*, 28(4):208-17. doi: 10.1007/s40211-014-0125-7. Epub 2014 Nov 21. PMID: 25413940.
- Skenazy L. www.freerangekids.com. Erişim tarihi: 27.03.2021

Slone M ve Shoshani A (2017). Children Affected by War and Armed Conflict: Parental Protective Factors and Resistance to Mental Health Symptoms. *Front. Psychol.* 8:1397. doi:10.3389/fpsyg.2017.01397.

Smeekens S, Marianne Riksen-Walraven J ve van Bakel HJ (2007). Cortisol reactions in five-year-olds to parent-child interaction: the moderating role of ego-resiliency. *J Child Psychol Psychiatry*, 48(7):649–656. doi:10.1111/j.1469-7610.2007.01753.x

Stancin T ve Perrin EC (2014). Psychologists and pediatricians: Opportunities for collaboration in primary care. *Am Psychol.* 2014;69(4):332–343. doi:10.1037/a0036046.

Sun W, Li D, Zhang W, Bao Z ve Wang Y (2015). Family material hardship and chinese adolescents' problem behaviors: a moderated mediation analysis. *PLoS One*, 10(5):e0128024. doi:10.1371/journal.pone.0128024

Taylor CA, Moeller W, Hamvas L ve Rice JC (2013). Parents' professional sources of advice regarding child discipline and their use of corporal punishment. *Clin Pediatr (Phila)*, 52(2):147–155

Ungar M, Ghazinour M ve Richter J (2013). Annual Research Review: What is resilience within the social ecology of human development? *J Child Psychol Psychiatry*, 54(4):348–66.

Ungar, M. (2015), Practitioner Review: Diagnosing childhood resilience – a systemic approach to the diagnosis of adaptation in adverse social and physical ecologies. *J Child Psychol Psychiatr*, 56: 4–17.

Van den Akker AL, Deković M, Asscher JJ, Shiner RL ve Prinzie P (2013) Personality types in childhood: relations to latent trajectory classes of problem behavior and overreactive parenting across the transition into adolescence. *J Pers Soc Psychol*, 104(4):750–764. doi:10.1037/a0031184

van Harmelen AL, Kievit RA, Ioannidis K ve ark. (2017). Adolescent friendships predict later resilient functioning across psychosocial domains in a healthy community cohort. *Psychol Med.* 2017;47(13):2312–2322. doi:10.1017/S0033291717000836

Vanderbilt-Adriance E ve Shaw DS (2008). Protective factors and the development of resilience in the context of neighborhood disadvantage. *J Abnorm Child Psychol*, 36(6):887–901. doi:10.1007/s10802-008-9220-1

Vernon R.F. (2004) A Brief History of Resilience. In: Clauss-Ehlers C.S., Weist M.D. (eds) *Community Planning to Foster Resilience in Children*. Springer, Boston, MA. https://doi.org/10.1007/978-0-306-48544-2_2

Way N., Okazaki S., Zhao J.ve ark (2013) Social and emotional parenting: Mothering in a changing Chinese society. *Asian American Journal of Psychology*, 4(1): 61–70

Wiggins JL, Mitchell C, Hyde LW ve Monk CS (2015). Identifying early pathways of risk and resilience: The codevelopment of internalizing and externalizing symptoms and the role of harsh parenting. *Dev Psychopathol*, 27(4 Pt 1):1295–1312. doi:10.1017/S0954579414001412

Williams AL ve Merten MJ(2014). Linking community, parenting, and depressive symptom trajectories: testing resilience models of adolescent agency based on race/ethnicity and gender. *J Youth Adolesc*, 43(9):1563–1575. doi:10.1007/s10964-014-0141-8

Windle G, Bennett KM ve Noyes J (2011). A methodological review of resilience measurement scales. *Health Qual Life Outcomes*, 4;9:8. doi: 10.1186/1477-7525-9-8. PMID: 21294858; PMCID: PMC3042897.

Wolke D, Jaekel J, Hall J ve Baumann N (2013). Effects of sensitive parenting on the academic resilience of very preterm and very low birth weight adolescents. *J Adolesc Health*, 53(5):642–647. doi:10.1016/j.jadohealth.2013.06.014

Wyman PA, Cowen EL, Work WC ve ark. (1992)Interviews with children who experienced major life stress: family and child attributes that predict resilient outcomes. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry*, 31(5):904–910. doi:10.1097/00004583-199209000-00019

Wyman PA, Cowen EL, Work WC, Hoyt-Meyers L, Magnus KB, ve Fagen DB (1999). Caregiving and developmental factors differentiating young at-risk urban children showing resilient versus stress-affected outcomes: a replication and extension. *Child Dev*, 70(3):645–659. doi:10.1111/1467-8624.00047

Wyman PA, Cowen EL, Work WC ve Parker GR (1991). Developmental and family milieu correlates of resilience in urban children who have experienced major life stress. *Am J Community Psychol*, 19(3):405–426. doi:10.1007/bf00938033

Yılmaz E ve Çöl M (2014). Kanıta dayalı Tıp. *J Clin Anal Med*, 5(6): 537-42

Zhai Y, Liu K, Zhang L ve ark (2015). The Relationship between Post-Traumatic Symptoms, Parenting Style, and Resilience among Adolescents in Liaoning, China: A Cross-Sectional Study. *PLoS One*. 2015;10(10):e0141102. Published 2015 Oct 21. doi:10.1371/journal.pone.0141102

Zhong X, Wu D, Nie X, et al (2016). Parenting style, resilience, and mental health of community-dwelling elderly adults in China. *BMC Geriatr*, 16:135. Published 2016 Jul 8. doi:10.1186/s12877-016-0308-0

ETİK KURUL KARARI

Bu araştırma alanyazın taraması olduğu için Etik kurul onayına gerek bulunmamaktadır.

İNTİHAL RAPORU İLK SAYFASI

DAYANIKLI ÇOCUKLAR VE KANITA DAYALI DAYANIKLI ÇOCUK YETİŞTİRME YÖNTEMLERİ

ORJİNALLİK RAPORU

% 2	% 2	% 0	% 1
BENZERLİK ENDEKSİ	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1	Submitted to Istanbul University Öğrenci Ödevi	% 1
2	nek.istanbul.edu.tr:4444 İnternet Kaynağı	% 1
3	www.ices-uebk.org İnternet Kaynağı	<% 1
4	Submitted to Batman University Öğrenci Ödevi	<% 1
5	no.wikipedia.org İnternet Kaynağı	<% 1
6	YILMAZ, Elif and ÇÖL, Meltem. "Evidence Based Medicine", Derman Tıbbi Yayıncılık, 2014. Yayın	<% 1
7	issuu.com İnternet Kaynağı	<% 1
8	www.openaccess.hacettepe.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	<% 1

Yayınları/Tebliğleri Sertifikaları/Ödülleri

1.Uluslararası yayınlar

- ✓ Aksoy AG, Boran P, Karakoc-Aydiner E, Gokcay G, Tamay ZU, **Devecioglu E**, Baris S, Ozen A. Prevalence of allergic disorders and risk factors associated with food allergy in Turkish preschoolers. Allergol Immunopathol (Madr). 2021 Jan 2;49(1):11-16. doi: 10.15586/aei.v49i1.23.
- ✓ Risk Factor Assessment and a Ten-Year Experience of DDH Screening in a Well-Child Population. Kural B, **Devecioğlu Karapınar E**, Yılmazbaş P, Eren T, Gökçay G. Biomed Res Int. 2019 Aug 4;2019:7213681. doi: 10.1155/2019/721368
- ✓ Prevalence of Maternal Measles, Rubella, Mumps and Varicella Antibodies in the First Six Months of Life. Mikrobiyol Bul 2018; 52(3): 324-327. **Devecioğlu E**, Gökçay G, Boran P, Eren T, Yilmaz G, Badur S
- ✓ Macrocephaly diagnosed during well child visits. Yılmazbaş P, Gökçay G, Eren T, **Karapınar E**, Kural B. Pediatr Int. 2018 May;60(5):474-477.
- ✓ The relationship between infancy growth rate and the onset of puberty in both genders Pediatr. Res 2017 Sep 13 doi: 10.1038/pr.2017.194 Aydın BK, **Devecioglu E**, Kadioglu A, Cakmak AE, Kisabacak S, Gokcay G, Bas F, Poyrazoglu S, Bundak R, Darendeliler F.
- ✓ An evaluation of stillbirths in Istanbul by examining death certificates (Turk Pediatri Ars 2017;52:92-97)DOI: 10.5152/TurkPediatriArs.2017.4963 Aylin Yetim, Fahriye Aysun Buzcu, **Esra Devecioğlu**, Gülbin Gökçay, Zeynep İnce
- ✓ Epidemiology of under-five mortality in Istanbul: changes from 1988 to 2011. Turk J Med Sci. 2017 Jun 12;47(3):817-825. Buzcu AF, Yetim Şahin A, **Karapınar E**, Erol Ö, Gökçay EG.
- ✓ Effect of maternal and infant vitamin d supplementation on vitamin d levels of breastfed infants. Turk J Pediatr. 2013;55:158-163. Buğrul F, **Devecioğlu E**, Ozden T, Gökçay G, Omer B.
- ✓ Pediatric acute lymphoblastic leukemia complicated by secondary hemophagocytic lymphohistiocytosis.Pediatr Blood Cancer. 2009 Sep;53(3):491-2. doi: 10.1002/pbc.22064. Devecioglu O, Anak S, Atay D, Aktan P, **Devecioglu E**, Ozalp B, Saribeyoglu E.
- ✓ Corrosive poisoning mimicking cicatrice pemphigoid: Munchausen by proxy. Child Care Health Dev. 2007 Jul;33(4):496-9. Tamay Z, Akcay A, Kilic G, Peykerli G, **Devecioglu E**, Ones U, Guler N.

2. Uluslararası Posterler

- ✓ Maternale und fetale Faktoren beeinflussen die postnatale Körperfettmasse des

gesunden Neugeborenen. 27. Deutscher Kongress für Perinatale Medizin, Berlin, 01-03 December 2015.

Devecioglu E, Sigl S, Weber M, Prell C, Genzel-Boroviczeny O, Koletzko B.

- ✓ Eine exzessive mütterliche Gewichtszunahme während der Schwangerschaft erhöht bei gesunden Neugeborenen die postnatale Körperfettmasse. 111.Jahrestagung der Deutschen Gesellschaft für Kinder und Jugendmedizin(DGKJ), München, 2-5 September 2015.
- Sigl S, **Devecioglu E**, Weber M, Prell C, Genzel-Boroviczeny O, Koletzko B.
- ✓ At What Age Does Obesity -the Disease of the 21st Century- Starts? Endo2015 5-8.03.2015 San Diego,USA Kucukemre Aydin B, **Devecioglu E**, Kisabacak S, Gokcay G, Baş F, Poyrazoğlu Ş, Saka N, Bundak R, Gökçay G, Darendeliler F.
- ✓ Evaluation of Cases who were identified as developmentally at Risk by the Social Communication area screening test for Infants and Young Children. 1st International Developmental Pediatric Congress, PP-056, Istanbul, 02-05 December 2015 Kuleli Sertgil N, **Devecioglu E**, Şirvanli Özen D
- ✓ The Social-Communication Area Screening Test For Infants And Young Children (SCASI): A Promising Tool For Early Identification Of Developmental Risk. 1st International Developmental Pediatric Congress, Istanbul, 02-05 December 2015 Mete M, Yetim A, **Devecioglu E**, Kuleli Sertgil N, Gökçay G.
- ✓ Epidemiology of Under Five Mortality In Istanbul: The Changes From 1988 To 2011. ISSOP 2015 Annual Meeting, Geneva, 07-09 September 2015. Buzcu A, Yetim A, **Devecioglu E**, Erol Ö, Gökçay G.
- ✓ Effect of maternal and infant vitamin D supplementation on vitamin D levels of breastfed infants. 3rd Excellence in Pediatrics Conference, Istanbul, 30 November-3 December 2011 Buğrul F, **Devecioglu E**, Ozden T, Gökçay G, Omer B.
- ✓ Infancy Growth Rate Predicts Timing of Puberty Both in Girls and Boys. ESPE Abstracts (2014) FC14, 18-20 September 2014 Kucukemre Aydin B, **Devecioglu E**, Kisabacak S, Kadioglu A, Gokcay G, Baş F, Poyrazoğlu Ş, Saka N, Bundak R, Gökçay G, Darendeliler F.
- ✓ The value of breast and pelvic ultrasonography for the diagnosis of precocious puberty. European Society for Paediatric Endocrinology (ESPE) 9th Joint Meeting, Milan, Italy, September 2013. Hormone Research in Paediatrics 2013;80 (Suppl 1):334. Küçükemre Aydın B, Kadioğlu A, Asker Kaya G, **Devecioglu E**, Baş F, Poyrazoğlu Ş, Saka N, Bundak R, Gökçay G, Darendeliler F.

3. Ulusal yayınlar

- ✓ Keskindemirci G, **Devecioglu-Karapinar E**, Boran P, Eren T, Yilmaz G, Badur S, et al. Hepatitis a serology in mothers and their babies in the first six months of life. J Ist Faculty Med 2019;82(3):144-8. doi: 10.26650/IUITFD.2019.0016
- ✓ Annelerde ve Bebeklerde Düşük Bordetella pertussis Antikor Seroprevalansı. Med J Bakirkoy. 2020; 16(2): 103-107. Kural B, Boran P, **Devecioglu Karapinar E**, Gökçay G, Eren T, Badur S, Yilmaz G

- ✓ Evaluation of the effect of vaccination technique on BCG vaccine reaction. J Ist Faculty Med 2015; 78: 3 **Devecioğlu E**, Kural B, Ören MM, Yılmaz Y, Eren T, Gökçay G
- ✓ Çocuk Sağlığı İzleminde Kanserden Sağ Kalanlar. J Child. 2014; 14(4): 143-147. **Devecioğlu E**, Gülbin Gökçay, Serap Karaman.
- ✓ Gebelik Döneminde ve İki Farklı Yaşta Kardeş Emzirme: Olgu Sunumları. İstanbul Tıp Fakültesi mecmuası .2014;77(4):60-63. **Devecioğlu E** , Kürkcü DG, Kural B, Eren T, Gökçay G
- ✓ Kırmızı yansıma testinde katarakt saptanan bir süt çocuğu olgusu . 2014 Çekiç Ş, Balcı MC, **Devecioğlu E**, Gökçay G, Gökçay G.
- ✓ Iğdır'da Annelerin Süt Çocuğu Beslenmesi Konusundaki Bilgi ve Davranışları. Güncel Pediatri 2015; 13: 7-12 Yetim A, Yetim Ç, **Devecioğlu E**
- ✓ Anne Beslenme özelliklerinin anne sütüne etkisi. Türkiye Klinikleri 2014;10(3):57-62. Gökçay G, Kural B, **Devecioğlu E**
- ✓ Boğmaca enfeksiyonunun epidemiyolojisi. Çocuk Dergisi. 2014;14(2):43-51 Otar G, Kılıç A, Yıldız I, Varkal MA, **Devecioğlu E**
- ✓ Boğmacada korunma Prensipleri. Çocuk Dergisi . 2014; : 52-59.
- ✓ Otar G, Kılıç A, Yıldız I, Varkal MA, **Devecioğlu E**
- ✓ Boğmacada Koza Aşılama Stratejisi. Actual Medicine 2013;4:30-33. Gökçay G, Kural B, **Devecioğlu E**, Eren T
- ✓ Çocuk Gelinler. Marmara Medical Journal 2013;26:58-62 Boran P, Gökçay G, **Devecioğlu E**, Eren T.
- ✓ Evaluation of The Activities of A Breastfeeding Counselling Clinic. Çocuk Dergisi . 2012; 12: 164-168 Kepekçi M, Yalçınoglu N, **Devecioğlu E**, Eren T, Gökçay G
- ✓ Tamamlayıcı Beslenme. Çocuk Dergisi. 2012; 12:159-163 **Devecioğlu E**, Gökçay G
- ✓ Bebek Mamalarındaki Katkı Maddeleri. Çocuk Dergisi.2012;12: 60-65. Gökçay G, Eren T, **Devecioğlu E**
- ✓ Çocuklarda Aşı uygulamaları. Klinik Tıp Pediatri Dergisi 2012;6:9-17. Gökçay G, **Devecioğlu E**
- ✓ Çevre Kirliliğinin Çocuk Sağlığı Üzerine Etkileri. Klinik Tıp Pediatri Dergisi 2012;2:3-8. Kılıç A, Gökçay G, Yıldız İ, **Devecioğlu E**
- ✓ Çevre Kirliliği ve Korunma Prensipleri. Klinik Tıp Pediatri Dergisi 2012;6:5-8. 3. Kılıç A, Gökçay G, Yıldız İ, Ünüvar E, **Devecioğlu E**
- ✓ Ayın vakası: Siringohidromyeli. Çocuk Dergisi . 2008; 8: 130-132. Aksakal M, **Devecioğlu E**, Tatlı B, Kılıç A

Özel İlgi Alanları (Hobileri):

- Fotoğraf
- Müzik